

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Pedagogická fakulta

Vstup dítěte do školy a příprava na rozvoj počáteční gramotnosti

(Entry of a child to school and preparation for the development of
early literacy)

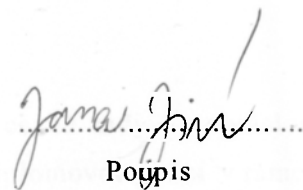
Autor: Jana Jirošová

Vedoucí práce: Doc. PaedDr. Radka Wildová, CSc.

Praha 2008

Prohlašuji, že jsem předloženou diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen pramenů, které cituji a uvádím v seznamu použité literatury.

V Praze, březen 2008

Poupis

Děkuji Doc. PaedDr. Radce Wildové, CSc. za odborné vedení, cenné rady a souvislou spolupráci, jež mi dopomohly k tomu, abych zrealizovala svou diplomovou práci v rámci katedry primární pedagogiky.

Anotace

Vstup dítěte do školy a příprava na rozvoj počáteční gramotnosti

V diplomové práci se zabývám problematikou vstupu do školy a předškolní přípravou na čtení a psaní. Cílem mé diplomové práce bylo vybrat děti s nedostatečnou připraveností pro čtení a psaní a jednotlivé dovednosti, které se prokážou jako nedostatečně rozvinuté, během pěti týdnů cílené práce zdokonalit. Sestavila jsem diagnostickou zkoušku, v níž jsem ověřovala úroveň myšlení, řeči, zrakového vnímání, vnímání polohy v prostoru, vnímání vztahů v prostoru, sluchového vnímání, grafomotoriky, jemné motoriky, motoriky artikulačních orgánů, mikromotoriky očních pohybů, paměti a pozornosti. Na základě teoretických znalostí o tom, co má předškolní dítě před vstupem do školy umět, aby bylo ve čtení a psaní úspěšné, jsem sestavila kompenzační cvičení, která jsem soustavně zařazovala pro vybrané děti po dobu pěti týdnů do zaměstnání v průběhu dne. Na základě vyhodnocení výsledků z výstupních testů mohu říci, že u všech šesti dětí došlo ke zlepšení, děti tak mohly nastoupit do školy lépe připravené.

Klíčová slova

Školní zralost

Školní připravenost

Počáteční gramotnost

Annotation

Entry of a child to school and preparation for the development of early literacy

In this diploma thesis I'm dealing with the issue of entry to school and pre-school preparation for reading and writing. The aim of my diploma thesis was to choose children with the lack of preparedness for reading and writing and particular skills, which are proved as underdeveloped and improve them within five weeks of goal-directed work. I prepared a diagnostic test in which I checked the level of thinking, speech, visual perception, perception of the position in space, perception of relations in space, auditory perception, memory and attention....On the basis of theoretical knowledge, what a pre-school child should know before the entry to school, in order to be successful in reading and writing, I compiled a compensatory exercise, which I was inserting systematically for the selected children into their work during the day for the duration of five weeks. On the basis of evaluation of results from the output test I can say, that all the six children improved their skills, so they could enter to school more prepared.

Keywords

School maturity
School preparedness
Early literacy

Obsah

Úvod.....	8
1. Vstup do školy	10
2. Školní zralost	10
2.1. Tělesný vývoj a tělesná zralost.....	11
2.2. Kognitivní vývoj a zralost.....	12
2.3. Sociální zralost	13
2.4. Diagnostika školní zralosti.....	13
2.4.1. Jiráskův test školní zralosti	14
3. Připravenost na školu.....	15
3.1. Rozvoj myšlení.....	15
3.2. Rozvoj řeči.....	16
3.3. Rozvoj zrakového vnímání	16
3.4. Rozvoj vnímání polohy v prostoru.....	17
3.5. Rozvoj vnímání vztahů v prostoru.....	17
3.6. Rozvoj sluchového vnímání.....	17
3.7. Rozvoj paměti	16
3.8. Rozvoj pozornosti.....	18
3.9. Rozvoj jemné motoriky	16
3.10. Rozvoj mikromotoriky očních pohybů.....	18
3.11. Rozvoj motoriky artikulačních orgánů	19
3.12. Rozvoj grafomotoriky	19
4. Mozkové hemisféry, laterality	19
4.1. Mozkové hemisféry.....	19
4.2. Laterality.....	20
4.2.1. Testování laterality.....	21
5. Odklad školní docházky	22
5.1. Posouzení odborníků	23
5.2. Možnosti intervence.....	24
5.3. Dodatečný odklad školní docházky	25
6. Předčasný nástup do školy	26
7. Rizikové dítě v oblasti čtení a psaní a testování.....	27
7.1. Testování možné dyslexie	28
8. Čtení	30
8.1. Současné pojetí vyučování čtení.....	31
8.2. Analyticko - syntetická metoda výuky čtení v 1. ročníku.....	32
8.2.1. Etapy výuky čtení	33

8.3.	Genetická metoda.....	39
9.	Psaní.....	39
9.1.	Příprava na výuku psaní v předškolním věku.....	40
9.1.1.	Grafomotorika.....	41
9.1.2.	Metoda Dobrého startu.....	42
9.2.	Přípravné období na psaní v 1. třídě základní školy.....	43
9.3.	Hygienické návyky při psaní.....	44
10.	Zápis do školy.....	45
10.1.	Zápis na Fakultní základní škole Jindřišská.....	45
10.2.	Zápis na Základní škole T.G. Masaryka v Hodkovicích nad Mohelkou.....	47
10.3.	Zápis na Základní škole v Jenišovicích.....	47
10.4.	Porovnání koncepce zápisů na všech třech školách.....	48
11.	Výběr školy pro delší spolupráci.....	49
11.1.	Základní škola v Jenišovicích a Mateřská škola v Jenišovicích.....	49
	Mateřská škola v Jenišovicích.....	49
12.	Cíle, předpoklady, zkoumaný vzorek, metody zkoumání, časová organizace.....	51
13.	Testy pro vstupní šetření.....	52
14.	Výsledky testů:.....	62
15.	Charakteristika dětí.....	67
16.	Kompenzační činnosti na lepší připravenost ve výuce čtení a psaní.....	73
17.	Kontrolní testy.....	90
17.1.	Výsledky kontrolních testů.....	96
	Závěr.....	104
	English summary.....	106
	Použitá literatura:.....	107
	Přílohy.....	108

Úvod

Vstup do školy představuje důležitý mezník v životě dítěte, mění se sociální role jedince, dítě se stává školákem. Začátek školní docházky je významnou událostí nejen pro samotné dítě, ale i pro jeho rodinu. V našich kulturních podmínkách znamená přechod z předškolního období do školy výraznou změnu, zvyšují se nároky, které jsou na dítě kladeny. Škola přináší dítěti nové povinnosti, ale také nové sociální kontakty. V tomto období se mění i charakter činnosti, doposud byla nejpodstatnější hra, která pozvolna ustupuje do pozadí a dominantním se stává pro školáka učení.

Dítě by mělo nastupovat do školy připravené tak, aby se mohlo dobře přizpůsobit nárokům školy a školní práce mu nepůsobila obtíže. Dobrá připravenost a zvolení vhodného času nástupu jsou předpoklady k tomu, aby bylo dítě úspěšné nejen ve škole, ale především v budoucím životě. Období mladšího školního věku je obdobím „přechodným“. Jedno bouřlivé období doznívá a kolem osmi let se začíná ohlašovat období středního školního věku.

Než jsem nastoupila na Pedagogickou fakultu v Praze, studovala jsem Střední pedagogickou školu v Liberci. Podnět pro toto téma mi dala právě zkušenost s dětmi předškolního věku, se kterými jsem pracovala v rámci praxe na střední škole. Myslím si, že pro mne, jako pro budoucího učitele dětí mladšího školního věku, je důležité propojit znalosti a poznatky vývojových období předškolního a mladšího školního věku. Výuka dětí v prvním ročníku by měla být podle mého názoru nenásilným a plynulým přechodem z mateřské školy.

Dnes se přistupuje velice odborně a uváženě k nástupu dětí do školy, avšak všechny děti nejsou úplně stejně pro školu připraveny, i když jsou zralé. Záleží na intelektu, ale například také na podnětnosti prostředí. Úkolem učitelů mateřských škol a rodičů je připravit děti na školu tak, aby byly úspěšné a neměly větší obtíže. Klíčovým učivem v první třídě je počáteční gramotnost.

Cílem mé práce je dopřipravit méně připravené děti na vstup do prvního ročníku základní školy s přihlédnutím k jejich individuálním zvláštnostem. Soustředím se na zdokonalení dovedností, které jsou bezprostředně nutné pro zvládnutí čtení a psaní. Jedná se o rozvoj myšlení, řeči, zrakového vnímání, vnímání polohy v prostoru, vnímání vztahů v prostoru, orientace v prostoru a sluchového vnímání, grafomotoriky, jemné motoriky, motoriky artikulačních pohybů, mikromotoriky očních pohybů, paměti, pozornosti. Předpokládám, že prostřednictvím kompenzačních cvičení, která jsem sestavila na základě teoretických znalostí o tom, co má předškolní dítě před vstupem do školy dokázat a vědět, aby bylo ve čtení a psaní úspěšné, dojde k individuálnímu zlepšení. Očekávám zlepšení

v oblastech, které byly prozatím nedostatečně rozvinuty. Výsledky méně připravených dětí nejsou tak dobré oproti ostatním. Tyto děti si mohou připadat v porovnání s ostatními neúspěšné. Často se chovají submisivně, nevěří vlastním schopnostem. Proto se budu snažit zároveň s rozvíjením dovedností potřebných pro čtení a psaní posilovat i sebevědomí a pěstovat důvěru ve vlastní schopnosti.

Diplomovou práci rozčleňuji na dvě velké kapitoly, část teoretickou a praktickou. V teoretické části se věnuji problematice vstupu dítěte do školy, školní zralosti, školní připravenosti se zaměřením na čtení a psaní, vývoji laterality, odkladu a předčasnému nástupu do školy, průpravnému období čtení a psaní.

Část praktická se týká mého výzkumu. Moje práce s předškolními dětmi začala zápisem dětí do prvního ročníku na různých školách a pokračovala až do nástupu dětí do školy. Sestavila jsem diagnostickou zkoušku, kterou jsem zjišťovala připravenost dětí pro čtení a psaní. Test jsem aplikovala na skupině předškolních dětí v mateřské škole Jenišovice. Poté jsem vybrala šest dětí, jejichž výsledky testu vykazovaly nedostatečnou připravenost pro čtení a psaní. S vybranými dětmi jsem cíleně pět týdnů pracovala. Individuálním přístupem jsem rozvíjela dovednosti, které vzešly z testu jako nedostatečně rozvinuté. Po pěti týdnech práce jsem provedla kontrolní šetření a výsledky jednotlivých dovedností u vybraných dětí jsem porovnávala se vstupním šetřením. Na základě porovnání obou výsledků jsem posoudila, zda došlo ke zlepšení.

V praktické části najdeme zásobník cvičení a her pro rozvoj jednotlivých dovedností, které jsou potřebné pro čtení a psaní, jedná se o cvičení a hry rozvíjející zrakové a sluchové vnímání, paměť, pozornost, řeč, myšlení. V závěru práce uvádím soubor příloh, obsahující pracovní listy, které jsem využila pro výzkum a část z nich představovala i kompenzační cvičení.

1. Vstup do školy

Vstup do školy představuje významný mezník v životě dítěte, mění se sociální role, dítě se stává „školákem“. Mění se celkový způsob života dítěte, škola přináší nejen nové povinnosti, ale i nové sociální kontakty.

Úspěšnost žáka 1. ročníku v elementárních dovednostech čtení a psaní je ovlivněna celkovou připraveností ke vstupu do školy. Dítě, které vstupuje do prvního ročníku, by mělo být pro školu připravené a především zralé.

Dosažení všech předpokladů pro vstup do školy je závislé na mnoha činitelích, které ovlivňují tělesný a psychický vývoj dítěte. Záleží na dědičnosti, zdravotním stavu, citové atmosféře v rodině, podnětnosti prostředí, systematické výchově i vlastní psychické aktivitě.

Školní docházku začínají v České republice děti, které dosáhly věku šesti let do prvního září příslušného školního věku. Je třeba si uvědomit, že v téže třídě jsou děti právě šestileté i sedmileté popřípadě ještě starší (nastoupily po odkladu školní docházky). Děti tak rozdílného věku se liší nejen výškou a váhou, ale i rozvinutostí pohybů, poznávacích procesů, motivací. Děti právě šestileté jsou v nevýhodě oproti starším. Například v inteligenčních testech šestileté dítě s průměrným intelektem podává výkon odpovídající u sedmiletých pásma podprůměru. Děti školsky nezralé nejen , že mají obtíže v učení, ale také více vyrušují při vyučování.¹

Výzkumy dokazují, že děti narozené v letních měsících jsou častěji ohroženy neúspěchem během začátku školní docházky. Proto se v tomto případě zpravidla doporučuje odklad školní docházky. Nezralé bývají často děti vývojově opožděné. Mohou to být děti s nízkou porodní hmotností.

2. Školní zralost

Jedná se o zralost centrální nervové soustavy, která se projevuje odolností vůči zátěži, schopností soustředit se a emoční stabilitou. Zrání CNS ovlivňuje lateralizaci, rozvoj motorické a senzomotorické koordinace. Je předpokladem k rozvoji zrakové a sluchové percepce. Alespoň relativní úspěšnost ve škole závisí též na úrovni regulačních kompetencí, které ovlivňují stupeň využití rozumových schopností.

Za základní podmínky vstupu do školy jsou považovány tyto aspekty: zralost tělesná, psychická a sociální. Za školní zralost považujeme takový stav somato-psycho-

¹ Čáp, J.: Psychologie výchovy a vyučování, Karolinum, Praha 1993.

sociálního vývoje dítěte, který je výsledkem úspěšně dovršeného vývoje předškolního věku. Fyzické a psychické dispozice jsou na takové úrovni, aby byly dobrým předpokladem pro budoucí úspěšný školní výkon a sociální zařazení.

2.1. Tělesný vývoj a tělesná zralost

Kolem šestého roku dochází k růstové akceleraci. Mění se proporce těla, dochází k dozrávání centrální nervové soustavy a myelinizaci nervových vláken. Končetiny se prodlužují, zmenšují se proporce hlavy a trupu ve vztahu k celé postavě. Jedná se o první strukturální přeměnu, jejíž dokončení se před zahájením docházky očekává.

K posouzení tělesné zralosti se používá takzvaná filipínská míra. Spočívá v tom, že ruka zralého dítěte, která je natažená přes hlavu, dosáhne na lalůček ucha. Další variantou je zjištění tzv. růstového věku, který se počítá jako poměr výšky ke hmotnosti. V průměru měří šestileté dítě 120 cm a váží 20 kg, růstový věk je tedy $120 : 6 = 6$. Děti, které dosáhnou při předškolní prohlídce růstového věku 7, jsou výrazně tělesně zralejší.

Podrobnější zjištění tělesné zralosti nám poskytne tzv. kostní věk, jedná se o zjištění osifikace, především zápěstních kůstek. U dětí probíhá osifikace kostí, ale kosti ještě nejsou dostatečně pevné a tvrdé, jsou měkčí než u dospělého jedince. Výhodou je, že kosti jsou méně křehké, proto se vyskytují u dětí jen zřídka zlomeniny. Je tu však nebezpečí ortopedických poruch, kterým je třeba předcházet a organismus dítěte zatěžovat s ohledem na jeho fyziologické předpoklady.

V tomto období se zlepšuje celková koordinace hrubé motoriky. Před šestým rokem by mělo dojít k vyhranění laterality. Co se týče jemné motoriky, dítě by mělo být schopno zvládnout jemnější a přesnější pohyby rukou a prstů. Tyto pohyby můžeme pozorovat při navlékání korálků, stříhání, modelování, kreslení. Úroveň jemné motoriky ovlivní kvalitu psaní. Od žáků se požaduje určitá míra fyzické zdatnosti. Jedná se o schopnost vyrovnávat se s nároky okolí v tělesné oblasti, na tom se podílí svaly, ale také vnitřní orgány, především plíce a srdce.

2.2. Kognitivní vývoj a zralost

Spočívá v rozvinutosti vnímání, paměti, myšlení. Patří sem i elementární informace o světě a zájem o získávání nových vědomostí a dovedností. Dítě se učí chápat svět realističtěji. Postupně se odpoutává od magie pohádek, na oblibě získávají příběhy ze života dětí a zvířat.

Dítě pomalu přestává vnímat věci jako celek, ale začíná si více všímat detailů. Rozvíjí se funkce zrakového i sluchového vnímání. Postupně je schopné z celostního zvuku slova odlišit hlásku na začátku slova a později na konci slova. Postihne rozdíl mezi slovy a to i u slov, kde jsou odlišnosti relativně malé. Mění se i rozsah a intenzita sluchového vnímání, dítě rozliší polohu a výšku tónů, některé děti jsou schopné i správně intonovat.

Mělo by bezpečně odlišit základní geometrické tvary. Odlišuje obrazce tvarově podobné, souměrné podle horizontální i vertikální osy. Rozlišování podobných či osově souměrných tvarů je nutné pro dobré vnímání tvarů tiskacích písmen a souvisí s vyzráváním a stabilizací laterality. Dítě by mělo rozumět pojmům menší, větší, více, méně, stejně.

Předškolní věk je obdobím velmi intenzivního rozvoje myšlení. Dochází k většímu pokroku ve všech formách myšlení, v pojmech, soudech i úsudcích. Jo to dáno tím, že se ustavičně zdokonaluje práce mozkové kůry i všech poznávacích procesů. Zdokonalují se jednotlivé myšlenkové operace: analýza, syntéza, srovnávání, třídění, zobecňování. Dítě dokáže řadit a třídít předměty podle určité kategorie. Mělo by umět najít souvislosti mezi věcmi a na jednoduchých příkladech uvést, čím jsou si podobné či rozdílné.

Paměťové mechanismy se u „předškoláka“ uskutečňují převážně mechanicky, zapamatování je obvykle náhodné. Dítě si vybavuje věci převážně podle barvy, tvaru, polohy, zvuku atd. Neznamena to však, že by nemělo logickou paměť. Dítě je však v každodenní situaci odkázáno na mechanickou paměť, neboť ještě nedokáže proniknout do podstaty mnoha věcí a jevů. To vyplývá z názorného a konkrétního myšlení, které závisí zejména na smyslové zkušenosti. Dítěti unikají logické souvislosti, které není právě možné smysly postihnout. Je třeba rozvíjet logickou paměť. Měli bychom předkládat dětem materiál, který je pro ně srozumitelný a jsou schopné ho pochopit. Neměli bychom podceňovat vysvětlení zjevně jednoduchých věcí, pohádek, veršů. V předškolním věku roste rozsah paměti a dochází k výraznému rozvoji trvalosti paměti. To jsou základní předpoklady pro systematické učení.

2.3. Sociální zralost

Dítě by se mělo orientovat v základních sociálních situacích. Je schopno odložit bezprostřední splnění svých přání vzhledem k pozdějšímu cíli. Sociální zralost zahrnuje určitou míru regulace emocí, elementární sebeovládání. Mělo by lépe kontrolovat své citové pohnutky, to je předpoklad pro určitou míru kázně, která bude při nástupu do školy vyžadována. Dítě se učí podřídit autoritě, která bude jeho práci a činnost řídit. Děti samy v této době postupně opouštějí čistě hravé činnosti a začínají se zajímat o činnosti ve formě úkolu. Úkol je taková činnost, na které je nutno po nějaký čas trpělivě pracovat, musí se dokončit a odměnou za splnění je pochvala. Dítě by mělo po určitou dobu v započaté činnosti vytrvat a respektovat pravidla soužití ve škole. Sociální zralost také vypovídá o samostatnosti. Dítěti by nemělo způsobovat problém odloučení od rodiny i na delší dobu (škola v přírodě). Mělo by odlišit způsob komunikace s vrstevníkem od dospělého. Mělo by dodržovat pravidla slušného chování. Umí poprosit, poděkovat, ví, kdy je vhodné pozdravit a jakým způsobem.

2.4. Diagnostika školní zralosti

Zvolit vhodnou dobu nástupu do školy je zásadní. Neuváženým způsobem bychom mohli způsobit dítěti problémy. Chybou je, když dítě nastoupí do školy nezralé, ale další vývoj ohrozí i varianta, že dítě bylo na školu zralé, ale nenastoupilo. Může se tedy stát, že propásneme vhodné období nástupu do školy. To se stává zejména v případech, kdy rodiče chtějí prodloužit dítěti dětství a dítě, přestože je zralé, do školy nenastoupí.

Důsledkem je, že děti mohou ztratit zájem o učení a o školu jako takovou. Na druhé straně nesmíme vstup do školy uspěchat. Pokud si rodiče nejsou jistí a o zralosti svého dítěte pochybují, je vhodné obrátit se na odborníky. Rodiče mohou navštívit s dětmi pedagogicko-psychologickou poradnu a požádat o vyšetření .

Pro diagnostiku školní zralosti jsou neúčinnější psychologické testy, ale i další způsoby posuzování duševního vývoje. Psychologických testů pro posouzení školní zralosti je mnoho. Testy se skládají z různého počtu úkolů, které kladou různé nároky na školní zralost. Užitečnost testu pak hodnotíme ne podle počtu úkolů, ale podle jeho validity a reliability, na nichž závisí jejich predikční hodnota.

2.4.1. Jiráskův test školní zralosti

Mezi učiteli se ve velké míře rozšířil Jiráskův Orientační test školní zralosti. Test je časově nenáročný, skládá se pouze ze tří úloh. Je však důležité mít na paměti, že test plní pouze orientační funkci. Pro hlubší poznání je třeba podrobnější vyšetření.

Prvním úkolem je kresba lidské postavy, jedná se o spojení výtvarného projevu s rozumovou úrovní dítěte. Druhý úkol spočívá v napodobení psaného písma, věty jsou složeny ze slabik, které nedávají smysl. Poslední úkol je napodobení skupiny teček. Oba úkoly zajišťují percepční zralost a vizuomotorickou koordinaci při napodobování předlohy. Test se hodnotí pomocí školní známkovací stupnice. Uvádím normu pro hodnocení úkolů:

1. úkol nakreslení mužské postavy

Na jedničku: Postava musí mít hlavu, trup a končetiny, je nakreslena dvojdimenzionálně. Hlava s trupem spojena krkem a není větší než trup. Na hlavě jsou vlasy, popř. je zakryta čepicí nebo kloboukem, uši, oči, ústa, nos. Paže jsou zakončeny pětiprstou rukou. Postava je nakreslena syntetickým způsobem a má odpovídající proporce.

Na dvoiku: Splnění všech požadavků jako na jedničku kromě syntetického způsobu zobrazení.

Na troiku: Kresby musí mít hlavu, trup a končetiny. Paže nebo nohy nakreslené dvoučarou. Tolerujeme vynechání krku, uší, vlasů, oděvů, prstů a chodidel.

Na čtvřku: Primitivní kresby s trupem. Končetiny (stačí jeden pár) jsou vyjádřeny jednoduchými čarami.

Na pětku: Chybí jasné zobrazení trupu (hlavonožec nebo překonání hlavonožce) nebo obou párů končetin.

2. úkol - obkreslení jednoduché věty napsané psacím písmem

Na jedničku: Zcela dobře čitelné napodobení psané předlohy. Písmena jsou dvakrát větší než na předloze. Začáteční písmeno má výrazně patrnou výšku velkého písmene. Písmena jsou dokonale spojena ve tři slova. Nesmí chybět tečka nad písmenem. Opsaná věta se neodchyluje od vodorovné linie více než o 30 stupňů.

Na dvoiku: ještě čitelné napodobení napsané věty. Na velikosti písma ani na dodržení vodorovné linie nezáleží.

Na trojku: je patrné dělení ještě alespoň na dvě části. Lze rozpoznat alespoň čtyři písmena předlohy.

Na čtyřku: S předlohou jsou si podobná alespoň dvě písmena. Celek ještě tvoří řádku písmen.

Na pětku: Čmárání

3. úkol-obkreslení skupiny bodů

Na jedničku: Téměř dokonalé napodobení předlohy. Tolerujeme jen malé vychýlení jednoho bodu z řádku nebo sloupce. Zmenšení obrazce je přípustné, zvětšení nesmí být více než o polovinu. Obrazec musí být rovnoběžný s předlohou.

Na dvoiku: Počet i sestavení bodů musí odpovídat předloze. Lze pominout vychýlení až tři teček o půl šířky mezery mezi řádky nebo sloupci.

Na troiku: Celek svým obrysem připomíná předlohu. Výškou i šířkou ji nepřevyšuje více než dvakrát. Teček nemusí být správný počet, ale nesmí jich být více než dvacet a méně než sedm. Toleruje se jakékoli pootočení.

Na čtyřku: Obrazec se svým obrysem už nepodobá předloze. Skládá se ještě z teček. Na velikosti obrazce a na počtu teček nezáleží. Jiné tvary nejsou přípustné.

Na pětku: Čmárání²

3. Přípravenost na školu

Pojem školní připravenost postihuje oproti biologickému zrání spíše úroveň předškolní přípravy z hlediska schopností, vlivu prostředí a výchovy. Z hlediska školního úspěchu se soustředíme v předškolní přípravě zejména na dovednosti, které později ovlivní úroveň čtení, psaní a počítání. Vhodně zvolená a uspořádaná zaměstnání mají důležitý význam i z hlediska výukových obtíží. Dítě rozvíjí jednotlivé dovednosti v mateřské škole, kde se většinou „předškoláci“ pro vstup do školy cíleně připravují. Důležitý je samozřejmě i aktivní přístup rodičů. Pro dobrou připravenost na počáteční gramotnost (čtení a psaní) bychom se měli věnovat činnostem rozvíjejícím myšlení, zrakové a sluchové vnímání, pozornost, paměť, řečové schopnosti, jemnou motoriku a grafomotoriku.

3.1. Rozvoj myšlení

Dítě by mělo porovnávat jevy, analyzovat je. V tomto věku se rozvíjí analytické myšlení charakterizované Piagetem jako etapa operačního konkrétního myšlení. Dítě si

² Trpišovská, D. : Vývojová psychologie pro studenty učitelství, 1998.

osvojuje logické postupy jako je inkluze. To znamená, že chápe vřazení prvku do určité třídy. Například ví, že jablko, pomeranč, banán, švestka je ovoce. Dokáže roztřídit věci podle různých kritérií, například podle barvy, velikosti, významu.

3.2. Rozvoj řeči

Velkou pozornost v předškolním věku věnujeme řeči. Řeč se rozvíjí v těsné spojitosti s myšlením. Dá se říci, že oba procesy se navzájem doplňují, ale v každém se uplatňují i vlastní zákonitosti. Řeč pomáhá tvořit pojmy a ostatní logické formy myšlení. Bez řeči by nebylo možné dosáhnout nejvyšší úrovně myšlení a pochopit abstraktní pojmy.

U „předškoláků“ se předně zaměříme na správnou výslovnost. Dítě by mělo před nástupem do školy správně vyslovovat jednotlivé hlásky. U některých dětí přetrvávají drobné vady výslovnosti až do školního věku. Tyto děti jsou v péči logopeda. Dětem pochopitelně špatná výslovnost ve škole vadí. Jestliže nemohou některé hlásky dobře vyslovit, mohou je špatně sluchově rozlišovat, což jim následně ztěžuje skládání a rozkládání slov a psaní podle diktátu.

Důležitý je rovněž rozvoj slovní zásoby a způsob vyjadřování. Pasivní slovník dítěte je již před vstupem do školy poměrně rozsáhlý, odhaduje se na několik tisíc slov. Podstatná je však aktivní slovní zásoba. Dítě by mělo umět vyjádřit své potřeby v běžných situacích, převyprávět krátký příběh či pohádku. Mělo by ubývat nesprávných mluvnických tvarů.

3.3. Rozvoj zrakového vnímání

Snažíme se rozvíjet zrakovou analýzu a syntézu. Dítě by mělo analyzovat celek na části. Má zvládnout vybrat jeden předmět mezi ostatními stejného druhu a udržet ho v centru pozornosti. Mělo by samostatně řešit různé úkoly: postihnout odlišnosti dvou obrázků, které jsou na první pohled stejné, z jednotlivých částí utvořit celek, orientovat se v bludišti, vyhledat předměty podle tvarů bez ohledu na barvu a velikost, označit tvar, který se liší od ostatních v řadě.

Dítě se již v předškolním věku učí chápat zcela přirozeně smysl čtení, děje se to tehdy, když dítěti předčítáme a ono s námi sleduje text a obrázky v knize. Dítě pozoruje, že text je v řádcích, jednotlivá slova jsou oddělena a někdy samo poznává první písmena slov a snaží se je vyhledat jinde. Děti jsou zvědavé a často se chtějí učit písmena pojmenovat.

3.4. Rozvoj vnímání polohy v prostoru

Rozvoj vnímání polohy v prostoru je potřebný pro pozdější rozlišování tvarů písmen a číslic. Dítě by mělo poznat jeden otočený předmět mezi pěti jinými. Dokáže označit tvary, které se liší otáčením podle horizontální i vertikální osy. Rozliší písmena W, M, číslice 6, 9.

3.5. Rozvoj vnímání vztahů v prostoru

Dítě by se mělo naučit vnímat předměty ve vztahu nejen k sobě samému, ale i předměty vzájemně mezi sebou. Například na obrázku má ukázat, kde je nahoře, dole, veprostřed.

Mělo by správně reagovat, když se zeptáme: „Co vidíš v levém horním rohu, co se nachází uprostřed?“ Dítě dokáže navlékat korálky podle vzoru a dokreslovat jednotlivé geometrické tvary podle pravidel. Je schopno obkreslit tečky podle osy souměrnosti.

3.6. Rozvoj sluchového vnímání

V předškolním věku dochází k významnému rozvoji sluchové analýzy, syntézy a diferenciaci. Mluvíme o takzvaných dílčích funkcích čtení. Děti by měly bez problémů rozlišovat fonémy (zvuky mluvené řeči v rodném jazyce).

Každé dítě by mělo dokázat rozdělit slovo na slabiky za pomoci tleskání a určit počet slabik. Pokud nejde tleskání, položíme si ruku pod bradu a dítě určí počet slabik podle toho, kolikrát brada klesne. Základem pro tuto činnost je reprodukce slov, rytmu. Reprodukci můžeme rozvíjet od raného věku předčítáním a následným učením se básní a říkadél, současně se rozvíjí i vnímání rytmu. Všichni „předškoláci“ by měli zvládnout určit hlásku na začátku slova. Bylo by dobré, aby dokázali určit i hlásku poslední a výborné bude, když poznají hlásku uvnitř slova. Děti zvládnou rozložit slovo na jednotlivé hlásky, nejprve u kratších slov. Rozvíjí se sluchová diferenciaci, dítě by mělo odlišit podobně znějící slova. Sluchovou diferenciaci procvičujeme před analýzou a syntézou slov.

Učíme děti poznávat předměty podle zvuku (údery bubínku, zvuk klíčů...), poznávat zvuky z přírody (hlasy zvířat). Zařazujeme cvičení na rozpoznávání tónů různých výšky.

3.7. Rozvoj paměti

U dětí převažuje paměť bezděčná, lépe si zapamatují emočně silné zážitky. Snažíme se rozvíjet záměrnou paměť, kterou budou potřebovat ve škole. Rozvíjíme paměť zrakovou (Kimova hra, Co se v místnosti změnilo, pexeso) i paměť sluchovou (opakování slov a krátkých vět, vyřídít krátký vzkaz, reprodukovat báseň, Přijela tetička z Číny). Paměť je konkrétní, vycházíme proto z toho, že si dítě lépe zapamatuje konkrétní události než jejich slovní popis. U dítěte předškolního věku převažuje krátkodobá paměť, i když mezi pátým a šestým rokem nastupuje působnost paměti dlouhodobé.

3.8. Rozvoj pozornosti

Pozornost je spojena s veškerými psychickými procesy, je tedy podstatnou podmínkou úspěšné školní práce. Ve škole již žák nevystačí s bezděčnou pozorností, ale musí se především úmyslně soustředit na plnění úkolů.

Pozornost dítěte je ovlivněna citovými stavy a přitažlivostí všeho nového a neobvyklého. Než nastoupí dítě do školy, mělo by být schopno soustředit se po určitou dobu na činnost. Je však třeba respektovat kratší dobu stálosti pozornosti a střídání činnosti po 5 - 10 minutách.

3.9. Rozvoj jemné motoriky

Vývoj jemné motoriky vychází z motoriky hrubé. Prostředkem rozvoje jsou hry s uchopováním předmětů, hry s kostkami, stavebnicemi, kreslení, malování, modelování, navlékání korálků, střihání, hra mikádo, blechy. Do oblasti jemné motoriky řadíme též oční pohyby, grafomotoriku a motoriku artikulačních orgánů.

3.10. Rozvoj mikromotoriky očních pohybů

Při čtení a psaní vykonávají oči pohyby zleva doprava. Pro nácvik můžeme využívat různá cvičení: jmenování předmětů zleva doprava, kreslení zleva doprava (různé čáry, vlnovky). Při předčítání dítě může sledovat text s dospělým, tím si začíná uvědomovat směr čtení zleva doprava. Taktéž přechod z jednoho řádku na druhý.

3.11. Rozvoj motoriky artikulačních orgánů

Ovlivňuje výslovnost dítěte, tím i řeč a čtení. Pro zdokonalení můžeme použít různých cvičení. Jedná se o cviky jazyka (vyplazování, pohyb jazyka z jednoho koutku úst do druhého, olizování rtů, vedení jazyka podél horních a dolních zubů). Dále nafukování tváří střídavě a současně. Dají se využít činnosti herního charakteru, například nafukování balónku, foukání brčkem do vody.

3.12. Rozvoj grafomotoriky

Pojem grafomotorika označuje soubor psychických činností, které jedinec vykonává při psaní. Psaní není jen záležitostí psacích pohybů ruky, ale je řízeno psychikou. Grafomotorika tedy může být nápomocna při diagnostice psychických stavů (únavy, strachu), procesů a vlastností, při diagnostice poruch a nemocí jedince. Grafomotorika je ovlivněna úrovní jemné a hrubé motoriky, pohybovou koordinací, senzomotorickou koordinací a úrovní vývoje psychiky. Do této oblasti můžeme řadit i kresbu.³

4. Mozkové hemisféry, lateralita

S rozvojem grafomotoriky je úzce spojeno vyhraňování laterality. Rozlišování pravé a levé strany je vlastností přírody. Mozek je anatomicky i funkčně nesouměrný. Nesouměrnost mozkových hemisfér má vliv na prezentaci řečových funkcí i lateralitu.

4.1. Mozkové hemisféry

Pravorukost - levorukost je projevem vztahů mezi mozkovými hemisférami. Dominance jedné hemisféry je vrozená a nervová tkáň dominantní hemisféry má lepší funkční vlastnosti. Na začátku školní docházky dosahují dívky větší zralosti mozkové tkáně, ale u chlapců je pokročilejší specializace funkcí v jedné či druhé hemisféře. To znamená, že chlapci jsou v nevýhodě v činnostech, při kterých záleží na jejich součinnosti, to platí i pro čtení a psaní. Poznatky o specializaci mozkových hemisfér nachází uplatnění v celé řadě teorií.

³ Zelinková, O.: *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program (str.57)*, Portál, Praha 2001.

D. Bakker je autorem teorie pravo - levohemisférové dyslexie. Tato teorie vychází z přednostní aktivace jedné z hemisfér v procesu osvojování čtení a následně definování obtíží ve čtení.

Given a G. Reid rozlišují analyticko - syntetický (levohemisférový) a globální pravohemisférový) styl učení.

Z hlediska výuky čtení levá (řečová) hemisféra vnímá přednostně slabiky, slova, melodii a konfiguraci písmen znamenajících slovo. Pravá hemisféra vnímá přednostně přírodní zvuky, izolované hlásky, rytmus, zajišťuje globální vnímání a poznávání obličejů.

Geschwindova - Galaburdova teorie považuje za standardní dominance hemisfér praváctví a vázanost řeči na levou hemisféru.

Ve 30 - 35% se objeví dominance anomální. U těchto jedinců dochází ke změně vývoje levé hemisféry. Buď se obě hemisféry stávají více souměrnými nebo dojde k přesunu levostranné dominance na pravou stranu. V souladu s touto teorií se potvrdilo, že mezi leváky se častěji vyskytují poruchy řeči.

4.2. Lateralita

Lateralita znamená přednostní užívání jednoho z párových orgánů, ruky, nohy, smyslových orgánů. Podle převahy užívaného orgánu rozlišujeme praváctví, leváctví a ambidextrií, tedy nevyhraněnou lateralitu. V tomto případě jedinec používá obou rukou na stejné úrovni.

Početní převaha praváků je dokumentována po celé dějiny. Praváků je v populaci asi 90%, leváků zbylých 10%. Již v průběhu nitroděložního vývoje vkládá pravý palec do úst 95% plodů. Mezi 12. - 27. týdnem nitroděložního vývoje pohybuje 83% plodů pravou paží. Na vzniku lateralit se podílejí genetické vlivy a nitroděložní prostředí. Podle Geschwindovy teorie se na vývoji dominance podílí výše nitroděložní hladiny testosteronu, který ovlivňuje vývoj plodu. To, jakou ruku bude dítě preferovat, je zřejmé ve třech letech, preference ruky závisí na vrozeném základu dominance mozkových hemisfér. Ve čtvrtém roce můžeme pozorovat zřetelnější vyhraněnost. Dítě vykonává určité činnosti lépe a raději jednou rukou. Dominantní ruku používá jedinec především při náročnějších činnostech, vyžadujících koordinaci.

U některých dětí v předškolním věku však není ještě dominance ruky zřejmá, potom mluvíme o nevyhraněnosti lateralit. Jak už bylo jednou zmíněno, kromě lateralit ruky zjišťujeme i lateralitu smyslových orgánů, oka a ucha. O souhlasné lateralitě mluvíme tehdy, když dítě přednostně užívá stejnou ruku a příslušný smyslový orgán, např. levou

ruku a levé oko. Pokud tomu tak není, jedná se o lateralitu zkříženou, nesouhlasnou, dítě má dominantní např. pravou ruku a levé oko. Souhlasná lateralita se však vyskytuje mezi populací častěji.

U některých dětí v předškolním věku však není ještě dominance ruky zřejmá, potom mluvíme o nevyhraněnosti laterality. Děti s nevyhraněnou lateralitou mohou mít na počátku školní docházky obtíže, protože používají k psaní obě ruce, tužku si předávají z pravé do levé. Některé děti upřednostňují levou ruku při dovednostech jemné motoriky, například při psaní, čištění zubů. Pravou ruku mohou používat při hrubších motorických dovednostech, při házení, pinkání míče. Pokud dítě vykonává danou činnost vždy stejnou rukou, není to problém. Výuku psaní ale může ohrozit, pokud během jedné činnosti ruce střídá. Pokud dítě mění ruce při psaní, mohou se mozkové okruhy zmást a následně nastanou potíže. Čím častěji tedy používá pro daný úkol stejnou ruku, tím lépe se mu činnost daří.

Pokud předškolák střídá ruce a není si jistý preferencí jedné ruky, je vhodné přejít k testování. Pomocí testů můžeme zjistit, která strana bude při určitých dovednostech dokonalejší. Testování provádíme s dalšími zkouškami vnímání a jazykovými a senzomotorickými úkoly. Nezřídka se setkáváme s tím, že dítě píše raději levou rukou, ale když vidí kolem sebe praváky, zkouší to jako oni. Nebo neví, jak začít a je zmatené.

4.2.1. Testování laterality

Jako příklad uvádím zkoušku stranové preference, kterou sestavila Jane M. Healey a její kolegyně Rita Rudel. Testování se používá ve spojení s úkoly zaměřenými na senzomotorické a řečové schopnosti a vnímání.

Test se provádí následovně. Řekneme dítěti: „Ukaž mi, jak...“ a pak označíme buď L, pokud činnost provedlo levou rukou anebo P - pravou rukou.

Jak se díváš dírou v papíru L/P

Jak kopeš do míče

Jak zašlápaneš štěnici

Jak píšeš

Jak si češeš vlasy

Jak si čistíš zuby

Jak stříháš nůžkami

Jak házíš míč

Jak do míče uhodíš pálkou

Jak používáš raketu
Jak zatloukáš kladivem hřebík
Jak používáš šroubovák
Jak krájíš chleba nožem
Jak si hodíš mincí
Jak odemykáš dveře klíčem⁴

Přecvičování z leváka na praváka

Dnes se již nedoporučuje leváky přecvičovat, protože jsou známy negativní dopady přecvičování. Leváci, u nichž se objevuje lehký stupeň levorukosti se přecvičí ke kreslení a psaní pravou rukou bez obtíží. Následkem přecvičování však často dochází k pohybovému neklidu, koktavosti, enuréze....Jedinci nesvedou psát úhledně, při zvýšeném úsilí je grafický projev ještě horší. Objevuje se celková neobratnost v pohybech, projeví se to v tělesné výchově a sportu. U mnoha přecvičovaných leváků přetrvává nečitelné písmo a neurotické projevy až do střední školy, mnohdy až do dospělosti.

Když mluvím o této problematice, je vhodné připomenout, že se však vyskytují i přecvičování praváci. Obtíže přecvičovaných praváků bývají zvlášť výrazné.

Přecvičování většinou vzniklo v době nevyhraněnosti laterality, kdy došlo v tomhle přechodném období ke zkreslenému dojmů, že dítě preferuje levou ruku.

5. Odklad školní docházky

Odklad školní docházky je preventivní opatření, které má chránit děti školsky nezralé před neúspěchem. Odklad školní docházky představuje nejčastější variantu intervence. Realizuje se u dětí školsky nezralých. Podmínky upravuje školský zákon. Podle současné legislativy není-li dítě po dovršení šestého roku tělesně nebo duševně zralé a požádá-li o to zákonný zástupce (rodič, osoba či instituce, které bylo dítě svěřeno do péče), odloží mu ředitel školy, kde bylo dítě u zápisu, začátek povinné školní docházky o jeden rok. Rodiče si vyzvednou formulář žádosti o odklad školní docházky u zápisu do školy.

Posoudit, zda je dítě přiměřeně tělesně nebo duševně vyspělé, zda je tedy školsky zralé patří do kompetence odborníků. Žádost tedy musí být doložena vyjádřením poradenského zařízení (nejčastěji psychologa v pedagogicko psychologické poradně) a od-

⁴ Healey, Jane M.: *Leváci a jejich výchova* (str.43), Portál, Praha 2002.

borného lékaře. Jednotliví odborníci posuzují právě tu stránku vývoje dítěte, která přísluší jejich odbornosti.

5.1. Posouzení odborníků

Lékař

Lékař posuzuje zdravotní stav dítěte a může doporučit odklad školní docházky ze zdravotních důvodů. Zdravotní a tělesný stav dítěte hodnotí většinou dětský lékař. Pokud se dítě léčí u odborného lékaře, může odklad doporučit on. Nejčastějšími zdravotními důvody odkladu školní docházky je častá nemocnost a celková nižší odolnost organismu. V případě, že je dítě v rekonvalescenci, musí lékař vyloučit, že by mohla být škola pro dítě psychickou zátěží, která by mohla opět způsobit únavu a nižší odolnost organismu. Měli bychom také zvážit, zda má dítě nastoupit do školy, pokud víme, že ho čeká například operace s dlouhou rekonvalescencí. Jestliže rodiče přemýšlejí o odkladu právě ze zdravotních důvodů, je dobrá konzultace s lékařem.

Příslušný pediatr zná dítě od narození, sleduje jeho vývoj a dovede perspektivně posoudit, jak dalece je jeho vývoj opožděný. Nejdůležitější je fakt, zda stav dítěte ohrožuje úspěšnost začátku školní docházky. Lékař bere v úvahu celkovou fyzickou vyspělost dítěte. Všimá si dětí nápadně drobných, dětí s nízkou hmotností. Dítě totiž bude ve škole vystaveno určité fyzické zátěži a mělo by být přiměřeně vyspělé i po fyzické stránce. Jen školní taška s učebnicemi váží několik kilogramů. Děti se musí během vyučování soustředit na činnost, což může pro děti s nižší fyzickou zdatností zvyšovat unavitelnost. Pokud je dítě přiměřeně vitální a drobná postava je ovlivněna rodinnou dispozicí, nejsou nutná žádná odkladová opatření, jen případně ohlídat, aby dítě nenosilo příliš těžkou tašku a nepřetěžovalo se.

V péči odborníků bývají děti se závažnějšími smyslovými poruchami. V tomto případě je na odbornících, aby posoudili, nakolik může vada ovlivnit školní výuku. Lékař by měl v tomto případě pečlivě uvážit, zda raději nezvolit speciální školu. Rodiče děti se smyslovými vadami se také mohou obrátit na speciální pedagogické centrum, kde dítě vyšetří.

Do péče odborníků patří děti s vadami řeči. Děti, které mají s vývojem řeči potíže, navštěvují většinou logopeda (případně foniatra). Průběžným sledováním dítěte a vnímáním pokroků ve výslovnosti, může logoped předpokládat vývoj nápravy řeči. Odborník posoudí, zda by špatná výslovnost mohla zasahovat do školní výuky. Pokud by vada řeči přetrvávala

do školního věku, mohla by dítěti znesnadňovat čtení a psaní a ovlivňovat způsob vyjadřování. Vážnější vady řeči tedy mohou být důvodem odkladu školní docházky.

Pedagogicko – psychologická poradna

V pedagogicko-psychologické poradně se provádí psychologická vyšetření, která jsou zaměřená na posouzení celkové psychické připravenosti dítěte. Tato vyšetření zahrnují jednotlivé složky školní zralosti. Poradny jsou zřízeny ve všech okresech, v Praze ve všech obvodech. Posouzení školní zralosti je komplexní záležitost, hodnotí se zde všechny okolnosti dosavadního vývoje dítěte. Odborník se snaží odhadnout vývojové možnosti do budoucna. Psychologická vyšetření probíhají ve většině poraden od ledna do dubna, takže je čas mnohé vylepšit a pomoci dítěti tak, aby do školy nastoupit mohlo.

Speciální pedagogická centra

Speciálně pedagogická centra se zaměřují na péči o děti se smyslovými vadami i děti mentálně postižené.

5.2. Možnosti intervence

Žádost o odklad školní docházky společně s vyjádřením odborníků se dostane k řediteli školy, ten žádost posoudí a o odkladu písemně vyrozumí rodiče. Zároveň doporučí zákonnému zástupci vzdělávání dítěte, pokud lze předpokládat, že toto vzdělávání vyrovná vývoj dítěte.

Děti, které mají odklad, mohou být zařazeny do mateřské školy, s dítětem se pracuje podle individuálního programu, který doporučí pedagogicko-psychologická poradna. Další variantou je speciální mateřská škola (například pro děti mentálně opožděné, pro děti s vadami řeči).

Jinou možností je zařazení do přípravných ročníků na základní škole. Základní škola někdy poskytuje skupinová setkání, která bývají pro děti z jiných etnických skupin nebo pro děti z málo podnětného prostředí. Přípravné třídy vznikají v průběhu školního roku v základní škole či pedagogicko-psychologické poradně.

Další formou intervence jsou různé stimulační programy, které mohou být preventivní i intervenční. S programem pracují rodiče pod vedením pedagoga či psychologa, ale mohou být zařazovány do výchovné práce mateřské školy, činnosti pedagogicko psychologických poraden nebo jiných poradenských institucí.

Z hlediska formy je potom učení skupinové nebo individuální. Musíme však brát v úvahu, že výsledky učení podle intervenčního programu jsou vždy limitovány dosaženou úrovní zrání dítěte i „hloubkou“ vývojového deficitu.

Stimulační programy se buď zaměřují na celkový rozvoj dítěte a posilují i školní připravenost, nebo jsou již „nápravně“ zaměřeny na méně rozvinuté psychické funkce, cvičení pozornosti, prostorové orientace, grafomotoriky, rozvíjející programy pro stimulaci řeči, vytváření elementárních dovedností pro výuku čtení (rozvoj zrakového a sluchového vnímání).⁵

V současné době je na trhu celá řada podnětných publikací, které pomáhají rodičům při přípravě dětí pro vstup do školy. Odborné pracovní materiály jsou samozřejmě k dispozici učitelům mateřských škol.

Problémové děti, tím máme na mysli děti s komplikovanou školní připraveností, potřebují obvykle více druhů intervence. Je třeba kombinovat různé varianty stimulace osobního vývoje. Vynikající je, když se do vzájemné spolupráce pustí rodiče, psycholog a učitelka mateřské školy. Tato varianta se jeví jako nejefektivnější.

5.3. Dodatečný odklad školní docházky

Pokud se u žáka v prvním roce školní docházky projeví výrazné obtíže, může ředitel školy se souhlasem zákonného zástupce žákovi dodatečně v průběhu prvního pololetí odložit začátek školní docházky na následující rok. Mluvíme o dodatečném odkladu školní docházky.

Dodatečný odklad je poslední opravná možnost. Využívá se pouze výjimečně, jako opatření chránit ty děti, u kterých se z různých důvodů nepodařilo posoudit školní zralost a do školy nastoupily nezralé. Dítě se většinou s návratem do mateřské školy vyrovná, ale je lepší se této poslední možnosti vyvarovat. Dítě si může ponechat nejistotu ke škole, může si připadat neúspěšné.

Postoje k odkladům školní docházky během vývoje

V průběhu let se měnil postoj k odkladům školní docházky. V 80. letech byl odklad považován jako opatření pro děti hloupé. Rodiče nevěřili tomu, že dítě je přiměřeně nadané, ale ještě není pouze zralé v některé oblasti.

⁵ Kolláriková Z., Pupala B.: *Předškolní a primární pedagogika* (Valentová, str.230), Portál, Praha 2001

V 90. letech se však situace změnila a došlo k dalšímu extrému. Mnozí rodiče se snažili dítěti prodloužit dětství a ušetřit ho starostí a školních nároků. Domnívali se, že bude lepší, když dítě nastoupí do školy o rok později.

V poslední době je stále žádostí o odklad školní docházky dost. Většinou však docházejí do poraden rodiče, jejichž děti to opravdu potřebují. Rodiče mnohdy sami pozorují nerovnoměrnost v dětském vývoji. Někdy je upozorní učitelka mateřské školy.

I dnes se ovšem setkáváme s tím, že rodiče odklad vymáhají, i když je to zbytečné a dítě je připravené do školy nastoupit. Tito rodiče se upínají k odkladu jako k jediné podmínce úspěšnosti svého dítěte. Takovýto názor mívají většinou dva typy rodičů, jsou to rodiče ctižádostiví a rodiče příliš úzkostní.

Někteří rodiče již budují svému dítěti kariéru, dříve než nastoupilo do školy. Mají představu, že ve třetí třídě nastoupí jejich ratolest do jazykové školy nebo později na víceleté gymnázium. Jejich cílem je, aby dítě dobře odmaturovalo, vystudovalo vysokou školu, bylo úspěšné. Právě odklad má zajistit dítěti nejlepší startovací podmínky. Někdy se setkáváme až s kuriózními situacemi, kdy rodiče chtějí odklad z důvodu, že se dítě nesoustředí, že sice umí číst v češtině, ale odmítá se učit angličtinu a čte jenom *Ctyřlístek*, nic vážnějšího. „Jak to potom bude vypadat ve škole?“

Na druhé straně rodiče, kteří jsou úzkostní, prožívají nástup do školy s většími obavami. Představují si, že by mohlo všechno špatně dopadnout a už dopředu vesti neúspěch dítěte. V odkladu školní docházky vidí možnost odložit starosti na později. Někdy uvádějí všechny možné problémy, které dítě má, aby dosáhli svého. Dítě je přitom šikovné, projevuje se přiměřeně jistě, bez obav, těší se z plněných úkolů. V tomto případě musíme postupovat citlivě, protože může dojít k tomu, že rodiče mohou své obavy na dítě přenést a to by se pak mohlo bát a ztratit chuť do učení. Velice vhodná je spolupráce s psychologem. Je třeba rodiče ujistit, že vývoj je v pořádku, rodiče se musí neodůvodněných obav zbavit. Pro rodiče je důležité si uvědomit, že zbytečný odklad může dítě zbrzdit.

6. Předčasný nástup do školy

V souvislosti se školní zralostí a odkladem v případě, že je dítě nezralé a nepřipravené, by bylo dobré zmínit možnost předčasného nástupu do školy.

O předčasném nástupu mluvíme tehdy, když dítě nastupuje do školy a nedosáhlo ještě věku šesti let. Podle školského zákona může do školy nastoupit dítě, které je tělesně, duševně i sociálně zralé a nedosáhlo věku povinné školní docházky, tedy šesti let. Musí o

to požádat zákonný zástupce dítěte. Do školy mohou být tedy zapsány děti, kterým bude šest let až po zahájení školní docházky. Zpravidla dosáhnou šesti let věku na podzim, horní hranice je do 31. prosince. Je podstatné si uvědomit, že dítě bude nastupovat do školy současně se svými staršími spolužáky. Je důležité, aby stačilo po všech stránkách. Znamená to tedy, že by mělo být ve svém vývoji napřed.

V minulosti byl předčasný nástup pojímán liberálněji. Důvodem přijetí mladšího dítěte do školy nebyl ve většině případů jeho vývoj, ale vnější okolnosti. Jedním z důvodů bylo to, že ve třídě bylo zapsáno málo dětí a bylo potřeba doplnit počet. Nebo šlo do školy několik dětí ze sousedství a to nejmladší se připojilo. Jiným důvodem byl starší sourozenec, který do první třídy nastupoval a počítalo se s tím, že tomu mladšímu pomůže a že je výhodné, aby školní docházku zahájili společně. Na dětech bylo dlouho znát, že jsou mladší, s nároky na školu se hůře vyrovnávaly. Není výjimkou, že věkový handicap se vyrovnává i několik let.

Pokud by mělo dojít k předčasnému nástupu, ředitelé si dnes většinou vyžádají výsledky vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně a nástup neponechají náhodu. Zpravidla můžeme říci, že dnes žádají o předčasný nástup do školy rodiče nadprůměrně psychicky vyspělých dětí. Nesmíme opomenout, že součástí školní zralosti je i zralost pracovní a sociální a zralost percepčních funkcí, jejichž vyžívání je spíše otázkou biologického vývoje než projevem obecných schopností. U dítěte nadaného totiž nemusí vývoj probíhat ve všech směrech harmonicky. I u nadaných dětí se mohou objevit známky nižší zralosti v některých oblastech. Předčasný nástup do školy se zejména volí v tom případě, je-li dítě pro školu zralé a jeho celkový vývoj je na takové úrovni, že další setrvání v mateřské škole by pro ně nebylo užitečné a jeho rozvoj bychom jenom brzdili. Mluvíme tedy o dětech, které školní vzdělávání již vysloveně potřebují.

7. Rizikové dítě v oblasti čtení a psaní a testování

Pojem rizikové dítě označuje jedince, u kterého lze očekávat selhání ve škole. Toto označení není nálepkou, ale signálem k tomu, aby se s dítětem pracovalo a jeho nástup do školy byl úspěšný. Speciální péče předpokládá vypracování a realizaci intervenčních programů s cílem odstranit deficit ve vývoji jednotlivých oblastí. Já se zabývám oblastmi ovlivňující čtení a psaní.

7.1. Testování možné dyslexie

B. Lazarová upravila Predikativní baterii obtíží ve čtení podle A. Inizana a českou verzi ověřila. Tyto zkoušky však predikují nejen obtíže ve čtení, ale úspěšnost ve škole vůbec.

Baterii tvoří následující zkoušky:

1. řečové zkoušky: artikulace (opakování slov), schopnost vyjadřování, porozumění řeči a fonologická diskriminace

2. zkoušky časově-prostorové: zraková paměť, zraková diskriminace, obkreslování tvarů, reprodukce rytmu viděného a slyšeného, skládání kostek podle předlohy (Koshovy kostky).

Dále uvedení autoři se zabývají predikcí dyslexie. Úkoly, které používají v testování, postihují právě ty psychické oblasti, jejichž deficit se nejčastěji s dyslexií spojuje.

Bogdanowiczová (1995) z Polska s kolektivem autorů vypracovala Skálu rizika dyslexie, která obsahovala 21 bodů. Zkoušku lze využít ke stanovení prognózy úspěšnosti ve výuce čtení a psaní i připravenosti pro zahájení výuky. Administrace trvá přibližně 10 minut a může ji provádět učitel, ale též i rodiče. Podmínkou je znalost dítěte a metodická připravenost.

Skála rizika dyslexie-pro předškolní věk

1. pohybová neobratnost v rámci hrubé motoriky - dítě špatně běhá, je pohybově neobratné, špatně se zapojuje do pohybových her, s obtížemi se učí jezdit na kole
2. pohybová neobratnost v rámci jemné motoriky-dítě má nechuť a obtíže v sebeobsluze, např. při zapínání knoflíků, šněrování bot, při manipulačních hrách, jako je navlékání korálků apod.
3. špatná senzomotorická koordinace (zrakově pohybová), dítěti činí obtíže stavění kostek, kreslí neochotně a primitivně, neumí v odpovídajícím věku nakreslit kruh, čtverec, trojúhelník.
4. opožděný vývoj v oblasti laterality - dítě až do konce předškolního věku používá střídavě buď pravou, nebo levou ruku
5. opožděný vývoj prostorové orientace a orientace v tělesném schématu
6. poruchy vývoje zrakové pozornosti a paměti - bezradnost v kresbě, obtíže ve skládání obrázků, např. puzzle

7. opožděný vývoj řeči - nesprávná artikulace většího množství hlásek, obtíže ve výslovnosti složitých výrazů⁶

Škála rizika vzniku dyslexie nám pomáhá vytyčit směr práce s dítětem. Cílem je zlepšení vývoje v těch oblastech, kde je opoždění. Z hlediska efektivnosti práce by mělo předcházet prohloubené vyšetření psychologem, logopedem a speciálním pedagogem.

Nicolson a Fawcett vypracovali Screeningový test diagnostiky dyslexie, který je určený pro jedince předškolního věku do dospělosti. Tento test ověřili a konzultovali s nejvýznamnějšími odborníky v Anglii. Pro děti od pěti let je cílem úkolů „zásah včas“. Časná diagnóza a následující rozvíjení potřebných oblastí zmírní opožděný vývoj čtenářských dovedností. Administrace následujících úkolů nesmí trvat déle než 30 minut. Pro hlubší posouzení obtíží se používají časově náročnější testy, než které budu jmenovat.

Sheffieldský screeningový test dyslexie (pro předškolní věk)

1. rychlé jmenování 20 obrázků (ruka, parník, pták, strom, postel...)
 2. navlékání korálek po dobu 30 vteřin
 3. určování, zda jsou slova stejná“ buk-buk, kůň-kůl, den-dej, sůl-sůl
 4. tělesná stabilita-sleduje se reakce dítěte na mírné postrčení zezadu (dítě stojí pevně, lehce se zakymácí, stoupne na špičky, udělá krok kupředu, více kroků, udělá více kroků a zároveň viditelně ztrácí rovnováhu)
 5. rýmování a poznávání první hlásky ve slově
-řekni, zda se slova rýmují: myš – ruka, kos – nos, letí – smetí, slunce – mráček
-urči první hlásku ve slovech: den, syčí, hůl, taška, nůž
 6. opakování čísel 51 – 39 – 136 – 495 – 7642 – 5 847 – 74 658 – 86 139
 7. opakování číslic: 4, 8, 3, 9, 5, 7, 6
 8. jmenování písmen: t, s, d, e, w, o, b, q, n, y
 9. pořadí zvuků: dítě určuje, který zvuk byl první, který druhý – pískání myši, kvákání kachny: myš – kachna, kachna – kachna, kachna – myš
 10. kopírování tvarů: základní geometrické tvary a jejich modifikace
- Podle počtu bodů získaných v jednotlivých subtestech je graficky vyjádřen profil dítěte, který je východiskem pro vypracování individuálních programů.⁷

⁶ Zelinková, O.: *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program* (str. 114), Portál, Praha 2001.

⁷ Zelinková, O.: *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program* (str. 115), Portál, Praha 2001.

Test rizika poruch čtení a psaní

Na konci docházky do mateřské školy lze použít Test rizika poruch čtení a psaní pro rané školáky (Kucharská, Švancarová, 2001). Úkoly se týkají sluchové a zrakové percepce, artikulační oblasti, jemné motoriky, intermobility a rýmování.

V letech 1986-1990 byl prováděn střednědobý výzkum s cílem zachytit děti předškolního věku, které by mohly mít obtíže ve čtení a psaní. Bylo vyšetřeno 150 dětí předškolního věku. Zkoušky byly zaměřeny na sluchové a zrakové vnímání a řeč. Vyzkoumalo se, že nejvýznamnějším prediktorem obtíží v psaní podle diktátu je nedostatečný rozvoj sluchového vnímání. Byla použita Žlabova Obrázková zkouška sluchového vnímání, zkouška sluchové analýzy, syntézy a diferenciací. Obtíže ve čtení byly vázány na obtíže zrakové a sluchové percepce a řeč. Nepotvrdily se hypotézy, že snížení zrakové percepce a jazykového citu vedou k obtížím při osvojování čtení. Z výzkumu vyplynulo, že izolovaný výskyt obtíží v jedné oblasti zpravidla nezpůsobí obtíže ve čtení. Můžeme říci, že osvojování čtení je ovlivněno více faktory. Jsou to psychické kvality dítěte, rodinné prostředí, vztah ke škole. Dále je to přístupem učitele a metodami, které učitel používá.

8. Čtení

Čtení je jednou z nejpodstatnějších dovedností, kterou se v první třídě děti naučí. Naučit se číst je poměrně náročné. Číst se nenaучíme, pokud není naše centrální nervová soustava dostatečně vospělá, obě mozkové hemisféry musí být v součinnosti a musí být zralé jednotlivé funkce důležité pro zvládnutí čtení. Pro čtení není v mozku speciální centrum, ale je třeba vytvořit spoje mezi několika systémy.

Dá se říci, že lidský mozek je pro dovednost číst naprogramován. Ale potřebuje notnou dávku učení a tréninku, abychom se číst naučili. Jsou to určité funkce a systémy, které jsou připraveny u všech lidí, například i u těch kultur, které neměly možnost se setkat s psanou formou jazyka.

Jak už jsem se zmínila dříve, po šestém roce dozrávají u dětí jednotlivé funkce nutné pro výuku čtení. Jsou to funkce zrakové a sluchové. Důležitá je zralost zrakového a sluchového rozlišování, která je podstatná k dalšímu rozlišování jednotlivých písmen. Dítě se nejprve učí rozlišovat jednotlivá písmena, která spojuje s významem. Dítě by mělo rozlišovat bezpečně i tvarově si podobná písmena například m, n, b, d.

8.1. Současné pojetí vyučování čtení

Pokud má být výuka čtení efektivní, musí respektovat zákonitosti učení a zákonitosti, které vyplývají ze specifčnosti učiva. Je nutné především zdůraznit motivaci, transfer, opakování. Důležitá je taky zpětná informace s důrazem na sledování vývojových fází u jednotlivců a na vývoj sebekontroly. Úspěch ve výuce čtení je bezpochyby podmíněn dobrou znalostí vývojových fází čtení, věkovými zvláštnostmi psychických procesů vnímání, paměti, představivosti, obrazotvornosti, myšlení. Je potřeba dobré orientace ve funkci těchto procesů právě v jednotlivých etapách čtení.

V metodice čtení je z psychologického hlediska nutné přihlížet již od počátku výuky čtení ke konečným cílům výuky. Tím myslíme, jak by mělo vypadat čtení dospělého čtenáře. Cílem je čtení s porozuměním. Snažíme se tedy, aby již prvopočátky čtení byly s porozuměním spojovány. Čtení je druh řečové činnosti, která plní komunikativní funkci a je nástrojem sociální interakce.

Vzhledem k tomu, že v ontogenetickém vývoji jednatelce má mluvená řeč časovou prioritu před řečí psanou, rozvíjí se optický systém slovních znaků na jejím základě. Osvojení psané řeči vyžaduje, aby byl vytvořen přechod od jednoho slova k druhému. Při čtení se vypracovává přechod od slova viděného k slovu mluvenému a slyšenému. Viděné slovo napsané, tištěné je komplexem zrakových podnětů, jež ve své stereotypní formulaci fungují při hlasitém čtení jako spouštěcí podněty pro vyslovené slovní stereotypy. Proto má kvantita slovní zásoby na vývoj čtenářských dovedností nesporně pozitivní vliv. Vysoká korelace zvukové a optické stránky jednotlivých elementů v proneseném a napsaném slově (v různých jazycích jsou korelace nestejněho stupně) umožňuje opírat se při výuce čtení o jeho známou a osvojenou fonetickou a artikulační strukturu a využívat transfer s dovednostmi mluvené řeči. Zmíněný transfer je však v začátcích čtení ztížen nestejnou úrovní obou druhů řeči. Mluvená řeč je již relativně značně rozvinutá a žák se nachází v syntetickém stadiu řeči, kdežto psaná řeč (čtení a psaní) ve svých počátcích začíná analyticko - syntetickým stadiem.

Akustický a artikulační stereotyp slova jako celku, vytvořený u dítěte bezděčně na bázi napodobování při vývoji mluvené řeči analyticko - syntetickou cestou je tudíž osvojován začínajícím čtenářem jako jednotka, jíž v psané řeči odpovídá řada jednotlivých písmen (analytický přístup). Jestliže princip transferu se zakládá na uplatňování vědomosti, dovedností a návyků v určitém druhu činnosti, jež aplikuje v analogických činnostech, je zřejmé, že přenos je aktivně využíván tehdy, je-li splněna základní podmínka: poznání společných rysů obou činností.

Při přechodu z mluvené řeči k psané je pochopení společných rysů ztíženo tím, že v mluvené řeči žák operuje jednotkou slova, jež má semiotickou funkci jako celek. Naproti tomu v činnosti, v níž má transfer uplatnit, operuje s jednotlivými písmeny, jež sama o sobě mají vlastní semiotickou funkci (každé písmeno označuje určitý zvuk). Tato okolnost rovněž ztěžuje zmíněný transfer a po určitou dobu lze pozorovat relativní odtržení technické stránky čtení od jejího obsahu.

Proto je v přípravném období nezbytné, aby při akustické slovní analýze na hlásky byly prováděna okamžitá syntézy (do původního slovního celku) a byla tak zajištěna ve vědomí žáků identita analyzovaného a syntetizovaného slova. Žáci mají pochopit, že slyšené či vyslovované slovo jako celek, jehož běžně používají v ústním projevu a jež se liší zvukově od ostatních slov, má s ostatními slovy shodné elementy (hlásky), avšak v jiném uspořádání (slovo je ve skutečnosti uspořádaná množina prvků-hlásek).⁸

8.2. Analyticko - syntetická metoda výuky čtení v 1. ročníku

V dnešní době se většinou děti učí číst analyticko - syntetickou metodou. Tomu jsou přizpůsobeny i učebnice. Učebnice většinou obsahují obvykle první díl s obrázkovým materiálem k rozvoji zrakového vnímání a k provádění sluchové analýzy slov na slabiky a hlásky a zvukové syntézy.

Analyticko - syntetická metoda se nazývá též metoda hlásková nebo zvuková. Je založena na zásadě, že správně můžeme číst jen tehdy, když pochopíme hláskovou stavbu slov. Tuto metodu rozpracoval již v roce 1864 K. D. Ušinskij (1824 – 1870). Za tvůrce hláskové metody u nás považujeme J. V. Svobodu. Vycházel z mluvené řeči, učil děti analyzovat slova ve složky (slabiky) a v hlasy (hlásky). Po vyvození hlásek se děti učily poznávat písmeno a číst otevřené slabiky. Používalo se skládací abecedy. S psaním se začínalo až po dokončení počátečního výcviku čtení. V roce 1951 byla k vyučování čtení touto metodou vypracována První čítanka a po tříletém výzkumu *Živá abeceda a Slabikář* pod vedením akademika O. Chlupa. Metoda vychází z mluveného slova. Novou hlásku vyvozujeme ze slova. S vyvozenou hláskou je potom spojeno písmeno a žáci čtou slabiky, slova, která naučená písmena obsahují. Při čtení se používá analýza a syntéza. Rozkládání slov na slabiky a hlásky je proces analytický a spojování hlásek ve slabiky ve slova je proces syntetický.

Před samotným učením se písmenům předchází zkušenost s analýzou zvukové podoby slova. Děti se seznamují s termíny věta, slovo, slabika, hláska. V přípravném

⁸ Křivánek, Z., Wildová R.: *Didaktika prvopočátečního čtení a psaní* (str. 40, 41), Pedagogická fakulta UK v Praze, Praha 1998

období se nacvičuje analýza zvukové podoby řeči. Teprve, když se děti seznámí s hláskami a umí vytvořit slabiky, pokouší se spojovat slabiky ve slova. Učí se porozumět zvukové syntéze slabiky a slova. Začíná se s analýzou zvukové podoby slova. Žáci se mohou pokoušet i o zvukovou syntézu (již před učením se prvním písmenům), musíme však použít slova dětem známá. Díky cvičením sluchové analýzy mluveného slova a jeho zvukové syntéze hlásek a slabik vyvozují děti lépe první hlásky prvního písmene a jsou lépe připraveny ke čtení prvních písmen a slabik z nich spojených.

Po osvojení některých samohlásek a souhlásek začínají děti číst první slabiky. Průběžně může probíhat akustická i optická analýza a syntéza. U slabik di, ti, ni, dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě se doporučuje nácvik těchto slabik jako celků, bez zdůrazňování zvukové analýzy. Analyticko-syntetický postup připravuje žáka na pochopení vztahu mezi hláskou a zvukovou podobou slova a učí ho poznávat jednotlivé hlásky již před tím, než se začne učit první písmeno.

8.2.1. Etapy výuky čtení

Výuka čtení v 1. ročníku je rozvržena do tří etap. První etapou je etapa jazykové přípravy. Druhou etapu nazýváme slabičně analytického způsobu čtení a třetí etapou je plynulé čtení slov a vět.

Etapa jazykové přípravy

Dá se říci, že první etapa splývá s takzvaným přípravným obdobím a navazuje na předškolní přípravu v mateřské škole. Délka první etapy by měla vycházet z individuálních schopností a dovedností žáků. Průměrná délka bývá asi pět týdnů. Specifikem pro toto období je hravá forma, která je dětem blízká a přirozená. Učitel by měl rozvíjet ty duševní procesy, které jsou pro čtení nezbytné. Děti se učí pracovat se zvukovým materiálem slova, osvojují si první zásobu písmen. Učitel zařazuje cvičení k pochopení syntézy slabiky z hlásek a analýzy slabiky na hlásky a dělení slov na slabiky. Opět se zaměřujeme jako v předškolní přípravě na rozvoj zrakového a sluchového vnímání, paměť, pozornost a představivost.

Na úspěšném zvládnutí počátečního čtení se podílí úroveň mluveného projevu dětí. Učitel by se měl snažit rozšiřovat slovní zásobu dětí, která je důležitá pro čtení s porozuměním. Dítě by mělo odpovídat celou větou, vyprávět vlastní zážitek, ale také dokončit započatý příběh, dokázat slovy i ve větách objasnit situaci na obrázku. Učíme také

naslouchání. Nesmíme opomenout jazykovou úroveň učitelů, která má na děti značný vliv. Z hlediska vyjadřování by měl být učitel pro děti vzorem. Vhodné je děti upozornit na rozdíly v mluveném projevu a vést děti k tomu, aby sledovaly a hodnotily svůj vlastní mluvní projev. To znamená tempo řeči, hlasitost, zda odpovídají slovem či větou.

Do hodin zařazujeme činnosti podporující zrakové rozlišování např. děti mají určovat, který obrázek do skupiny nepatří. Děti říkají, co je menší, větší, nejmenší. Procvičujeme také pravo - levou orientaci. Tato přípravná cvičení jsou vhodná k tvarovému rozlišení písmen. Zrakové vnímání můžeme rozvíjet v součinnosti s motorikou ruky. Žáci mohou vybarvovat obrázek a přitom ho popisovat. Mohou skládat rozstříhaný obrázek, vkládat geometrické tvary do připravené matrice, doplňovat neúplné obrázky.

Jako v předškolní přípravě opět zařazujeme cvičení sluchu. Především sluchovou diferenciaci, analýzu a syntézu. Děti se učí rozlišovat různé zvuky. Učí se analyzovat věty na slova, slabiky a hlásky a zároveň provádějí opětovnou syntézu. Při analýze slova na slabiky si pomáhají tleskáním. Určují počet slabik ve slově, první a poslední slabiku. Pro rozvoj čtení je důležitý rozvoj rytmického vnímání zvuků, neboť se žáci ve slovech setkávají s různou kvantitou hlásek. Společně se zrakovým a sluchovým vnímáním je zapotřebí rozvíjet zrakovou i sluchovou paměť. Zařadit můžeme například Kimovu hru, děti si mají zapamatovat slova, která jim přečteme. Je to trénink k zapamatování rozličných tvarů písmen spojených se zvukem. Formou hry zařazujeme v přípravném období cvičení na rozvoj pozornosti.

Při čtení je zapotřebí správně dýchat a hospodařit s dechem. Důležitý je zejména nácvik bráničního dýchání. Klademe důraz na to, aby se žáci nadechovali nosem a nezvedali ramena. Uvědomělé dýchání můžeme nacvičovat různými aktivitami. Děti mohou opakovat několik slov, opakovat věty na jeden nádech. V nácviku hospodaření s dechem nám může být dobrým pomocníkem zobcová flétna, hrou na flétnu se prodlužuje výdech, dále můžeme využít foukání brčkem do vody.

Nácvik správného dýchání spojíme společně s cvičením hlasu a výslovnosti. Zdůrazníme měkký hlasový začátek. Žáci se uvolněně nadechnou a mají lehce vyslovit slovo mami. Začínáme retnými souhláskami - m, b a souhláskami k rozeznání dutiny nosní-n a ústní l, samohláskami i, e, a. Procvičujeme pohyby jazyka, dolních čelistí a rtů. Správnou artikulaci nacvičujeme pomocí různých básní, jazykových cvičení a jazykolamů.

Hlásky učíme pomocí hlásek náslovných. Děti také hledají a procvičují hlásky na konci a uprostřed slova. Učitel jmenuje slova a žáci určují, co slyší na začátku. Žáci sami vymýšlejí slova, kde se daná hláska vyskytuje na začátku, konci a uprostřed slova. Používáme jednotlivých nástěnných obrazů a básní k jednotlivým písmenům.

V nácvičku začínáme vyvozením osvojované hlásky z daného slova, zpravidla hláskou náslovnou. Slovo je znázorněno obrázkem a u obrázku je zápis slova. Ten slouží k uvědomění si grafického záznamu písmene. Právě analyticko-syntetická metoda vede k uvědomění si vztahu prvku a celku v akustické i optické podobě slova. Děti si mohou dané písmeno označit, mohou je například zakroužkovat pastelkou. Dále s dětmi nacvičujeme vyvození hlásek na konci a uprostřed slova. Žáci si mohou pomáhat vytleskáváním a určováním jednotlivých slabik. Žáci zvládnou jmenovat slova podle zadání, na jaké pozici se má daná hláska vyskytnout. Zároveň nacvičujeme sluchovou analýzu. Potom učitel ukáže k vyvozené hlásce tvar příslušného tiskacího písmene. Může nabídnout dětem dvojici písmen malé a velké písmeno příslušné hlásky. Může děti seznámit s psací i tiskací podobou.

Je vhodné, aby se děti seznámily s písmenem více smysly, usnadňuje to lepší zapamatování. To znamená, že písmeno můžeme s dětmi modelovat, vytrhávat, vystříhat, vybarvovat jako omalovánku, psát do písku, tvarovat z provázku, skládat z fazolek. Děti mohou hledat tvarově podobné věci danému písmenu. Mohou znázornit tvar písmene tělem. Děti nejprve obtahují tvar písmene tužkou, potom píšou samostatně. Dalším zaměstnáním je vybírat osvojované písmeno z ostatních. To lze pojmut formou soutěže. Děti mohou hledat písmeno v knize, nebo označovat v novinách, v nich mohou barevně odlišit například malá a velká e. Můžeme pracovat s takzvanou mřížkou, do které žáci pokládají nově vyvozené písmeno, popřípadě písmena již známá. Pomocí obloučků si mohou děti vyznačit slabiky. Můžeme žákům hlásky diktovat a oni vyhledávají mezi písmeny a rovnají na lavici, můžou složit i slova.

Děti se postupně učí odlišovat krátké a dlouhé samohlásky. Některým žákům dělá zpočátku potíže čtení slov s dlouhými samohláskami, proto je dobré začít se samohláskami krátkými. Žáci mohou zaznamenávat délky tónů graficky, dlouhý čárkou, krátký tečkou. Čárku nepíšeme vodorovně, ale svisle šikmo, tento zápis je zcela přirozený, jelikož čárky nad samohláskami mají stejný směr a pokud dělíme slova na slabiky, řez provádíme také svisle. Cvičení provádíme i opačně, dítě může bzučákem reagovat na grafický záznam. Později rytmezují celá slova. Dítě dokáže zopakovat rytmičtí strukturu dvojslabičného i tříslabičného slova, které obsahuje dlouhé a krátké slabiky. (píšťalkou, bzučákem). Dokážou udělat i grafický záznam těchto slov pomocí čárek a teček. Svedou jmenovat slova se stejnými rytmičtími strukturami. Po zvládnutí těchto cvičení, přecházíme k vlastnímu nácvičku krátkých a dlouhých samohlásek. Děti čtou samohlásky ve tvarech malých i velkých písmen. Soustředíme se na upevnění kvantity samohlásek.

Etapa slabičně analytického způsobu čtení

Základem výcviku čtení v této etapě je analyticko - syntetická práce se slovem. Dále rozvíjíme fonemický sluch, pracujeme se slabikami. Děti určují počet a pořadí slabik ve slově a hlásek ve slabice a postupně dochází k automatizaci jednotlivých písmen ve vztahu k hláskám.

Poté, co si žáci osvojí některé samohlásky a souhlásky, seznamují se s jejich syntézou do slabik otevřených. Otevřenou slabikou je označována slabika typu: souhláska - samohláska. V nácviku čtení je nutné vést děti hned od začátku k porozumění čtenému. Proto i ve čtení slabik vycházíme z náslovných hlásek konkrétních slov. Pak bude žák vnímat slabiku jako část významového slova. Zdlouhavé mechanické procvičování slabik může vést ke snížení zájmu o čtení a toho se chceme vyvarovat. Pro grafické znázornění slabiky existují různé pomůcky, které se dají dobře využít, jsou to různé karty a kostky. Žáci mohou doplňovat chybějící slabiky ve slově, nebo hledat slabiku tak, aby vzniklo slovo. Děti opět mají analyzovat slovo na slabiky a hlásky a opět z hlásek vytvořit slabiky a slovo.

Po procvičení prvních slabik se budeme věnovat jejich syntéze do dvojslabičných a trojslabičných slov. Procvičujeme tedy zřetelnou a sluchovou analýzu a syntézu slov do slabik a naopak. Čtení může učitel zjednodušit tak, že napíše dvojslabičná slova po slabikách s mezerou. Žákovi může pomoci oblouček, který přiblíží čtení slova. Žák přechází k takzvanému vázanému slabikování. Děti učíme číst slabiku tak, aby ji co nejdříve vyslovovaly naráz, aby se nevytvářel návyk artikulace jednotlivých hlásek. To se později těžko odstraňuje a brzdí to rozvoj plynulého čtení. Dbáme na to, aby žáci vnímali smysl přečtených slov. Od začátku tedy upevňujeme čtení s porozuměním. Žáci mohou spojovat slova s obrázky, vysvětlit význam slova, nahradit slovo slovem podobným atd.

Čtení slov se samohláskou na začátku slova

V učebnici se žák setká se slovy, u kterých je první slabikou samohláska, jsou to slova typu: Ola, Iva, Ela. Učitel by neměl vynechat u těchto slov určování slabik. Děti se učí, kolik hlásek může mít slabiky. Věnujeme se také nácviku čtení slov s předložkami. Jedná se o úkol dlouhodobý, pro žáky je to zpočátku obtížné, ale je vhodné se již seznámit s tím, že předložka se čte se slovem dohromady. V tomto případě opět pomůže grafické označení obloučkem.

Čtení zavřených slabik na konci slova

Zavřenou slabikou myslíme slabiku typu: souhláska – samohláska – souhláska. Začínáme čtením jednoslabičných slov například „pes, les“. Čtení jednoslabičných slov je usnadněno tím, že žáci už mají zkušenost se čtením slabik otevřených. Od počátku se soustředíme, aby nedělaly mezeru ve čtení první části slabiky (pe) a koncovou souhláskou (s).

Čtení souhláskových skupin na začátku a uvnitř slova:

Začínáme čtením slov, která jsou tvořena jednou otevřenou slabikou se dvěma souhláskami na začátku slova například sto, sní, bdí.... Před čtením však slova rozkládáme. Poté procvičujeme analýzu na dvojslabičných i trojslabičných slovech. Například u slov stuha, sluha, stojí.... Po rozkladu slov skládají slabiky z písmen skládací abecedy. Zařazujeme různé hry na analýzu a syntézu slov se souhláskovými skupinami. Žáci doplňují chybějící písmena do slov. Obměňováním jednoho z písmene slabiky mohou tvořit slabiky jiné. Z jednotlivých hlásek, které jim zadá učitel, mohou vytvářet slova. Při nácvičování čtení je důležité dětem vysvětlit, že některá slova se jinak čtou a jinak píší například u slov jdou, jsou. U některých slov je zvláště důležité nacvičovat správnou výslovnost. Například u slova lžice dochází k přehazování počáteční skupiny hlásek, dítě přečte žlice.

Dále čteme slova se skupinou dvou souhlásek uvnitř slova. Nejprve začínáme slovy s první slabikou zavřenou jako kočka, myška. Zde můžeme okrajově žáky seznámit s tím, že některá slova vznikají složením z předpon a jiných slov. Například spí, nespí, vyjde, jde. Nácvičování čtení lze spojit s tříděním slov, zobecněním.

Nácvičování čtení slov se slabikotvorným r, l je rozděleno do dvou fází. Nejprve se učíme číst slova, v nichž se vyskytuje slabikotvorné l, r na konci slova, později uvnitř slova. Dbáme na správnou výslovnost, která může být obtížná, proto je dobré před samotným čtením provést hlasovou rozcvičku. U slabších čtenářů jsou zvláště obtížná slova, ve kterých je slabikotvorné l, r uprostřed. Je zapotřebí důkladnější sluchové analýzy a syntézy. Předcházet mohou cvičení na doplnění správného písmene, aby dávalo slovo smysl, nebo skládání slova a z diktovaných písmen.

Čtení dvojhlásek au, ou:

Zvláštní skupinu tvoří čtení dvojhlásek au, ou. Analýza dvojhlásky sluchem i při vyslovování je právě tak obtížná jako analýza otevřené slabiky na souhlásku a samohlásku.

Čtení dvojhlásek procvičujeme ve slovech i slabikách, které lze ze slov oddělit. Pokud čtení dvojhlásek činí žákovi potíže, učitel se musí vrátit ke sluchové analýze a syntéze otevřených slabik.

Čtení hláskových skupin di, ti, ni:

Čtení slov se skupinami di, ti, ni je zvláštní, jiné. U těchto hláskových skupin nezdůrazňujeme sluchový rozklad. Rozložení by komplikovalo zápis. Proto se žáci učí číst tyto hláskové skupiny jako celky. Zaměřujeme se na odlišení tvrdých a měkkých hláskových skupin. Děti mohou mít kartičky s jednotlivými skupinami a podle toho, co slyší, zvednou kartičku. Můžeme využít tvrdého a měkkého materiálu pro tvrdě a měkce znějící slabiky. Měkké slabiky mohou být molitanové, tvrdé na dřevě. Stejný je nácvik čtení slov, která obsahují skupiny dě, tě, ně. Zde se soustředíme na odlišnost hlásek ě, é.

Čtení hláskových skupin bě, pě, vě:

Další skupinou hlásek jsou hláskové skupiny bě, pě, vě, mě v jednotlivých slovech. Skupiny bě, pě, vě, mě patří do výjimek z pravidelného fonetického čtení v českém jazyce. Znak „ě“ se někdy čte jako „je“. Také u těchto skupin nezdůrazňujeme sluchovou analýzu.

Když děti zvládnou číst jednotlivá slova, přecházíme ke čtení krátkých vět. Ve větách se již setkávají se smyslem čtení. Děti se učí chápat rozdíl mezi slovem a větou. Dokáží určit počet slov ve větě, svedou doplnit slova do věty a složit z jednotlivých slov větu. První věty čteme z tabule. Děti si uvědomují i grafický záznam věty. Brzy ví, že věta začíná velkým písmenem, mezi slovy je mezery a za větou interpunkční znaménko. Zpočátku čte žák slova ve větě vázaným slabikováním, později se naučí číst slova jako celek. Žák by neměl slova ve větě opakovat, vede to k neporozumění textu. To je někdy způsobeno tím, že žák nečte vázaným slabikováním, nýbrž hned se snaží číst slova jako celek. Učitel by měl sledovat správnost čtení, ale i to, jak žák porozuměl obsahu. Je důležité vybírat takový materiál, aby děti oslovil a bavil, pak se stane čtení pro děti zajímavé.

Etapa plynulého čtení slov

Do konce školního roku by zpravidla všichni žáci měli přejít k plynulému čtení celých slov a mluvních taktů. Číst by měly děti s porozuměním a dobrým přízvukem. V tomto období dochází k upevnění a automatizaci syntézy různých typů slabik ve slova. Slova se stávají postupně komplexním optickým podnětem a akustickým celkem. Na konci prvního ročníku by měli žáci dospět ke správnému, plynulému, uvědomělému čtení celých

slov v jednoduchých větách přiměřených textů. Přitom zachovávají spisovnou výslovnost. Děti si pomalu začínají osvojovat dovednost číst potichu. V 1. třídě se spojuje s výcvikem čtení i výcvik psaní. Obě činnosti se vzájemně ovlivňují.

8.3. Genetická metoda

Autorem genetické, neboli zapisovací metody byl Josef Kožíšek. Tato metoda je přechodem k metodě globální. První Kožíškova čítanka s názvem „Poupata“, která je určena pro čtení genetickou metodou, se vydávala od roku 1913. Kožíšek vychází ze záznamu myšlenek. Dítě se učí číst a psát pomocí symbolů. Kožíšek považuje za nezbytné, aby dítě prošlo nejprve „obrázkovým písmem“, to mu má pomoci pochopit smysl písemného sdělení. Snaží se, aby žáci pochopili smysl písemného sdělení. Podle genetické metody se žáci naučí během průpravného období čtení číst a psát písmena velké tiskací abecedy. Písmena mají funkci zkratek, využívá jmen a příjmení žáků např. (A. – Anička). Zkratky v podobě písmen označoval Kožíšek jako „písmena s uzlíčky“, která označovala celé jméno. Používal kombinaci písmen a obrázků. Větu „A. má (obrázek jablíček)“ děti přečetly jako: „ Anička má jablíčka.“ Postupně se uzlíčky odbourávaly a písmeno A začaly děti číst jako spojku „A“. Když se odstranily uzlíčky u písmen M a A, dítě vyvodilo hlásky a MA přečetlo dohromady. Děti potom četly celé věty v kombinaci hlásek a obrázků. Postupně se přešlo k delším textům, které byly napsány velkými hůlkovými písmeny. Až později se zaváděla malá hůlková písmena, potom psací písmena. Zhruba do pololetí žáci četli i psali pouze hůlková písmena.

9. Psaní

Psaní je druh řečové činnosti. Jedná se o produktivní řečovou činnost podobně jako hovor. Hovor je ovšem produktivní řeč mluvená, psaní je produktivní činnost psaná. Psaní je tedy grafickou formou mezilidské komunikace. Psaní je senzomotorická činnost a je endogenně závislá na nervových mechanismech, tzn. na kvalitě poznávacích funkcí (vnímání, představivosti, pozornosti, paměti a myšlení). Je závislá na stavu smyslů (zraku, sluchu, řeči), na kvalitě svalů ruky i celého těla. Exogenně je závislá na úrovni rodinného prostředí, školního prostředí, přístupem učitele k výuce psaní a jeho metodickém postupu.

Pro psaní je nutná souhra těchto základních mozkových funkcí a motoriky:

- analyticko – syntetické činnosti sluchové a zrakové
- diferenciační činnosti akustické a vizuální (sluchové rozlišování hlásek a slabik
- a zrakového rozlišování tvarů)
- orientace prostorové (především pravolevé) a orientace časové

- zrakové a sluchové paměti
- smyslu pro rytmus
- schopnosti slučovat jednotlivé složky
- myšlení
- grafomotorické a optické činnosti jedince (senzomotorické koordinace)⁹

Abychom mohli napsat myšlenku, je nutné znát písmena psací abecedy, následně provést sluchovou analýzu slov, správně artikulovat jednotlivé hlásky, dešifrovat hlásky v písmena. Musíme dodržet posloupnost písmen při psaní, spojit písmena ve vyšší celky. Důležité je zapamatovat si tvary písmen a zautomatizovat pohyb při psaní.

Cílem výuky psaní v 1. ročníku je položit základy psaní a tím otevřít možnost dalšího vzdělávání každému žákovi. Konkrétním cílem v 1. ročníku je naučit děti psát psací latinkou a to čitelně. Děti mají psát přiměřeně rychle, v souladu s tím by se měli pěstovat správné písarské dovednosti a návyky. Od začátku bychom měli pěstovat pozitivní vztah ke psaní.

9.1. Příprava na výuku psaní v předškolním věku

Příprava na výuku psaní začíná již v předškolním věku dítěte. V předškolní přípravě se zaměřujeme na utváření hygienických a pracovních návyků při kreslení, především správnému držení kreslicího náčiní. Rozvíjíme kloubní pohyblivost a grafomotorickou zručnost. Věnujeme se rozvoji sluchového a zrakového vnímání, rozlišovacím schopnostem, paměti, představivosti, cvičení pohybu očí zleva doprava a shora dolů, pěstujeme rytmické cítění. Přípravě na psaní napomáhají různé činnosti. Jedná se o činnosti s výtvarným a technickým materiálem, hmotou, látkou, rozvíjení manipulačních dovedností. V šesti letech dítě zvládne skládat a nalepovat papír a dodržovat postup podle instrukce. Umí vytvářet předměty z hmoty například modelíny, terakoty. Umí rozmíchat a nanášet barvu, uplatňuje krycí vlastnosti barvy. Dítě kreslí, maluje či modeluje podle vlastní volby i na zadané téma, dokáže znázornit lidskou postavu, zachytit charakteristiku zvířecí figury. U předškoláků zařazujeme během dne grafomotorická cvičení.

⁹ Doležalová, J.: *Prvopočáteční psaní (str. 4)*, Gaudeamus, Hradec Králové 1996

9.1.1. Grafomotorika

Grafomotorika je motorika psaní a kreslení. Rozvoj grafomotoriky je jedním z předpokladů pro nácvik psaní. Grafomotorická cvičení, která mají připravit dítě na psaní označujeme jako průpravná. Smyslem průpravných cvičení je připravit ruku na psaní, uvolnit klouby ruky a cvičit drobné svalstvo, aby dítě psalo s určitou obratností a švihem. Hovoříme o takzvaných uvolňovacích cvičeních. Průpravná cvičení rozvíjejí perцепně motorickou koordinaci, posilují záměrnou pozornost. Charakter cvičení se liší podle věku dětí a dle individuálních možností.

V předškolním věku uvolňujeme nejprve ramenní kloub, proto volíme krouživé pohyby velkých rozměrů. Před nástupem do školy i v 1. třídě se nacvičuje zápěstní a špetkový pohyb ruky, jsou to různé vlnky, ovály, oblouky, kličky.

Klasifikace grafomotorických cviků

Průpravné grafomotorické cviky můžeme rozdělit podle jejich účelu do různých skupin. Jedná se o kresebné cviky, které mají za úkol uvolnit ruku, používáme je většinou v etapě před vlastním nácvikem psaní. Provádíme je nepodepřenou rukou vsedě nebo ve stoje, psací náčiní se drží ve větší vzdálenosti od hrotu. Jsou to pohyby, které znázorňují pohyb zvířat či věcí, nebo znázorňují jejich tvar.

Další skupinu tvoří cviky, které uvolňují ruku dítěte a zároveň připravují na psací pohyby. Jsou to cviky zaměřené na rozvoj zručnosti při provádění psacího pohybu a cviky navozující určitý pohyb ruky typický pro určité písmeno.

Dále je to psaní prvků písmen. Jedná se už o činnost obtížnější, která vyžaduje značné soustředění. Děti musí vést linii přesně, ne nahodile, respektovat prostor, volit vhodnou velikost dle vzoru a udržovat rozestupy.

Další skupinu tvoří gymnastické cviky ruky, které mají za úkol protáhnout drobné svaly ruky a uvolnit klouby ruky. Děti předvádějí hru na klavír, prsty naznačují padání listí, sněhu nebo déšť, k palci přitiskneme střídavě malíček, prsteníček, prostředníček a ukazováček stejné ruky, stiskneme ruce v pěst a potom roztáhneme a rozevřeme dlaň, ruce postavíme proti sobě a tlačíme roztažené prsty k sobě, prsty na sebe mohou poklepat, postupně se odlepovat.

Grafomotorické cviky mají různý charakter, uvádím ta cvičení, která můžeme použít již v předškolním věku. Děti mohou vybarvovat obrázek (v omalovance, časopise, dle vlastního námětu). Další aktivitou je obtahování linie obrázku. Děti si tím cvičí

jednotažnost a směr vedené linie, lehkost pohybu ruky slouží k zapamatování tvaru a ke koncentraci. Po zvládnutí obtahování obrázku mohou děti obtahovat řadu prvků. Dalším cvičením je spojení obrázků s úkoly: např. přiřazovat koťátko ke správnému klubičku. Dalším cvičením je vedení linie bez omezení plochy a směru. Můžeme znázorňovat pohyby v určitém směru: např. jak skáče vrabec (vlnovky), jak motám klubičko, jak jede auto. Jiný typ cvičení spočívá v dokončování obrázku. Vedení linie napomáhá buď silueta obrázku, tečky nebo obojí. Trochu odlišné je cvičení, kde je linie omezena prostorem: např. dokreslit šnečí ulitu, dítě si musí dát pozor, aby se vešlo do obrysu.

V dalším typu cvičení mají děti doplnit obrázek podle toho, co jim připomíná. Z kruhu mohou udělat například obličej, sluníčko, jablko, minci... Jiným cvičením je dokončit započatý obrázek, zaměřujeme se na tvary, které jsou důležité pro psaní. Můžeme zařadit cvičení, které spočívá ve vydekorování předmětů (šála, rukavice, váza, vajíčko) např: vlnovkami, šneky, ovály. V jiném úkolu mohou děti zvětšovat či zmenšovat obrázek tím, že vkreslují nebo vně obtahují objekt. Podle vzoru mohou děti vytvořit obrázek pomocí oválů, např. ovečka. Zařazujeme kreslení podle osy souměrnosti. Začneme jednoduchými, pro děti známými tvary, když to dětem nečiní obtíže, můžeme využít linií potřebných pro psaní.

9.1.2. Metoda Dobrého startu

Jedním z ověřených postupů v přípravě dětí na psaní je metoda „Dobrého startu“. Metoda je využívána v mateřské i základní škole při přípravě čtení a psaní. Je velmi významná při stimulaci psychomotorického rozvoje. Uplatňuje se i u dětí se specifickými poruchami učení a dětí s nevyhraněnou lateralitou i u leváků. Jedná se o metodu akusticko – opticko - motorickou.

Metoda vznikla na počátku 20. století ve Francii. Pohybová složka je využívána pro uvolnění a k provádění gest v souladu s grafickým znakem a rytmem písničky. Sluchová složka se uplatňuje zejména při vnímání rytmu písňe. Zraková složka se účastní při rozlišování grafických znaků. Cílem metody je zdokonalit soulad všech tří analyzátorů, vyhranit lateralizaci a snahy o lepší orientaci v tělním schématu i prostoru. Výcvik probíhá ve třech fázích, jsou zařazovány různé druhy cvičení, náročnost se zvyšuje.

V první fázi jsou prováděny pohybové cviky na zdokonalení motoriky a uvolnění. Postupuje se od hrubé motoriky k jemné. Cvičí se vestoje, postupně zařazujeme pohyby nohou, rukou, prstů.

Druhá fáze se soustředí na cvičení pohybově akustická, na zlepšení motoricko-akustické percepce. U činnosti se sedí, dlaně a prsty provádějí pohyby v rytmu písničky, ruce se pohybují po válcovitých pytlích naplněných pískem, semínky. Pohyb je nejprve prováděn nataženými pažemi, potom skrčenými. Pohyb se provádí jednou rukou, pak oběma, nejdříve s rukama u sebe, potom se zkříženýma rukama. Cviky provádíme nejprve na středu válečku, potom zleva doprava, poté od středu ke stranám. Začínáme od nejjednoduššího pohybu k obtížnějším. Začínáme údery, mačkáním a hlazením do rytmu písničky, později zařazujeme vyřukávání rytmu střídavě pěstí a dlaní, dlaní a prsty a nakonec spojíme pohyb obou končetin, například tleskání rukou a vydupávání nohama.

Ve třetí fázi jsou cvičení pohybově-akusticko-zraková.

Cvičení mají svá pořadí:

- samostatné vyjádření rytmu písničky pohybem (spontánně)
- vyjádření určitého symbolu písničky (vedoucí cvičení symbol ukáže-nakreslí, děti jej popíší, vedoucí opět předvede za doprovodu písničky)
- obkreslování vzoru prstem za doprovodu písničky (polysenzorické poznávání – dotykem, zrakem, sluchem)
- obkreslování vzoru rukou ve vzduchu za doprovodu písničky (podle předlohy, později z paměti)
- obtahování vzoru prstem na lavici a na tácku s dětskou krupičkou či pískem (v sedě – jakož i následující cviky)
- obkreslování vzoru křídou nebo uhlem na velkém archu papíru nebo PVC fólii (několikrát obtahovat, aby došlo ke zpevnění směru pohybu a spojení mezi grafickým znakem a rytmem)
- obkreslování štětcem na papír menšího formátu (A4) v rytmu písničky (jako u předcházejícího úkolu)
- obkreslování tužkou nebo perem v řádcích sešitu

Na závěr lekce jsou vždy zařazena uvolňovací cvičení.¹⁰

Největší vliv má tato metoda na zrakový analyzátor, ve sféře kinesteticko-motorické a v orientaci prostorové. Menší úspěch je zaznamenán na sluchovou analýzu.

9.2. Přípravné období na psaní v 1. třídě základní školy

Na přípravu k psaní v mateřské škole navazuje škola základní. Přechod by měl být plynulý. Děti pokračují v podobných průpravných cvičeních, která se stávají stále

¹⁰ Doležalová, J.: Prvopočáteční psaní (str. 60, 61), Gaudeamus, Hradec Králové 1996

náročnějšími, až se postupně přejde k nácvičku jednotlivých psacích písmen. Výuka počátečního psaní tedy začíná v 1. ročníku přípravným obdobím. Cílem tohoto období je připravit žáka na psaní prvních písmen, slov a vět.

Náplní jsou přípravná-uvolňovací cvičení, jejichž cílem je dostatečně procvičit a uvolnit ruku a záměrně rozvinout grafomotoriku tak, aby při psaní nenastaly potíže. Cvičení je vhodné doplnit motivačními obrázky a rytmickými říkadly. Cviky provádíme zpočátku nejměkčím psacím náčiním, aby pohyby ruky, která píše, byly co nejuvolněnější a žák se neučil zbytečnému přitlaku. Zpočátku používáme větší formát papíru a postupně ho zmenšujeme. Cviky provádíme nejprve prstem ve vzduchu, houbou na tabuli, štětcem na balící papír. Poté do písanek, žáci mohou psát nejprve pastelkami, voskovkami a tužkou. Délka přípravného období je různá, záleží na individuálních zvláštностech dětí. V průměru trvá 6 – 8 týdnů. Procvičování grafických elementů by nemělo být mechanické. Dítě by mohlo ztratit chuť do psaní. Proto dětem připomínáme souvislost mezi procvičovaným elementem a konkrétním písmenem, které se bude žák učit později.

Již v počáteční výuce psaní je velice důležité upevňování správných hygienických návyků. Je vhodné, aby počáteční nácviček psaní neprobíhal pouze vsedě v lavici. Uvolňovací cviky je vhodné vykonávat i jiným způsobem (na tabuli, na balící papír). Uvolňovací cvičení můžeme dělat i v dřepu, v kleče, nejlepší variantou je turecký sed. Je však nutné kontrolovat vzpřímené držení těla, aby děti mohly volně dýchat.

9.3. Hygienické návyky při psaní

Psaní do sešitu by však mělo probíhat vsedě v lavici. Žák má sedět pohodlně a stabilně. Váha celého trupu by měla být na židli, nohy jsou opřeny o podlahu. Nohy by měly být vedle sebe a lýtková kost s kostí stehenní mají svírat úhel přibližně 90°. Paže mají být položeny na psací podložce, ramena by měla být stejně vysoko. Píšící ruka by měla mít dostatek prostoru pro plynulý posun při psaní. Hlava má být mírně nakloněná dopředu, vzdálená 25 – 30 cm od psací plochy. Nábytek by měl být přiměřeně vysoký.

Již v předškolním věku je vhodné, aby se dítě naučilo správně držet tužku. Od počátku výuky psaní by učitel měl dbát na správné uchopení psacího náčiní. Správný způsob držení psacího náčiní je tzv. špetkové držení. Tužku drží tři prsty pravé či levé ruky: palec, prostředníček a ukazováček. První článek prostředníčku podpírá tužku z pravé strany u praváků a z levé u leváků. Palec přidržuje tužku u praváků z levé strany a ukazováček shora. Prsty jsou mírně ohnuty. Tužka má být držena lehce asi 3 – 4 cm nad špičkou hrotu. Má svírat s psací plochou úhel přibližně 45 stupňů. Horní konec tužky směřuje u praváků k pravému rameni u leváků k levému rameni. Prsteník a malíček jsou mírně ohnuty dovnitř

dlaně a spočívají na sobě pod prostředníčkem. Píšící ruka je volně položena na savém papíru na dvou člancích malíku, aby se při psaní mohla volně pohybovat. Výkon ve psaní ovlivňuje i natočení psací plochy. Pro praváky je pravý horní roh natočen mírně naopak, u leváků právě naopak. U leváků se někdy sešit nenatáčí, aby byly řádky vodorovné. Světlo by mělo dopadat pro praváky zleva a pro leváky zprava. Zpočátku je zapotřebí hlídat dobu psaní, neměla by pro začátek přesáhnout 10 minut. Psaní je vhodné zařazovat v ranních hodinách, kdy je dítě odpočaté. Důležité je, aby učitel žáky chválil a byl trpělivý. Při nácviu správného držení tužky se žáci učí pojmenovávat prsty. Dále se učí špetku (solíme chléb, sypeme zrníčka ptáčkům).

10. Zápis do školy

Během ledna 2007 jsem navštívila tři základní školy, kde jsem se účastnila zápisu dětí do 1. tříd. Ke svému pozorování jsem si vybrala Základní školu Jenišovice, Fakultní základní školu Jindřišská v Praze 1 a základní školu T.G. Masaryka v Hodkovicích nad Mohelkou.

Mým cílem bylo sledovat průběh zápisu, organizaci, způsob komunikace s dítětem a rodiči, všimnout si jednotlivých činností, které učitelky vybírají pro posouzení školní zralosti. Chtěla jsem se především zaměřit na činnosti, které vykazují připravenost na čtení a psaní. Navštívila jsem alespoň tři školy, aby moje představa o průběhu zápisu nebyla zkreslená. Snažila jsem se jednotlivé zápisy porovnat.

10.1. Zápis na Fakultní základní škole Jindřišská

Zápis na této škole probíhal ve dvou dnech, očekávalo se, že přijde hodně dětí. Škola většinou nemůže přijmout tolik dětí, kolik se hlásí. Někdy dává přednost dětem, které tu mají staršího sourozence. Škola je zaměřena na tvořivost, je tu rozšířená výuka výtvarné výchovy, proto se zohledňuje i zájem o tuto aktivitu. Rodiče s dětmi se mohli seznámit se školou již na dnu otevřených dveří, takže některé děti přicházely k zápisu do prostředí, které jim nebylo úplně cizí. Na zápisu byly přítomny dvě učitelky, jedna učitelka pracovala s dítětem, které přivítala podáním ruky a druhá učitelka vedla rozhovor s rodiči a vyřizovala administrativní záležitosti. Než rodiče vešli do třídy, kde probíhal zápis, mohli vyplnit žádost o odklad školní docházky. Činnosti byly rozděleny na jednotlivá stanoviště, učitelka sama s dítětem stanoviště obcházela.

Na prvním stanovišti učitelka zjišťovala, zda dítě pozná jednotlivá písmena. Potom mělo dítě vyhledat mezi písmeny například s, m... Pokud to zvládlo, mělo jmenovat jednotlivá písmena po řádcích, poté zkusit přečíst celou slabiku. Písmena, která vyhledávalo byla barevná dřevěná, takže učitelka se ptala i na barvy. Některé děti již uměly číst. Těmto dětem byl nabídnut text a učitelka zjišťovala, zda čtou s porozuměním. Zjistila to na základě položených otázek, nebo dítě nakreslilo, co si přečetlo.

Na druhém stanovišti čekal děti grafomotorický list. Učitelka sledovala úroveň jemné motoriky ruky, hodnotila uvolněnost ruky. Sledovala úchop a postavení ruky a to, jak se shoduje nakreslený tvar s předlohou, zda odpovídá velikost, tvar a jeho umístění na řádku. Poté dítě vybarvovalo kousek obrázku na pracovním listu.

Na třetím stanovišti poznávaly děti geometrické tvary a učitelka ověřila, úroveň početních představ. Dítě počítalo, do kolika umí, potom pojmenovávalo obdélník, čtverec, kruh, trojúhelník. Následně určovalo pořadí postaviček v řadě. Učitelka se tázala, kdo stojí v řadě první, poslední, uprostřed.

Na čtvrtém stanovišti prohlíželo dítě s učitelkou obrázkovou knihu se zvířaty, jednotlivá zvířata poznávalo, učitelka se ptala na zážitky se zvířaty. Dle vlastního výběru dítě předneslo báseň či píseň. Učitelka posoudila řečový projev, především výslovnost jednotlivých hlásek. Řečový projev měla možnost hodnotit v průběhu celého zápisu. Při testování si učitelka všímala, jak jsou na tom děti po sociální stránce, zda se neostýchají, jestli se neohlížejí po rodičích, zda jsou ochotny spolupracovat a povídat si s paní učitelkou. Učitelka posuzovala i tempo práce.

Druhá učitelka hovořila s rodičem za katedrou. Rozhovor probíhal přibližně deset minut. Učitelka vyplňovala s rodičem formulář. Rodič podal důležité informace, například zda umí dítě číst, jestli navštěvovalo mateřskou školu a jak dlouho, jak se zapojovalo v kolektivu, jestli dělali v mateřské škole test školní zralosti. Rodiče upozornili na důležité odlišnosti. Mám na mysli např. nošení brýlí, navštěvování logopeda, psychologa atd. Učitelka vyřídila s rodiči i administrativní záležitosti, rodiče na sebe poskytli kontakty. Zvažovali, jestli bude dítě docházet do školní družiny. Učitelka seznámila rodiče s tím, že je důležitý správný úchop tužky a na informační schůzku budoucích prvňáčků, která se koná vždy před prázdninami, mluví se zde o školních pomůckách pro „prvňáky“

10.2. Zápis na Základní škole T.G. Masaryka v Hodkovicích nad Mohelkou

Zápis na této škole probíhal ve dvou třídách. Plánovalo se otevřít dvě první třídy. V jedné třídě byly na zápisu tři učitelky. Jedna vyřizovala administrativu s rodičem a dvě pracovaly s dětmi. Jednotlivé činnosti měly mezi sebou rozděleny. V každé třídě byla přítomna vždy paní učitelka, která měla budoucí „prvňáky“ učit.

Učitelka nejprve navázala s dítětem přátelský kontakt, povídala si s ním. Ptala se, zda má sourozence, jak se mu tady líbí, zda se do školy těší. Potom nabídla dítěti obrázky. Děti říkaly, co je na jednotlivých obrázcích znázorněno. Obrázky byly zaměřeny na výslovnost různých hlásek, učitelka si poznamenávala, které hlásky dítě neumí. Poté jmenovala slova např. mráz, struna, řepa...děti měly opakovat, co slyší.

Děti pojmenovávaly dřevěné geometrické tvary, které byly různě barevné. Současne tedy určovaly i barvy. Měly vyhledat ze skupiny tvarů zelený čtverec, modrý trojúhelník...Poté jmenovaly číselnou řadu.. Učitelka potom využila kostku, hodila a dítě mělo ukázat na prstech, kolik hodila a pokusit se ukázat počet na počítadle. Učitelka sledovala, zda pomocí počítadla dovede sečíst kuličky, když sčítání zvládlo, přešla ke zkoušce odčítání.

Další činností bylo zkoumání pravolevé orientace. Dítě určovalo, co je na obrázku vlevo nahoře, uprostřed, vpravo dole.

Poslední činností byl pracovní list, první částí byla kresba postavy a druhou část tvořila grafomotorická cvičení. Prvním úkolem bylo obtáhnout tvary a pokračovat v řadě, druhým úkolem obkreslit skupinu teček, přesně, jak ji vidíme. V posledním úkolu měly děti napodobit písmo. Hodnotil se úchop tužky, celková úroveň jemné motoriky, do jaké míry je ruka uvolněná, úroveň zrakového vnímání, konkrétně zrakového rozlišení, které je předpokladem pro čtení a psaní a celková koordinace ruky a oka.

10.3. Zápis na Základní škole v Jenišovicích

Zápis na této škole probíhal během jednoho dne od 8.00. do 16.00. Jedná se o venkovskou školu, očekávalo se otevření jedné první třídy. Zápis vedla budoucí třídní učitelka „prvňáku“. Rodiče vyplnili zápisní list a dotazník školní zralosti dítěte.

Učitelka zatím pracovala samostatně s dítětem. Dítě přivítala a ono se mělo představit. Vybralo si z několika omalovánek a podle vlastního výběru vybarvilo jeden obrázek. Učitelka pozorovala úroveň jemné motoriky, soustředila se na úchop. Učitelka

navázala kontakt prostřednictvím obrázku, ptala se, co vidí... Sledovala řečový projev, výslovnost jednotlivých hlásek, zda odpovídá celou větou, oční kontakt, slovní zásobu. Při vybarvování obrázku posuzovala pracovní tempo a pečlivost. Zkoušela orientaci v prostoru, děti jmenovaly, co je znázorněno na obrázku vpravo nahoře, vlevo dole...Zkoušely samy určit, kde je míč, kde je princezna apod.

Potom se zaměřila na matematické představy. Použila dřevěné puzzle, které bylo rozděleno na poloviny, na polovině byla zvířátka, na druhé číslo. Úkolem bylo přiřadit správný počet k číslu. Děti zároveň pojmenovávaly jednotlivá zvířata a barvy. Poznávaly základní geometrické tvary.

Na závěr kreslily lidskou postavu. Učitelka vyplnila v průběhu zápisu dotazník školní zralosti. Na závěr setkání seznámila rodiče s pomůckami, které budou ve výuce potřebovat. Informovala rodiče o některých speciálních pomůčkách (trojhranné pastelky a tužky, nástavec na lepší úchop, nůžky pro leváky).

Paní učitelka mi sdělila, že více času při zápisu věnuje dětem, které nenavštěvovaly mateřskou školu, nebo ji navštěvovaly pouze krátce a dále na děti, které se narodily v letních měsících, u těch se dá školní nezralost předpokládat.

10.4. Porovnání koncepce zápisů na všech třech školách

Na všech třech školách se účastnily zápisu paní učitelky, které budou třídními učitelkami v prvních třídách. Touto cestou se mají možnost navzájem učitelky s dětmi trochu seznámit. Doba u zápisu je krátká a posouzení školní zralosti v tak krátké době nemusí být zcela objektivní. Proto rodiče vyplňují dotazník se základními údaji o dítěti a některými orientačními údaji o rodině. To proběhlo na všech třech školách. Na základní škole T.G Masaryka v Hodkovicích nad Mohelkou a Fakultní základní škole Jindřišská dotazník vyplňovala učitelka, která informace zjišťovala od rodičů. Na základní škole v Jenišovicích vyplňovali dotazník sami rodiče. V Jenišovicích byla u zápisu přítomna jedna učitelka, která veškerý průběh zajišťovala sama. Po organizační stránce to měla dost náročné. Myslím si, že nejlepší zápis byl z pohledu organizace na Základní škole v Jindřišské, kde se jedna učitelka věnuje rodiči a její kolegyně pracuje s dítětem. Ve všech školách se soustředili na všechny dovednosti, které je důležité pro vstup do školy zvládnout. Domnívám se, že nic neopomněli. Zápis se lišil v podstatě ve výběru činností a v tom, jak se činnosti prolínaly. Ve všech školách kladli velký důraz na mluvní projev dítěte, dnes má totiž velký počet dětí problémy s výslovností, učitelky mi sdělily, že děti se špatnou výslovností stále přibývá. Ve všech školách hodnotili grafomotorický projev

dítěte, zaměřili se na předčíselné představy dětí a činnosti ovlivňující čtení. V jediné Jindřišské sledovali, zda dítě rozezná písmena, zda se umí podepsat a jestli přečte slabiku. V Hodkovicích nad Mohelkou věnovali hodně času číselným představám. Všude děti kreslily a vybarvovaly, určovaly barvy a poznávaly základní geometrické tvary.

11. Výběr školy pro delší spolupráci

11.1. Základní škola v Jenišovicích a Mateřská škola v Jenišovicích

Pro delší spolupráci jsem si vybrala děti, které přišly k zápisu do Základní školy v Jenišovicích. Zvolila jsem si tuto školu, protože znám dobře chod místní mateřské školy. Ve zdejší mateřské škole jsem praktikovala jako středoškolačka a znám zdejší paní učitelky. Navíc jsem sama jako dítě tuto mateřskou školu navštěvovala, a vždycky když vejdu, probudí se ve mně ten stejný pocit, jako když mě sem vodili rodiče. Věděla jsem, že se mi ve zdejším prostředí bude příjemně pracovat.

Předškolní příprava zde probíhá cílevědomě, na vstup do školy děti pečlivě připravují. Předškolní děti jsou společně v jednom oddělení, proto s nimi mohu pracovat během celého dne individuálně, skupinově i se všemi najednou.

Děti, které navštěvují mateřskou školu v Jenišovicích, chodí zpravidla do zdejší základní školy, kam za nimi mohu opět přijít. Děti jsem měla možnost pozorovat již u zápisu, snažila jsem se zaznamenat důležité informace mého pozorování, které mi usnadní bližší poznání dětí. Spolupráce mateřské školy s místní základní školou je dobrá. Děti z mateřské školy se chodí podívat na svoje starší kamarády do první třídy a na chvíli se účastní i vyučování. Budoucí učitelka 1. třídy navštíví mateřskou školu, aby se podívala, jak si děti vedou a jak se na školu připravují. Když učitelé vědí, z jakého prostředí děti přicházejí, mohou pak lépe připravenost dítěte posoudit. Vzájemně se poznají i učitelky a mohou si předat o dětech důležité informace. Učitelky základní školy jsou s přípravou mateřské školy v Jenišovicích spokojené. Dobrá příprava ovlivní start v první třídě, s dětmi se rychleji pracuje, dobře se učí. Důsledná příprava usnadní výuku čtení, psaní i počítání.

Mateřská škola v Jenišovicích

Dovednosti, které připravují děti na vstup do školy, zařazovala učitelka v průběhu celého dne. Některé aktivity tvořily hlavní činnost, jiné činnost doprovázely. Děti vyplňovaly pracovní listy zaměřené na grafomotoriku, na prostorové vztahy, na určování

více a méně. Každý si tak vytvářel postupně vlastní portfolio, učitelka mohla během roku do portfolioů nahlížet a posoudit, zda došlo ke zlepšení. Během dne hrály děti hry na orientaci v prostoru, na rozvoj myšlení. Učitelka rozvíjela mluvní projev dětí. Děti vyprávěly podle obrázků, podle obrázkové osnovy, podle přečteného. Třída se učila básničky a písničky. Hravou formou se děti učily poznávat barvy, čísla, dny v týdnu, měsíce. Procvičovaly pojmy před, za, nad, pod. Prostřednictvím lepení, stříhání, navlékání korálků rozvíjely jemnou motoriku. Do pohybových chviliek zařazovala učitelka činnosti na koordinaci ruky a oka (děti stojí ve dvojicích naproti sobě, každé drží v jedné ruce míček, předávají si ho).

Pozorovala jsem, že z dovedností důležitých pro počáteční gramotnost dělají dětem největší obtíže pravolevá orientace a výslovnost.

12. Cíle, předpoklady, zkoumaný vzorek, metody zkoumání, časová organizace

Cíle:

Zjistit, do jaké míry ovlivní systematická příprava méně připravené děti na výuku čtení a psaní. Nejprve analyzuji připravenost celé skupiny předškolních dětí na výuku čtení a psaní. V testech se zaměřím na dovednosti, které vykazují připravenost dětí na čtení a psaní. Vyberu šest dětí, které vykazují z testu nedostatečnou připravenost a následně s nimi budu systematicky pracovat formou kompenzačních cvičení, prostřednictvím nichž chci děti do školy dopřipravit. Budu se věnovat dětem, které nemají odklad, ale už půjdou do školy, jsou zralé, ale stejně mají nevýhodu oproti ostatním spolužákům. Dá se předpokládat, že těmto dětem půjde učení se čtení a psaní pomaleji a obtížněji, budou potřebovat na jednotlivé úkoly více času. Po pěti týdnech testy zopakují. Na základě výsledků z výstupního šetření zhodnotím míru zlepšení v konkrétních dovednostech.

Předpoklady:

Při provádění výzkumu jsem vycházela z následujících předpokladů:

1. U dětí, s nimiž budu systematicky pět týdnů pracovat se zlepší připravenost na čtení a psaní.

2. Jednotlivé dovednosti, nutné pro správný rozvoj čtení a psaní se rozvinou dle individuálních možností dítěte.
3. U dítěte s nižším intelektem a s méně podnětným prostředím dojde k menšímu pokroku v jednotlivých dovednostech.
4. Zlepšení v procesech vnímání, myšlení je ovlivněno zráním, proto kognitivně nezralé dítě nemusí zvládnout například třídění, zobecnění, sluchovou analýzu na hlásky, sluchovou syntézu.
5. Dostatečnou přípravou dětí zamezíme výukovým obtížím, které mohou u nepřipravených dětí vzniknout.

Hypotéza:

Žáci po pětítýdenním individuálním souboru zaměstnání zlepší své výkony ve studovaných oblastech.

Zkoumaný vzorek :

Mateřskou školu v Jenišovicích navštěvovalo v loňském roce dvacet pět „předškoláků“, z toho šest z nich bylo po odkladu školní docházky, u dalších pěti byl navrhnut odklad školní docházky. Ve třídě bylo 11 děvčat a 14 chlapců. Pro další spolupráci jsem vybrala děti, jejichž výsledky vzešly z testu jako nedostačující. Vykazovaly nedostatečnou připravenost na výuku čtení a psaní. Testy jsem sestavila na základě teoretických znalostí o tom, co má žák ovládat, aby byl připraven na výuku čtení a psaní.

Metody zkoumání:

Vyšetření je založeno na činnostech herního charakteru. U několika činností jsem využila metodu rozhovoru. Jindy jsem dětem dávala pokyny a ony plnily úkoly. Výsledky jsem zaznamenávala do záznamového archu, jindy jsem si odpovědi nahrávala na diktafon a následně vyhodnotila. Některé činnosti jsem zjišťovala individuálně, jiné ve skupině. Skupinově jsem testovala grafomotoriku, jemnou motoriku, zrakové vnímání. Před zahájením činnosti jsem zadala instrukce.

Následně každý začal samostatně pracovat, jednalo se o vyplnění pracovního listu. U těchto činností jsem využila metodu pozorování, kdy jsem si všímala individuálně všech dětí, hodnotila jsem, zda správně sedí, jestli pochopily instrukce, jaký mají úchop tužky.

Casová organizace:

Vstupní šetření, které se týkalo dvaceti pěti dětí jsem realizovala během jednoho týdne v květnu 2007, kdy jsem otestovala všechny děti. Do mateřské školy jsem docházela pravidelně každý den, dopoledne jsem individuálně testovala každé dítě a na závěr jsem zařadila pracovní list, kdy jsem pracovala s celou skupinou dětí.

S výsledky testů jsem seznámila paní učitelku a vybrala děti, které jsem chtěla dopřipravit. Shromáždila jsem materiály a sestavila kompenzační cvičení, která jsem chtěla s dětmi dělat. Činnosti, které vyžadovaly individuální přístup, jsem s dětmi dělala osobně. Jelikož jsem ale nemohla každý den do mateřské školy docházet, poprosila jsem paní učitelku o spolupráci. Dětem jsem nachystala pracovní listy, které byly zaměřeny na grafo-motoriku, zrakové vnímání a paní učitelka zařadila tyto činnosti během dne.

13. Testy pro vstupní šetření

Řeč

1. slovní zásoba, stylistika

V tomto úkolu má dítě vyprávět známou pohádku. Pro děti je těžké vyprávět bez předlohy, proto vyprávějí pohádku podle obrázkové osnovy. Mohou si vybrat z několika známých pohádek: Červená Karkulka, O neposlušných kůzlatech, Koblížek, Perníková chaloupka. Hodnotím, zda mluví ve větách, popřípadě v souvětích. Hodnotím smysl vět a smysl celé pohádky, zda má začátek, konec, zápletku. Všímám si, jestli používá správné tvary slov. Jestli volí slova správně podle smyslu. Beru v potaz i celkový projev, zda je vyprávění plynulé, zda vhodně používá slovesa, jestli používá přímých vět, citoslovcí, zda mění hlasy. Hodnotím rozmanitost slovní zásoby.

Bodové hodnocení:

5_bodů: dítě mluví plynule, v časovém sledu, pohádka má úvod a závěr, dítě používá různých sloves, přímou řeč, citoslovce, snaží se měnit hlasy, používají správně tvary slov a vazby, používají slova významově vhodná.

4_bodů: projev je méně plynulý, ale pohádka má úvod a závěr, dítě vypráví samo, nemusí používat různorodých sloves, přímé řeči, citoslovcí, nemusí měnit hlasy, používá správné tvary slov, používá správně vazby.

3_bodů: dítě vypráví samo, když neví, zeptám se ho a ono pokračuje, vypráví nebo odpovídá ve větách, pohádka má úvod a závěr.

2 body: musím dítěti klást otázky, odpovídá jedním slovem, neumí formulovat větu.

1 bod: dítě nevypráví ve větách, samo se nerozhodne pro žádnou pohádku, používá špatně tvary slov, ostýchá se, téměř nemluví.

2. orientace v prostoru v souvislosti s morfologickou a syntaktickou stránkou jazyka

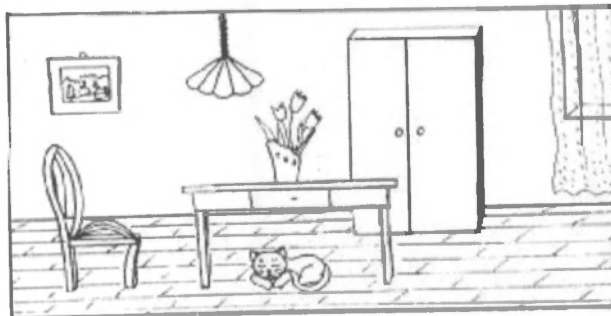
Použiji obrázek pokoje. Potom budu klást dětem otázky: Kde je váza? Kde je lampa? Kde je obraz? Kde jsou květiny? Kde je kočka? Kde je židle? Kde je skříňka?

Hodnotím počet správných odpovědí vzhledem ke stolu. Váza je na stole. Lampa je nad stolem. Obraz je za stolem, (vlevo za stolem). Květiny jsou na stole, (na stole ve váze). Kočka je pod stolem. Židle je vedle stolu. Skříň je za stolem (vlevo za stolem).

Bodové hodnocení:

7 bodů: 7 správných odpovědí (špatná odpověď bod dolů), nehodnotím zda děti odpověděly celou větou, slovním spojením.

Obrázek 1: orientace v prostoru

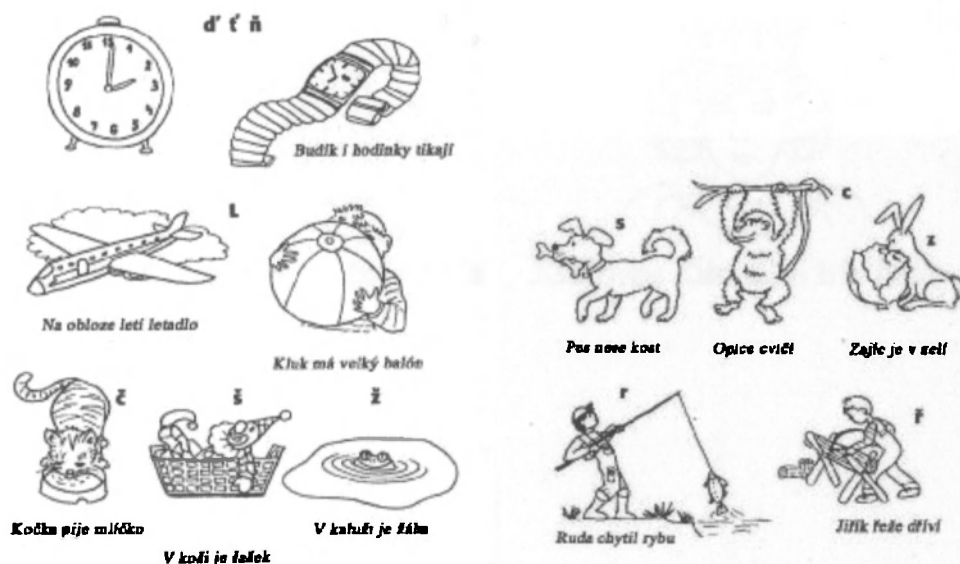

3. výslovnost hlásek d', t', ň, l, š, ž, s, c, z, r, ř

Použiji obrázky, dětem kladu otázky a ony mají odpovědět celou větou. Odpověď vychází z toho, co vidí na obrázku.

Já se ptám: „Co dělají budík a hodinky? Co letí na obloze? Co pije kočička? Co je v koši? Co plave v kaluži? Co nese pejsek? Co chytil Ruda? Co řeže Jiřík?“

Obrázek 2: výslovnost hlásek

Hodnotím výslovnost jednotlivých hlásek.

Bodové hodnocení:

5 bodů: 11 - 10 správně

4 body: 9 - 8 správně

3 body: 7 - 6 správně

2 body: 5 - 4 správně

1 bod: 3 - 2 správně

4. artikulační obratnost

Ověřím ji pouze u dětí, které mají správnou výslovnost všech hlásek. Děti odpovídají celou větou. Co dělá Saša před zrcadlem? Co má na krku královna Klára?

Bodové hodnocení: 2 body - obě věty správně

1 bod: 1 věta správně

Obrázek 3:artikulace

Před zrcadlem se češe Saša

Královna Klára má na krku korále

Sluchové vnímání

1. sluchová analýza na slabiky

Nejprve ukážu vytleskání slova na příkladě, vytleskám slovo tulipán, dítě po mně opakuje. Potom dítě jmenuje jiné slovo a zkouší vytleskat. Pro testování vytleskává slova a slovní spojení: pampeliška, moje maminka, naše kočka strakatá. Na každé slovo či slovní spojení má vždy jeden pokus.

Bodové hodnocení:

3 body: všechny 3 správně

2 body: 2 správně

1 bod: 1 správně

2. sluchová analýza slova - poznej hlásku na začátku slova

Děti určují u slov, která slyší, hlásku na začátku slova. Nejprve dítě seznámím s úkolem. Jako příklad uvedu slovo máma. Na začátku slova máma slyšíme m. Co slyšíš na začátku slova táta? Když dítě pochopí, co má dělat, můžeme začít s testováním. Zvolila jsem slova: kočka, auto, panenka, medvídek, míč.

Bodové hodnocení:

5 bodů: 5 správně, za každou špatnou odpověď bod dolů.

3. sluchová analýza slova

Dítě má rozložit slovo na jednotlivé hlásky:

Sám, voda, cibule, drak, náplast

4. sluchová syntéza

s-á-l, k-o-s-a, r-a-m-e-n-a, m-r-a-k, z-á-p-l-a-t-a

Dítěti hláskují slova v pravidelných intervalech, má říci, které slovo slyší.

Bodové hodnocení:

Za analýzu je možné získat maximum 10 bodů, taktéž za sluchovou syntézu. Pokud rozloží a složí na první pokus, má 2 body, pokud na druhý pokus, dostane 1 bod. Jestliže na druhý pokus nerozloží či nesloží 3 slova, zkoušku skončím.

5. Fonemický sluch

Weepmannův test sluchového rozlišení. Řekni, zda znějí stejně. Nejprve uvedu příklad, aby dítě úkol pochopilo.

Truf - traf, klaš - klaš, slem - slek

pní - pní, zban - zban

fraš - flaš, bram - pram

žleb - šlef, tmes - dnes

tost - tost, vžep - fšep

kvěš - kvěš, štěl- štel

ptýl - ptýl, dynt - dint

štím - štým, nyvl - nyvl

tír - tyrp, ždyš - ždis

nýst - níst, mět - mět

peř - pjeř

Bodové hodnocení:

5 bodů: 19 správně

4 body: 18 - 17 správně

3 body: 16 - 15 správně

2 body: 14 - 13 správně

1 bod: 12 - 11 správně

Zrakové vnímání

Pracovní list

1. Hledej stejně položené tvary jako jsou vzory a vybarvi (vnímání polohy v prostoru, poznat stejně otočený předmět jako je vzor mezi čtyřmi jinými).
2. Vybarvi pouze tvary v jednotlivých okénkách, které jsou shodné (otočení podle horizontální i vertikální osy).

Bodové hodnocení:

- 5 bodů: 0 chyb
- 4 body: 1 chyba
- 3 body: 2 chyby
- 2 body: 3 chyby
- 1 bod: 4 chyby

Zraková paměť

Prohlédni si obrázky a zapamatuj si je (Kimova hra). Před děti položíš sedm obrázků, děti si je půl minuty prohlížejí a potom je zakryjí a ony mají jmenovat všechny předměty, které si zapamatovaly.

Bodové hodnocení:

- 5 bodů: 7 předmětů
- 4 body: 6 předmětů
- 3 body: 5 předmětů
- 2 body: 4 předměty
- 1 bod: 3 předměty

Jemná motorika

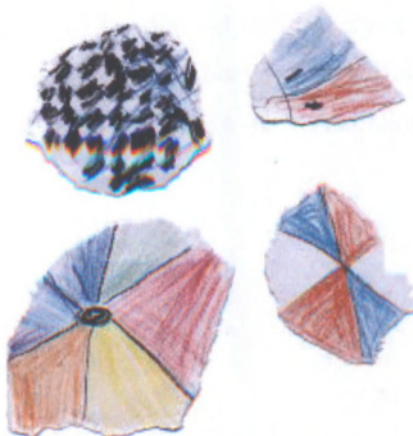
Vytrhej z papíru kruh a vybarvi ho (míč). Děti dostanou papírový čtverec a mají z něho vytrhat kruh, vytrhávání jim předvedu.

Bodové hodnocení:

- 4 body: samostatně vytrhávají, tvar se podobá nejvíc kruhu

- 3 body: podobá se ještě kruhu, ale ne úplně pravidelnému, někde dochází k odchylce
2 body: spíše ovál, není úplně precizní práce
1 bod: nepodobá se moc kruhu, ale je trháno alespoň ze dvou stran, může se podobat spíš čtverci, trojúhelníku
0 bodů: nezvládá techniku trhání, nevytrhá žádný tvar

Obrázek 4: jemná motorika-vytrhávání

Pravolevá orientace

1. Ukaž na sobě:

Zvedni pravou ruku.

Levou ruku na pravé ucho.

Pravou ruku na pravé ucho.

Postav se na levou nohu.

Poškrábej se levou rukou na pravém stehně.

Dej pravou patu na levé koleno.

2. Ukaž na druhém:

Ukaž pravou rukou pravou ruku.

Ukaž levou rukou pravé oko.

Šlápní levou nohou na levou nohu.

Ukaž pravou rukou levé ucho.

Bodové hodnocení:

5 bodů: 10 správně

4 body: 9 správně

3 body: 8 správně

2 body: 7 správně

1 bod: 6-5 správně

0 bodů: 4- 0 správně

Orientace v prostoru

Použij pracovní list se dvěma obrázky, děti odpovídají na otázky a ukazují.

Obrázek: řekni, co je vlevo dole, vpravo nahoře, vpravo dole, mezi medvídkem a pannou, uprostřed skříňky, ukaž a řekni přesně, kde je hvězdička, čtvereček, kolečko, křížek, trojúhelník.

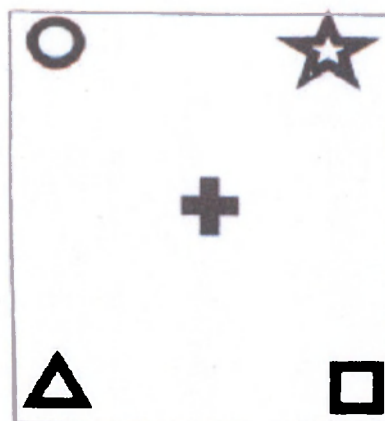
Bodové hodnocení:

3 body: 10 - 9 správně

2 body: 8 - 7 správně

1 bod: 6 – 5 správně

Obrázek 5: orientace v prostoru

Mvšlení

1. třídění obrázků

(na zvířata, hudební nástroje, dopravní prostředky a povolání)

Bodové hodnocení:

- 3 body: pojmenuje, co je na obrázku, rozřídí do tří skupin, obecně nazve jednotlivé skupiny (hudební nástroje, dopravní prostředky a povolání)
- 2 body: rozřadí správně do skupin, ale nepojmenuje skupiny
- 1 bod: nerozřadí dobře do skupin, objeví se chybičky (buď rozřadí pouze na dvě skupiny, nebo má sice tři skupiny, ale obrázky jsou špatně rozřazeny)
- 0 bodů: nechápe, co má dělat, nerozčlení obrázky do žádných skupin

1. řekni, co do řady nepatří a proč

Kůň, kráva, prase, tygr, slepice
Stůl, židle, skříň, postel, tužka
Jahoda, borůvka, malina, ananas

Bodové hodnocení:

- 3 body: u všech tří odpoví správně a řekne proč
- 2 body: u všech tří odpoví správně, ale nedokáže říct proč, u dvou odpoví správně, ale u jedné řady ne
- 1 bod: pouze v jednom případě odpoví správně
- 0 bodů: ani jedna odpověď správná

3. Zobecnění

Pes, kočka, kráva, slepice jsou...
Jablko, banán, pomeranč, hroznové víno je...
Maminka, tatínek, děti jsou...

Bodové hodnocení:

- 3 body: odpovědi domácí zvířata, ovoce a rodina (lidi) za každou jeden bod
- 0, 5 bodu: odpověď zvířata. Při špatné odpovědi, nebo když dítě neodpoví, ztrácí 1 bod, když odpoví napůl, ztrácí 0, 5 bodu.

Grafomotorické předpoklady

Pracovní list: obtáhni vzor a pokračuj

Bodové hodnocení:

5 bodů

ztráta jednoho bodu: špatný úchop, neuvolněná ruka - příliš velký tlak na tužku, nedodržení tvaru podle vzoru, nedodržení velikosti (příliš malý, příliš velký).

(pracovní list viz příloha 4)

14. Výsledky testů:

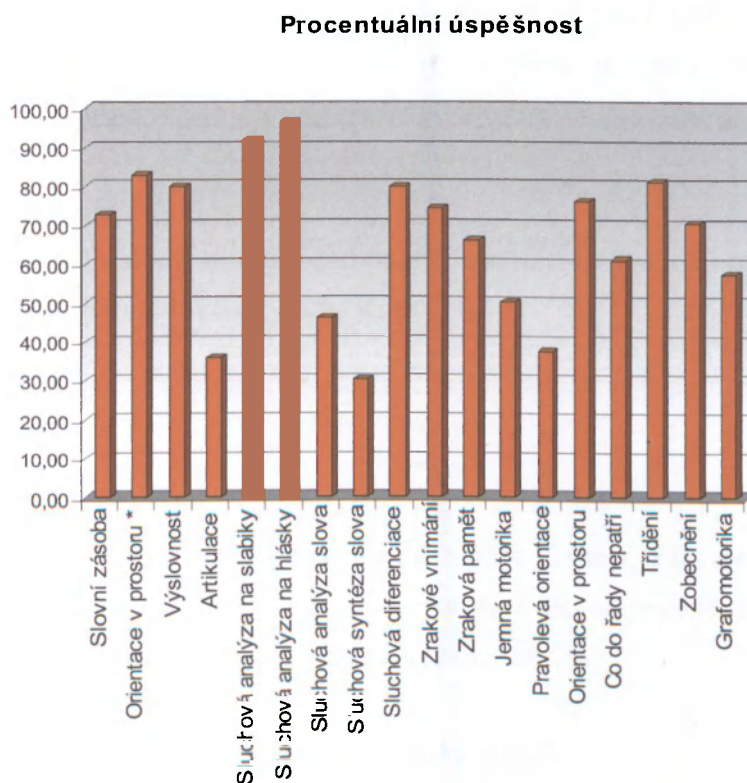
Jméno	Slovní zásoba	Orientace v prostoru *	Výslovnost	Artiklace	Sluchová analýza na slabiky	Sluchová analýza na hlásky	Sluchová analýza slova	Sluchová syntéza slova	Sluchová diferenciac	Zrakové vnímání	Zraková paměť	Jemná motorika	Pravolevá orientace	Orientace v prostoru	Co do řady nepatří	Třídění	Zobecnění	Grafomotorika	Počet bodů
Adriana	5	7	5	1	3	5	0	0	3	3	4	3	2	2	3	3	2	5	56
Barbora	4	7	5	2	3	5	3	0	4	0	3	1	2	2	0	2	1	2	46
Daniel	3	6	2	0	3	5	6	3	5	5	3	3	3	3	1	2	2	3	58
Eliška L.	2	6	5	2	3	4	4	1	4	5	4	2	2	3	2	1	2	5	57
Eliška V.	2	6	3	0	3	5	0	0	3	5	3	1	2	1	1	2	1	5	43
Filip D.	1	4	2	0	3	4	1	0	4	2	2	3	0	1	1	1	0	0	29
Filip S.	2	7	4	0	3	5	6	2	4	5	3	3	2	2	2	3	2	4	59
Filip T.	5	5	4	0	3	5	7	3	3	4	3	2	0	3	2	2	2	2	55
Jan C.	4	5	5	1	3	5	10	6	5	4	2	3	1	3	0	3	1	4	65
Jan H.	5	7	5	1	3	5	10	9	5	5	5	2	1	3	3	3	2	3	77
Jaroslav	4	7	5	1	3	5	10	3	4	5	3	3	2	3	0	2	3	3	66
Jiří	5	7	5	2	3	5	9	8	4	4	4	1	2	3	2	3	2	4	73
Johana	3	5	4	0	3	5	10	8	4	4	4	4	2	2	3	2	3	4	70
Kateřina	4	6	5	2	3	5	0	0	5	2	4	3	3	3	2	3	2	3	55
Kristýna	5	6	5	1	3	5	6	3	4	5	4	2	3	3	3	3	2	2	65
Marie	5	7	4	0	3	5	2	3	5	0	4	1	4	3	3	3	3	2	57
Matěj	4	5	3	0	2	4	0	0	3	3	3	3	0	0	2	3	2	2	39
Michaela	4	6	2	0	3	5	0	0	3	2	2	3	0	3	3	1	2	4	43
Patrik	3	5	2	0	3	5	0	0	3	5	3	4	3	3	2	3	3	1	48
Pavčina	4	7	5	0	3	5	8	2	3	4	3	2	1	0	2	3	2	3	57
Petr	4	6	5	2	2	5	10	10	5	5	3	2	5	3	2	3	3	4	79
Vasil	2	1	2	0	1	4	0	0	5	5	4	3	1	1	0	2	2	2	35
Vořta B.	2	4	3	0	3	5	0	0	3	4	5	3	2	2	1	3	3	1	44
Vořta M.	5	7	5	1	3	5	10	9	5	2	2	3	2	2	3	2	3	1	70
Veronika	4	6	5	2	1	5	3	6	4	5	3	3	2	3	3	3	3	3	64
	91	145	100	18	69	121	115	76	100	93	83	63	47	57	46	61	53	72	

Tabulka 1: výsledky testů – vstupní šetření

Tabulka 2: rozřazení pro další práci

	Výsledky ze vstupního šetření	Další cvičení pro přípravu do školy
Petr	79	ne
Jan H.	77	ne
Jiří	73	ne
Johana	70	ne
Vojta M.	70	ne
Jaroslav	66	ne
Jan Č.	65	ne
Kristýna	65	ne
Veronika	64	ne
Filip Š.	59	ne
Daniel	58	ne
Eliška L.	57	ne
Marie	57	ne
Pavčina	57	ne
Adriana	56	ano
Filip T.	55	ano
Kateřina	55	ano
Patrik	48	odklad
Barbora	46	odklad
Vojta B.	44	ano
Eliška V.	43	ano
Michaela	43	dlouhodobě nemocná
Matej	39	ano
Vasil	35	odklad
Filip D.	29	odklad

Graf 1: Procentuální úspěšnost

Výsledky jednotlivých zkoumaných dovedností

Řeč

Slovní zásoba, stylistika:

V této činnosti dosáhly děti 72,8% úspěšnosti. Kontrolní testy vykazovaly 90% úspěšnost. Tato činnost patřila k těm úspěšnějším, ale mezi dětmi byly velké rozdíly. Některé děti nedokázaly souvisle a plyně vyprávět. Slovní zásoba pramení z podnětnosti prostředí a myslím si, že právě v raném věku jí je třeba rozvíjet, především předčítáním a povídáním si s dětmi.

Orientace v prostoru v souvislosti s morfológickou a syntaktickou stránkou jazyka

Tato dovednost dosáhla 82,86% úspěšnosti. Výsledky byly poměrně vyrovnané, pouze pro chlapce ukrajinské národnosti byl problém použít správné předložkové vazby. V kontrolních testech zvládly děti tuto dovednost splnit na 90%.

Výslovnost hlásek

I když třída dosáhla 80 % úspěšnosti, objevily se mezi dětmi velké rozdíly. Pouze 52% dětí má výslovnost úplnou. Děti mají problém zejména s výslovností sykavek, a výslovností r, ř.

Artikulační obratnost

Ve vstupních testech dosáhly děti 85,7% maxima. Během pěti týdnů se ukázalo zlepšení u dvou dětí. Výstupní testy zvládly na 90,5%.

Sluchové vnímání

Sluchová analýza na slabiky

Tato dovednost byla zvládnuta na celých 92%. Dvacet jedna dětí dosáhlo plného počtu bodů. Ve výstupních testech vytleskalo každé z dětí alespoň jedno slovo. Ve výstupních testech jsem zaznamenala zlepšení, dosáhly 86,7%.

Sluchová analýza slova-poznej hlásku na začátku slova

Tato dovednost dosáhla 96% úspěšnosti. Dvacet jedna dětí určilo počáteční hlásku u všech pěti slov. Čtyři děti u čtyř slov.

Sluchová analýza na hlásky

Sluchová analýza na hlásky byla pro děti obtížná. Celkově jako třída dosáhly 46% úspěšnosti. Každý mohl získat 10 bodů. Plný počet bodů získalo 6 dětí. Jedno dítě 9 bodů, jedno 8 bodů, jedno 7 bodů, tři šest bodů, jedno 4 body, dvě 3 body, jedno 2 body, jedno 1 bod a osm dětí nezvládlo rozložit ani jedno slovo.

Sluchová syntéza

Děti zvládly činnost na 30,4%. Sluchová syntéza byla v porovnání se sluchovou analýzou ještě obtížnější. Plný počet bodů, tedy 10 získal pouze jeden. Dvě děti získaly 9 bodů, dvě děti 8 bodů, dvě 6 bodů, pět dětí 3 body, dvě děti 2 body, jedno dítě 1 bod, deset dětí 0 bodů.

Fonematický sluch

Sluchovou diferenciaci zvládly děti na 80%. Osm dětí dosáhlo plného počtu bodů, devět dětí 4 bodů, osm dětí 3 bodů.

Zrakové vnímání

Zrakové vnímání

Děti dosáhly 74,4% úspěšnosti. Jedenáct dětí dosáhlo plného počtu bodů, šest dětí 4 bodů, dvě děti 3 bodů, čtyři děti 2 bodů, Pouze dvě 0 bodů.

Zraková paměť

Úspěšnost byla 66,4%. Plného počtu bodů dosáhly dvě děti, osm dětí dostalo 4 body, jedenáct dětí 3 body, což byl průměr, čtyři děti dosáhly dvou bodů.

Jemná motorika

Jemnou motoriku zvládli „předškoláci“ na 50,4%. Dvě děti dosáhly plného počtu bodů, třináct dětí dostalo 3 body, šest dětí 2 body a čtyři děti jeden bod.

Pravolevá orientace

Pravolevá orientace dosáhla pouze 37, 6% úspěšnosti. Určování vpravo, vlevo nebyla pro děti snadná záležitost. Jedno dítě dosáhlo maximálního počtu bodů, jedno dítě 4 bodů, čtyři děti 3 bodů, jedenáct dětí 2 bodů, čtyři děti získaly 1 bod a čtyři děti 0 bodů.

Orientace v prostoru

Orientaci v prostoru splnily děti na 76%. Plný počet bodů získalo čtrnáct dětí, 2 body získalo šest dětí, tři děti získaly 1 bod a dvě děti 0 bodů.

Myšlení

Třídění

Třídění zvládly děti na 81,33%. Čtrnáct dětí obdrželo plný počet bodů, osm dětí dostalo 2 body, tři děti 1 bod.

Co do řady nepatří

Danou dovednost zvládly děti na 61,33%. Osm dětí mělo plný počet bodů, devět dětí 2 body, čtyři děti 1 bod a čtyři děti 0 bodů.

Zobecnění

V zobecnění dosáhly děti 70,67% maxima. Děti mohly získat tři body, to se povedlo osmi dětem, třináct dětí obdrželo 2 body, tři děti měly 1 bod a jedno dítě 0 bodů.

Grafomotorické předpoklady

V grafomotorice dosáhly děti 57,6% maxima. Tři děti dosáhly pěti bodů, šest dětí 4 body, šest dětí dostalo 3 body, šest dětí 2 body, tři děti 1 bod a jedno dítě 0 bodů.

15. Charakteristika dětí

Dále budu pracovat s Adrianou, Kateřinou, Filipem, Bárrou, Míšou a Matějem. Nejslabší výsledky z testu byly u dětí, které mají odklad. Odkladové děti mají však ještě rok času, aby se na školu dobře připravily. Proto se zaměřím, jak už jsem se zmínila, na děti, které do školy nastoupí. Musela jsem vynechat také Elišku, která nebude dlouhodobě mateřskou školu navštěvovat.

Adriana

Adriana se narodila 8. prosince v roce 2000. Dívka žije v úplné rodině, má dva starší sourozence. Rodinné prostředí není příliš podnětné. Adriana je spíš klidná, hraje si stále se stejnými kamarádkami. Je aktivní, ale ve větším kolektivu se moc neprojevuje. Kontakt se mnou navázala bez problémů. Je pohotová. Občas zmatkuje.

Závěr ze vstupního testu:

V testech dosáhla 56 bodů. Má dobrý mluvní projev a její výslovnost je bez problémů, vyslovuje správně všechny hlásky. Má dostatečnou slovní zásobu a vyjadřování. U vypravování pohádky zapojila přímou řeč, citoslovce, snažila se měnit hlasy, její projev byl plynulý. Sluchovou analýzu na slabiky zvládla dobře. Poznává hlásku na začátku slova. Problém jí zatím dělá analýza a syntéza slova. Chyby byly v testu sluchového rozlišení. Ve zkoušce zrakového vnímání udělala chyby z nepozornosti, protože neposlouchala zadání. Otočený předmět mezi jinými označila dobře. Ovšem v zrcadlově otočených tvarech odlišnost nepoznala. V Kimově hře obstála výborně. Jemnou motoriku má rozvinutou, ve vytrhávání byla zručná, rychlá. Grafomotorický projev má dobrý, netlačí na tužku, tvary odpovídají vzoru, má uvolněnou ruku. Tužku ale drží příliš dole. Problém činí pravolevá orientace a orientace v prostoru. Chybuje v určování vpravo nahoře, vlevo dole. Třídění a zobecnění zvládá.

Obrázek 6: kresba postavy u zápisu, na začátku školní docházky

Matěj

Matěj se narodil 17. června v roce 2000. Vyrůstá v úplné rodině. V domě bydlí společně s prarodiči. Má měsíčního bratra. Rodiče se Matějovi věnují v rámci svých možností, neupřednostňují kulturní zájmy. Když jsem přišla poprvé do jejich oddělení, patřil k těm nekomunikativnějším dětem, které si se mnou hned začaly povídat. Byl milý, bez ostychu. U Matěje mě zarazil mluvní projev, má velice špatnou výslovnost.

Matěj je po odkladu. PPP uvádí, že neměl dostatečně rozvinutou motoriku. Tužku držel špatně, měl drápovitý úchop. Ruka byla tvrdá a neuvolněná. U Matěje nebyla vyhraněná lateralita. Odklad byl z důvodů logopedických a grafomotorických potíží. Z PPP doporučili: posílit grafomotorické schopnosti, používat trojhranné pastelky, zařazovat uvolňovací cvičení. Zdokonalit motoriku ruky (modelování, trhání papíru, skládání, práce s jemným materiálem).

Závěr ze vstupního testu

Matěj vypráví dobře, ale jeho projev není tak plynulý, v pořádku není výslovnost. Nevyslovuje r, ř, tyto hlásky nahrazuje jinými. Místo Jiřík vysloví Jižík, na stromě vysloví-na stlomě, vlk vysloví jako lk, místo došel vysloví dosel, místo udělala udelala. Matěj i hůře artikuluje. Je stále v péči logopeda. Některá slova vytleská dobře, pokud se jedná o slovo s více slabikami či o slovní spojení, vytleskávání mu dělá problém. První hlásku slyší dobře. Zvukovou analýzu ani syntézu nezvládá. Ve sluchovém rozlišení podobných slov jsou chyby. Nerozliší tvary otočené podle vertikální a horizontální osy. Plete si vpravo a vlevo. Nezvládá určit vztahy v prostoru mezi věcmi. Třídění a zobecňování zvládá napůl.

Grafomotorický projev je stále horší. Má křečovitou ruku a tlačí na tužku. Tužku drží dobře, pokud ho předem upozorníme. Je třeba připomenout, že míra zlepšení je ovlivněná intelektem, proto u Matěje nedošlo od loňska k výrazným pokrokům.

Obrázek 7: kresba postavy na začátku školní docházky

Barbora

Bára se narodila 18. prosince v roce 2000. Má o tři roky starší sestru. Rodinné poměry nejsou příliš uspořádané. Matka vychovávala děti nějaký čas sama. Sociální úroveň rodiny je nižší. Bára je oproti ostatním dětem dětinštější, hravá. Je drobnější. Někdy se rozcapuje. Je upovídaná, stále se snažila se mnou komunikovat, i když jsem ji upozornila, že se teď musím věnovat něčemu jinému. Je dost nesamostatná, stále chodí za paní učitelkou. Má nižší soustředěnost, u činností je často roztěkaná a stále povídá. Mateřská škola i pedagogicko psychologická poradna navrhla odklad, ale maminka nesouhlasí.

Závěr ze vstupního testu:

Vyprávění pohádky zvládla dobře. Snažila se měnit hlasy, používá přímou řeč. Je v péči logopeda, problém jí ještě dělá hláska ř, kterou někdy vysloví, někdy nahradí hláskou ž. Bára někdy nepoužije správné tvary slov. Při mluvení se nadechuje uprostřed slov, je třeba nacvičit plynulé dýchání. Sluchová analýza slov na slabiky je bez problémů, první písmeno slova určí podle sluchu správně. Sluchovou analýzu na hlásky nezvládla. Sluchová syntéza není rozvinutá. Sluchové rozlišení je dobré. Bára nezvládla zrakové rozlišení obrázku, ani rozlišení polohy v prostoru a ne našla ani odlišnost v obrázcích, které byly otočeny podle vertikální a horizontální osy. Zraková paměť vyšla v testu v pásmu průměru. Slabší stránkou je pro Báru pravolevá orientace. Vzhledem k sobě se orientovala dobře. Zvedla pravou ruku, sáhla si levou rukou na pravé ucho. Na druhé

osobě, která je zrcadlově proti ní, to nezvládla. Neurčila, co je na obrázku vlevo dole, vpravo nahoře. Ale sama dokázala říct, kde je hvězdička (vpravo nahoře), křížek (uprostřed). Nesvedla věci roztřídit. Zobecnění také nezvládá. Grafomotorický projev je u Báry horší, má špatný úchop, tlačí na tužku, nedodrží tvar vzoru. Manipuluje s papírem, natáčí ho různými směry. Při práci je nepozorná, hůře se soustředí, často se nechá vyrušit, stále poposedává.

Obrázek 8: kresba postavy u zápisu, na začátku školní docházky

Michaela

Míša se narodila 11. března v roce 2000. Má staršího bratra. Pochází z dobře situované rodiny. Zájem o děti je velký, rodiče i prarodiče se dětem věnují. Děti navštěvují různé kroužky. Míša je velice milá dívka, komunikativní, usměvavá. V kolektivu je oblíbená, velice vstřícná a ochotná pomoci. Úkoly plnila ráda, bez ostychu.

Závěr ze vstupního testu:

Míša vyprávěla plynule, dodržovala časový sled. Má velký problém s výslovností. S největší pravděpodobností se bude jednat o dědičnou záležitost ze strany otce. Míša patlá, špatně vyslovuje několik hlásek. Š zaměňuje za ž. Nevysloví r ani ř. Jazyková obratnost je malá. Sluchovou analýzu na slabiky zvládá dobře, bezpečně pozná první hlásku na začátku slova. Sluchová analýza ani syntéza nejsou rozvinuty. Sluchové rozlišení není bez chyb. Zraková paměť je spíše horší. Grafomotorický projev je u Míši dobrý. Dobře drží tužku, má uvolněnou ruku. Problém činí pravolevá orientace. Míša zvedla

správně pravou rukou, postavila se na levou nohu. Ale už neprovedla správně úkol, dej pravou ruku na pravé ucho, dej pravou patu na levé koleno. Zrcadlově ukázala správně ukaž pravou rukou, šlápní levou nohou na levou nohu, ostatní úkoly udělala chybně. Vnímá správně vztahy v prostoru, pozná na obrázku, co je vpravo nahoře, vlevo dole, uprostřed. Sama určí, kde je hvězdička, kolečko, křížek. Třídění je v pořádku. Dokáže zobecnit.

Obrázek 9: kresba postavy u zápisu, na začátku školní docházky

Kateřina

Kačka se narodila 5. července v roce 2001. Vyrůstá v úplné rodině, má o pět let mladší sestru. Rodinné prostředí je klidné, méně podnětné. Kačka je klidnější, usměvavá holčička. Ve školce má několik dobrých kamarádek. Projevuje se spíše v menší skupině dětí, nerada vystupuje před celou třídou. Se mnou potřebovala trochu více času na seznámení, ale potom komunikovala bez problémů. U Kačky je potřeba odbourat nejistotu, špatně snáší také neúspěch.

Výsledky z testů:

Kačka vypravuje dobře, občas neví, jak navázat. Má výbornou výslovnost a nejlíp ze všech dětí zvládla artikulovat. Slovo rozloží na slabiky bez problémů. Analýzu ani syntézu slova nezvládá. Sluchové rozlišení je výborné. Kačka vyhledala stejně otočený předmět mezi čtyřmi jinými. Nerozezná odlišnost obrázků, které jsou otočeny podle vertikální osy.

Pravolevá orientace nedělá problémy. Kačka potřebuje procvičovat třídění věcí a zobecnění. Kateřina je levák, je třeba se soustředit na grafomotorický projev. Je třeba nacvičovat správný úchop. Vytrhávání z papíru zvládla dobře.

Obrázek 10: kresba postavy u zápisu, na začátku školní docházky

Filip

Filip se narodil 10. července v roce 2000. Je jedináček, vyrůstá v úplné rodině. Filip je živější dítě, nerad respektuje autoritu. Kontakt navázal bez obtíží. Měl odklad. Odklad byl z důvodu nedokončené logopedické nápravy a nedostatečných grafomotorických schopností. Tužku držel křečovitě, na tužku vyvíjel velký tlak. Nejistě se orientoval v pojmech před, nad, vedle. Početní představy byly pouze částečně utvořeny. Ve zrakovém vnímání nebyly dostatečně překonané reverzní tendence.

Výsledky z testů:

Slovní zásobu má Filip poměrně bohatou, vypravoval poutavě, dodržoval časový sled, používal různá slovesa. Do vypravování zapojil citoslovce, snažil se měnit hlasy. V prostoru se orientuje dobře, na otázky odpovídal celou větou. Výslovnost hlásek je neúplná o hlásku ř. Sluchová analýza na slabiky je v pořádku, určí náslovnou hlásku slova. Sluchová analýza a syntéza slova jsou částečně utvořeny. Ve sluchovém rozlišení byly potíže. Neurčil správně stejně otočené obrázky, chyboval i v poznání stejných tvarů. Filip má dobrý úchop, ale na tužku příliš tlačí, ruka není uvolněná. Nedodržuje předkreslené

tvary. Má problémy v pravolevé orientaci, plete se mu vpravo, vlevo, zrcadlově neurčí vůbec. Třídění a zobecnění jsou rozvinuty částečně, potřebují procvičovat.

Obrázek 11: kresba postavy u zápisu

16. Kompenzační činnosti na lepší připravenost ve výuce čtení a psaní

Nyní uvádím činnosti, které jsem s dětmi procvičovala během pěti týdnů, jednotlivé aktivity jsem rozřadila do kapitol podle toho, na co se zaměřují.

1. Cvičení a různé hry zaměřené na zrakové vnímání, zrakovou diferenciaci, zrakovou analýzu a syntézu, zrakovou paměť.

Hra na schovávanou.

Různé obrázky schováme v místnosti. Když dítě najde obrázek, musí ho pojmenovat a nechat si ho. Vyhrává ten, kdo má nejvíce obrázků. (Šimonovy pracovní listy).

Vyhledej stejné obrázky

Vyhledej dva shodné obrázky a stejně je vybarvi

Obrázek 12: vyhledej stejné tvary

Zdroj: Šimonovy pracovní listy 13

Hledání cesty bludištěm (viz příloha 5)

Najdi správnou cestu. Který za tří princů vysvobodí princeznu?

Čtvercová síť

Překresli podle vzoru do vedlejší čtvercové sítě, důležité je umístění v prostoru. Bonifác rád dělal svým kamarádům radost. Rozhodl se vyrobit jim dárky. Kočce, krokodýlovi a ptáčkovi vyšil obrázky. (viz příloha 6)

Dokonči obrázek -houby

(viz příloha 7)

Dokresli obrázky

Dokresli vždy druhý obrázek tak, aby byla dvojice obrázků stejná.

(viz příloha 8)

Rozdíly dvou obrázků

Najdi všechny rozdíly na dvou obrázcích (Kreslení před psaním list č. 27)

Fotograf Bonifáce dvakrát vyfotografoval. Fotografie ale nebyla stejná. Poznáš v čem se liší? (obrázky se liší šesti rozdíly).

Dokresli to, co chybí na druhém obrázku.

U malíře se Bonifác nechal namalovat, jak si hraje s rybičkami. Ale obrázky nebyly stejné. Na spodním obrázku něco chybí. Dokážeš chybějící věci najít a dokreslit? (chybí pět věcí)
(Kreslení před psaním list č. 28).

Pokračuj v řadě podle vzoru

(Kreslení před psaním list č. 22, geometrické tvary list)

Určování polohy v prostoru

Překresli tvary pod vzor (Kreslení před psaním 14)

Zraková paměť

Kimova hra

Cestou v cirkusu se Bonifác zastavil pro dárky v hračkářství a u fotografa. Vzpomínal, které hračky už zvířátka mají, aby nekoupil stejné. Na všechno si dobře vzpomněl. Obrázek přeložím napůl, dítě si prohlíží horní polovinu obrázku, pak otočíme na druhou polovinu a dítě vybarví obrázky, které vidělo.

Obrázky v řadě

Děti mají v řadě před sebou několik obrázků a dobře si je prohlédnou, pak obrázky zamícháme. Děti mají opět seřadit za sebe tak, jak byly původně.

2. Cvičení a hry na pravolevou orientaci a orientaci v prostoru

Kreslení obrázku podle slovní instrukce

Čtu dětem, jak bude obrázek vypadat a ony zároveň kreslí.

Doprostřed papíru nakresli dům. Zatím nemá ani okna a ni dveře. Dveře nekresli do levého dolního rohu. Nade dveřmi je okno ve tvaru čtverce. Vedle něj je ještě jedno. Na levé straně střechy je komín. V domečku se topí, z komína vychází kouř. Kouř stoupá směrem doprava, protože tímto směrem fouká vítr. Uprostřed střechy je malé okno, které má tvar kruhu. Vpravo od domu stojí dva stromy. Strom blíž u domu je jehličnatý. Na jeho větvích visí 2 šišky. Druhý strom je listnatý a rostou na něm 3 jablka. Jedno jablko spadlo a zakutálelo se vpravo od domu. Pod jehličnanem rostou 2 hříbky. U domku vlevo stojí plot. Po

plotě jde kocour a kouká směrem k domu. Nad kocourem letí ptáček. Vlevo nad domkem svítí slunce.

Obrázek 13: pravo- levá orientace

Ty budeš malíř a já ti budu říkat, co máš nakreslit

Dítě dokresluje obrázky podle instrukcí:

- vlevo od stromu vyrostl hřib, na druhé větvi odshora visí šiška, vpravo u stromu stojí Jirka
- vpravo domku je plot, před domem roste květina, vlevo u domu roste smrk.
- v pravém horním rohu svítí slunce, v levé ruce drží Jirka vozík, u pravé nohy mu leží balón (viz příloha 11)

V úlu bydlí včelky

Pracovní list Včelí úl

Dítě si procvičuje pravolevou orientaci a zároveň barvy. Dítě vybarvuje úly podle instrukce. Úl vpravo nahoře vybarvi červeně, úl vlevo dole modře, úl vpravo dole je žlutý, úl v horní řadě uprostřed má modrou barvu, v levém horním rohu je úl modrý a ve spodní řadě uprostřed hnědý.

Obrázek 14: pravo – levá orientace

Zdroj: Šimonovy pracovní listy 8

Orientace v prostoru

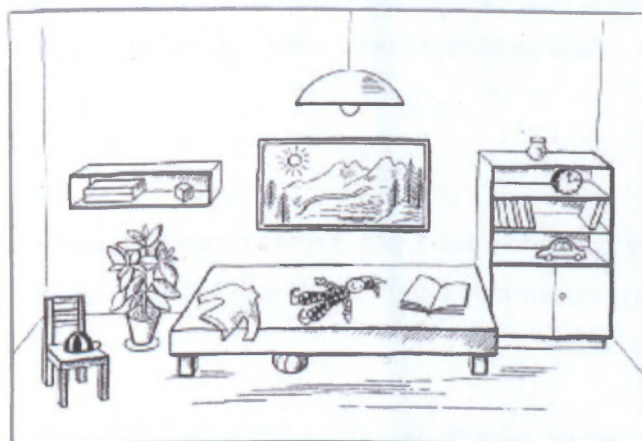
Řekni kde je...

Pracovní list – dětský pokoj

Dítěti kladu otázky a ono odpovídá. Využívá slov na, pod, v, nad, mezi, vedle.

Například se ptám: „Kde leží šásek, kde visí obraz, kde je míč, kde stojí květina...?“

Obrázek 15: orientace v prostoru

Zdroj: Šimonovy pracovní listy 8

Vnímání vztahů v prostoru

Skládání mozaiky (korálkové) podle vzoru, později podle diktátu: dej červený korálek vpravo nahoru, pod něj dej modrý, do levého horního rohu dej vedle sebe 5 žlutých...

3. Cvičení a hry na rozvoj sluchového vnímání

Ptáčku, jak zpíváš?

Děti sedí v kruhu a ten kdo hádá má zavázané oči. Ptá se: „Ptáčku, jak zpíváš?“ Já na někoho ukážu a ten předvede hlas zvířátka, úkolem je poznat, či hlas jsme slyšeli.

Jedeme dál

Děti sedí v kruhu a podávají si obrázek rubem vzhůru. Přitom rytmizují: „Jedeme, jedeme,“ dokud neřeknu: „ Stát!“ U koho obrázek zůstal, otočí jej, pojmenuje, vytleská slovo a určí první hlásku.

Najdi zatoulané slovo

Před dětmi leží obrázky s různými slovy, slova mají určitý počet slabik, jedno k nim nepatří, úkolem je slovo najít.

Poznej hlásku

Úkolem je poznat, která hlásku je na začátku slova. Děti dávají k sobě obrázky, které mají stejnou hlásku, vznikne několik skupin obrázků.

Slovní kopaná

Vyberu kartičku s obrázkem a děti určují poslední slabiku například panenka - vymýšlejí slovo na ka. Hra se hraje po kruhu, jeden otočí kartičku, druhý vymýšlí a poté otočí kartičku dalšímu.

Ukrytá hlásku

Určujeme, zda je daná hlásku obsažena ve slově. Dej k sobě obrázky, které obsahují písmeno r...Děti mohou říct, zda slyší r na začátku slova, či na konci nebo uprostřed.

Hra na hlásky

„Hlásku m nás probudí.“ Děti leží a dělají, že spí. Dětem říkám různá slova. Uslyší-li slovo, ve kterém je hlásku m, vyskočí. Hlásku dávám nejprve na začátek slova, pak na konec a naposledy doprostřed slova.

Vyměň slovo za obrázek

Sluchová syntéza: Hláskuju například slovo d – r – a – k, dítě odpoví, které slovo slyší. Když odpoví dobře, dostane obrázek draka, dítě sbírá obrázky, které si pak nechá, vybarví.

Můžeme hrát i jako soutěž s více dětmi, kdo nasbírá více obrázků.
(taktéž sluchová analýza)

Na mimozemšťany“

Hra cvičí schopnost zvukové analýzy a syntézy slova. Děti představují „mimozemšťany“ a ti se dorozumívají mezi sebou tak, že slabikují slova, (po-dej- mi -ru-ku), později hláskují. Pokud oslovený hráč rozumí, musí pokyn vykonat.

Sluchová analýza a syntéza

S dětmi jsem procvičovala každý den analýzu a syntézu slov. Cvičila jsem s nimi 2-3 minuty každý den, 5 - 20 slov.

Začala jsem s nácvikem otevřených slabik (např. na, lu, to, me, si apod.)

Potom jsem pokračovala zavřenými slabikami. Slova jsou uspořádána podle samohlásek, protože tak se analýza i syntéza lépe vyvozuje. Později jsem dětem předkládala slova s různými samohláskami a souhláskami.

- dát, dám, dav, daň, háj, had, kam, lak, máj, mák, mám, pac, pas, pach, pan, pár, pás, páv, rak, řád, sad, sál, sám, šál, tác, tah, záď, žák

- dech, jed, keř, led, les, lež, len, lep, lem, let, lev, meč, med, měď, mech, nes, pes, ret, rez, řeč, řez, sen, šek, šev, tep, věc, věk, ves, veš, věž, zed', zeť

- bič, býk, byt, cíl, cín, cíp, cit, čich, čin, dík, díl, kýč, lid, líc, líh, lín, lít, mys, mýt, míč, mír, mít, nit, pít, pyl, síť, syn, sýr, rýč, tyč, výr

- bod, bos, bok, boj, cop, gól, hon, hoch, chov, kos, kop, kov, loď, los, lov, moc, mol, noc, nos, pól, pór, pot, rod, rok, vor

- buk, dům, hůl, huť, chuť, kůl, kůň, lůj, muž, nůž, půl, ruch, rum, sud, suk, sůl, tuk, vůl, vůz, zub

Když děti zvládly tato cvičení, přešla jsem k analýze a syntéze slov, která se skládají ze dvou otevřených slabik.

- basa, čára, hala, jáma, mapa, masa, mává, padá, páka, pata, rada, rána, řada, řasa, vada, vata, váha, vana, váza, záda, žába

- déle, meze, nebe, nese, peče, pere, sele, teče, tele, vede, veze

- pití, šití, bílý

- dále, hází, jaro, káci, kaše, málo. Malý, maso, pálí, paní, ráno, sako, sáně, saze, šachy, šaty, válí, záře, září

Znějí stejně?

Dětem ukazují postupně obrázky a název řeknu vždy dvakrát. Buď opakuji slovo stejně nebo změním. (pes-pas, míč-mič, lyska-líska, běž-pěš). Jejich úkolem je přijít na to, zda znějí stejně či nikoli. Pokud odpoví správně, získávají obrázek.

Sluchová paměť

Co veze vláček?

Před dětmi jsou volně rozložené kartičky s obrázky: vláček jede a veze (vyjmenuji nejvíce 7 věcí). Děti si musí věci zapamatovat v přesném pořadí a seřadit za sebou.

Přijela tetička a přivezla...

Před dětmi jsou rozloženy kartičky s obrázky. Děti se střídají a říkají, co všechno tetička přivezla. Vždy je vidět jen poslední obrázek, dítě si musí zapamatovat, vše co slyšelo a přidat svůj obrázek.

Tichá pošta

Děti si posílají nejprve dokola slovo, potom slovní spojení, popřípadě větu. Úkolem je předat zprávu co nejpřesněji, tedy pozorně naslouchat a zprávu utajit před ostatními.

Cvičení s bzučákem

Je třeba říct, že těmto cvičením předcházelo rozkládání slov na slabiky.

Děti mají předepsaný mustr

/ . . / . . //

Dítě se tímto učí pracovat se bzučákem, později ho může použít při kontrole diktátu. Na tomto cvičení si dítě trénuje okohybný pohyb zleva doprava na řádku. Poté jsem upevňovala prostřednictvím bzučáku sluchovou diferenciaci. Dítě mělo reprodukovat, co slyší. Při použití bzučáku je nutné dodržovat přesnou délku a přesné mezery. Děti zvládly bez problémů sérii se třemi bzučeními.

4. Cvičení a hry rozvíjející myšlení

Co je to?

Dětem představím nějakou věc, zvíře..., řeknu charakteristické znaky a ony se snaží přijít na to, co to je. Například: roste to, je to fialové a taky zelené, krásně to voní, kvete to na jaře. Kdo uhodne první, získává obrázek. Kdo má nejvíce obrázků, vyhrál.

„Na Marťana“

„Marťan“ přistál na Zemi a všemu se diví, co je to květina, bota, tužka...

Před dětmi jsou kartičky obrázkem dolů. Někdo si vytáhne kartičku a neukáže ji ostatním a popíše danou věc pro Marťana, ostatní hádají, co to je.

„Je to správně?“

Vybereme nějaké zvíře, například hrocha. Úkolem každého je říct nějakou podstatnou věc pro hrocha, jmenujeme po kruhu (čtyři nohy, žije v zoo, má hrubou kůži...) Kdo řekne nějakou věc špatně, vypadá ze hry.

Dívej se

Třídění: Jmenuj, co má v místnosti určitou barvu, je ze dřeva, z papíru, má určitý tvar...

Nesmysly

Pracovní list: Na obrázcích jsou znázorněny nesmyslné věci. Dítě se pokusí říkat, proč by to tak nešlo. (Brzy půjdu do školy str. 10)

Obrázek 16: zrakové vnímání.

Zdroj: *Brzy půjdu do školy* str. 10

Je to správně?

Dítěti předkládám krátké věty a ono odpoví, jestli to je správně, či nikoli.

Například: Ve dne svítí slunce je slunce a v noci je tma. Třešně rostou na stromě, jahody na keři. Dvanáct hodin je poledne. Jehně je mládě od kozy. Slon se živí masem... Věty můžou být různě zaměřeny, podle toho, co chceme procvičit a jaké znalosti chceme upevnit.

Najdi druhý obrázek

Dítě má za úkol spojit dva obrázky, podle to, jak k sobě významově patří, například smetáček k lopatce.

(viz příloha 12)

Vyřeším to

Dětem předkládám různé situace a ptám se jich, jak by se zachovaly v dané situaci, nebo co se stane za určitých podmínek.

Například: Co by se stalo, kdyby nesvítilo Slunce?

Co by se stalo, kdybychom nezalili květinu?

Co by se stalo, kdybychom se v zimě dostatečně neoblékli?

Co uděláš, když rozliješ hrníček.

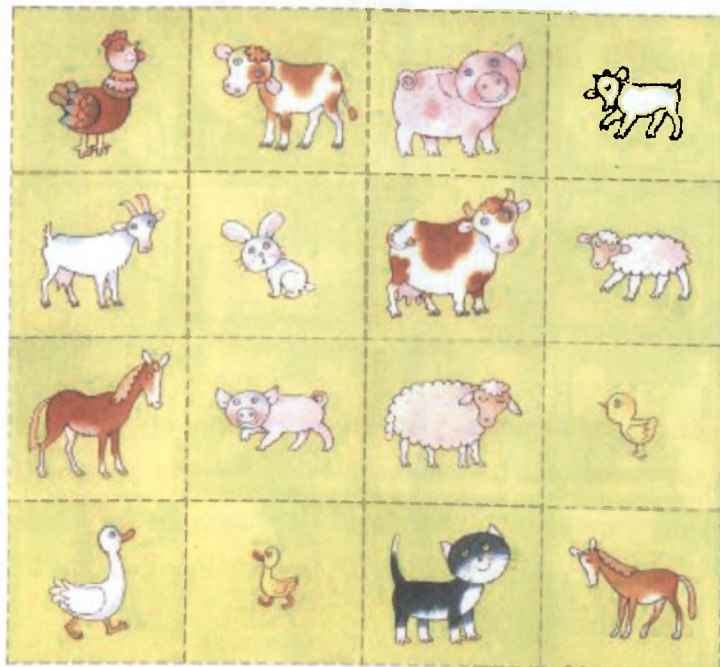
Co uděláš, když nakupuješ a prodavačka ti dá tvrdé rohlíky?

Přemýšlej

Přiřaď vždy k mamince její mládě. Komu chybí maminka? Komu chybí mládě?

Pokus se rozdělit zvířata do různých skupin. (třídít můžeme podle povrchu těla, na savce a ptáky, podle počtu nohou, podle velikosti, barvy...). Zkusíme na kolik dělení děti přijdou, potom jim můžeme napovědět.

Obrázek 17: myšlení

Zdroj: Brzy půjdu do školy str. 21

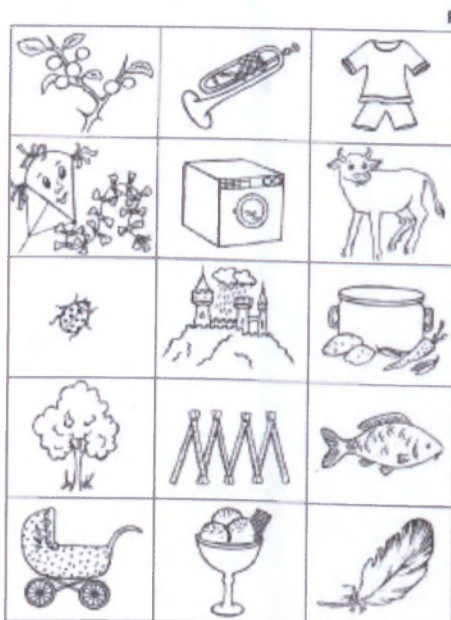
5. Cvičení a hry zaměřené na rozvoj řeči

Nejvíce jsem pracovala s dvěma materiály: Šimonovy pracovní listy – Logopedická cvičení 1, 2. a s knihou Zlomíš si jazýček. Středem zájmu byla vždy jedna hláska, kterou jsem se snažila upevnit a současně se zaměřit na výslovnost, rozvoj slovní zásoby, procvičení tvarosloví a správné artikulace. Cvičení na rozvoj mluvního projevu jsem propojovala s rozvojem myšlení.

Uvádím ukázkou upevňování hlásky R

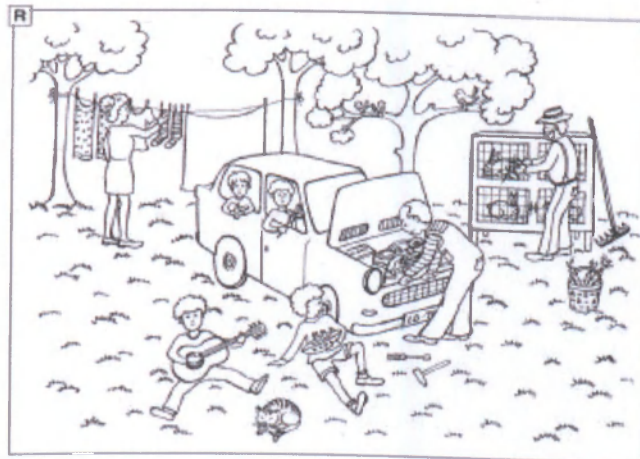
Pojmenuj jednotlivé obrázky – zkus je vytleskat. Vyber obrázky, které obsahují písmeno R.

Obrázek 18: rozvoj řeči

Prohlédni si obrázek a povídej o něm, co kdo dělá, co se na obrázku děje. Co dělá tatínek? Co dělá maminka? Co ještě obvykle dělají maminky? Co dělá dědeček? V kterém ročním období se to odehrává a jak jsi to poznal? Současně procvičím pravolevou orientaci: Co je uprostřed obrázku? Kdo je vpravo nahoře? Kdo je vlevo dole?

Obrázek 19: rozvoj řeči

Současně procvičuji zobecnění, použiji věci znázorněné na obrázku:

Kladivo, šroubovák, pilka je...

Králík, vrabec, kočka jsou...

Ponožky, tričko, mikina je...

Parník, větrník, panenka jsou..

Jmenuj co by dále patřilo do oblečení, hraček...

Procvičování synonym

Jak řekneš jinak?

Otec, děvče, osobní automobil

Zdrobněliny

Já řeknu králík, ty řekneš králíček

Já řeknu kočka, ty řekneš...

Já řeknu loď, ty řekneš...

Já řeknu auto, ty řekneš...

Opaky

Na šňůře visí čisté prádlo (nahrad' slovo čisté jeho opakem).

Tatínek je smutný (veselý).

Koš je plný (prázdný).

Dědeček má málo práce (hodně).

Auto je staré (nové).

Co vidíš na obrázku? (ptáky)

Jaké zvuky vydávají, zkus napodobit.

Obrázek 20: rozvoj řeči

Zkus říkat, co je na obrázcích. Dítě jmenuje: brouk, mrak, vydra, prádlo.

Procvičuj si hlásku r, potom vybarví jedno zvíře a povídáme si o něm.

Následuje obrázkové čtení, já čtu slova, dítě doplní, co vidí na obrázku. Procvičuj si směr očí zleva doprava.

Další cvičení a hry pro rozvoj řeči

Pohádková zem

Vyberu několik kartiček a vyprávím dětem: „Byla jednou jedna pohádková zem a v té zemi bylo všechno...(popletené, kouzelné, krásné, smutné...). Děti si tahají obrázky a užívají přídavné jméno s podstatným jménem.

Půjčím si...

Procvičení přídavných jmen přivlastňovacích. Každé dítě si vylosuje obrázek, na němž je znázorněna nějaká věc. Já začínám a ptám se: „Můžu si půjčit Matějovo auto?“ Matěj mi dá auto a ptá se někoho jiného...

Co všechno mohou být?

Děti mají za úkol uvádět různé významy slov. Vyberu vhodná slova například sluníčko, kolo, oko, kohoutek a děti uvádějí různé významy slov, slova mohou i namalovat.

Rýmují se?

Úkolem dětí je říkat slova, která jsou znázorněna na obrázcích a přiřadit k sobě ta, která se rýmují. Řekni, co vidíš na obrázku a vyber slova, která se rýmují.

(Brzy půjdu do školy str. 58).

Říkej správně

V tomto cvičení procvičuji artikulaci. Vyslovuj slova: dobrodružství, prázdniny, čtvrtek, lokomotiva, helikoptéra, podplukovník, nejnešťastnější...

Učíme se básničky

S dětmi jsem se naučila některé básničky, které upevňují správnou výslovnost a cvičí správnou artikulaci. Pro ukázkou jsem vybrala básně na písmeno Ř, Š.

Ř

Říkanka pro Kateřinu

Řežu, řežu dříví,

Už jsem celý křivý.

Řežu dříví z ořechu, narovnáám je pod střeču.

Řežu dříví na polínka,

Vaří kaši Kateřinka.

Š

Švadlena

Šiju, šiju košilku,

Ušiju ji za chvílku,

Pak ušiju kabátek

Naší Dáši na svátek.

A co ještě?

Plášť do deště.

(Brousek pro tvůj jazýček-František Kábele, Luděk Vimr)

6. Cvičení a hry zaměřené na rozvoj paměti a pozornosti

Co se změnilo?

Děti si zakryjí oči. Učitel provede ve třídě nějakou změnu, děti hádají, co se změnilo.

„ Na sochy“

Děti představují sochy. Sochy jsou v různých pozicích. Jeden jde za dveře a jedna socha změni svoje postavení. Úkolem soutěžícího je uhodnout, která socha se změnila a zkusit ji vrátit do původní polohy.

Byl jsem v zoo

Úkolem žáku je zapamatovat si co největší počet slov. Hru začínám já. Řeknu: „Byla jsem v zoo a viděla jsem tam žirafu.“ Ten, kdo sedí vedle mě řekne: „Byl jsem v zoo a viděl jsem tam žirafu a slona.“ Každý přidává jedno zvíře. Vyhraje ten, kdo si zapamatuje nejvíc slov. Hru můžeme obměnit, například byl jsem na nákupu, byl jsem v parku...

„Na kámen“

Děti se pohybují po místnosti, až zavolám kámen, děti musí zůstat v pozici, v které právě byly, kdo nezareaguje včas a nezkažení, vypadává ze hry.

Pohádkový příběh

Čtu dětem příběh o kouzelném prstýnku, slovo prstýnek se v příběhu několikrát opakuje. Vždycky, když slyší toto slovo, musí zvednout ruku, kdo nezvedne, vypadává.

Barevná pohádka

Čtu dětem věty, ve kterých jsou ukryty barvy. Děti jsou rozděleny do skupin po třech a mají barevná kolečka příslušných barev. Když uslyší v textu nějakou barvu, musí co nejrychleji zvednout dané kolečko. Která skupina je rychlejší, získává bod. Kdo má více bodů, vyhrál.

Na pasece tančil motýl Emanuel a Maková panenka v červené sukni. Brčálově zelený Rákosníček vylezl ze svého rybníčku, který je v noci plný hvězd. Sněhově bílí kamarádi Křemílek a Vochomůrka bydlí v pařezové chaloupce. Jeníček s Mařenkou měli džbánky plné modrých borůvek a pusy měly červené od lahodných lesních malin. Na střeše perníkové chaloupky se proměnával černý kocour, který patřil ježibabě. Když se setmí,

u jezírka sedí při měsíčku starý vodník v zeleném fraku, který si zpívá a šije boty. Kosí bratři, to jsou páni kamarádi, mají černé fráčky a žluté zobáky.

7. Cvičení rozvíjející grafomotoriku

Malování štětci na dlaňovitý úchop (uvolnění ruky)

Děti malovaly na balicí papír - kruhy, klubka, vlnovky

Malování trojhrannými štětci na téma Moje zvířátko.

Pracovní listy 2, 4, 7 (Kreslení před psaním)

Cviky na uvolnění ruky

Pracovní list rybičky (Moje nejmilejší hračky)

Pracovní listy 44, 31, 19, 16 (Na návštěvě u malíře)

9. Cvičení pro rozvoj jemné motoriky

Navlékání dřevěných korálků podle vzoru

Malování speciálními štětci na motoriku prstů (štětečky se navléknou na prsty)

Skládání papírové čepice (práce s papírem)

Modelování z terakoty-dárek pro maminku (vkládáme kamínky, korálky, mušličky)

Skládání mozaiky (korálky podle vzoru)

17. Kontrolní testy

Test opakuji v jeho obměně po intenzivní pětitydenní práci s dětmi.

Řeč

1. slovní zásoba, stylistika

Dítě vypráví známou pohádku, tu kterou vyprávělo minule. Má k dispozici obrázkovou předlohu.

2. orientace v prostoru v souvislosti s morfologickou a svntaktickou stránkou jazyka

Použijí obrázek pokoje. Potom budu klást dětem otázky: Kde je váza? Kde je lampa? Kde je obraz? Kde jsou květiny? Kde je kočka? Kde je židle? Kde je skříňka?

3. výslovnost hlásek d', t', ň, l, š, ž, s, c, z, r, ř

Použijí obrázky. Dětem kladu otázky a ony mají odpovědět celou větou. Odpověď vychází z toho, co vidí na obrázku. Já se ptám: „Co dělají budík a hodinky? Co letí na obloze? Co pije kočička? Co je v koši? Co plave v kaluži? Co nese pejsek? Co chytil Ruda? Co řeže Jiřík?

4. artikulační obratnost

Ověřím ji pouze u dětí, které mají správnou výslovnost všech hlásek. Děti odpovídají celou větou. Co dělá Saša před zrcadlem? Co má na krku královna Klára?

Sluchové vnímání

sluchová analýza na slabiky

slova: koláček, bílá sněženka, naše milá babička

1. sluchová analýza na hlásky - poznej hlásku na začátku slova

Na začátku slova káva je k, na začátku slova cukr slyšíš...

Tulipán, krtek, slunce, angrešt, strom

2. Sluchová analýza slova

Vyhlašuj jednotlivá slova. Které hlásky slyšíš?

Rak, koza, ulice, švestka, princezna.

3. Sluchová syntéza

Jaké hlásky ve slově jsou a jak šly za sebou?

m-á-k, h-u-s-a, o-p-i-c-e, p-r-s-t-e-n, k-o-š-ť-á-t-k-o,

4. Weepmanův test sluchového rozlišení

viz test vstupního šetření

Zrakové vnímání

Pracovní list: najdi shodné tvary a spoj je

Bodové hodnocení

5 bodů: 0 chyb

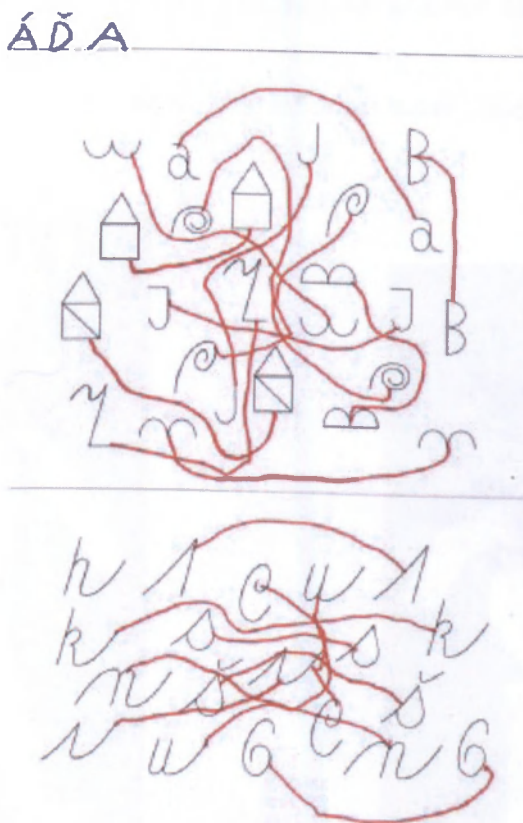
4 body: 1 chyba

3 body: 2 chyby

2 body: 3 chyby

1 bod: 4 chyby

Obrázek 21: zrakové vnímání

Zraková paměť

Kimova hra: Úkolem je, zapamatovat si co nejvíce předmětů (7 různých předmětů).

Jemná motorika

Vytrhávání z papíru a lepení. Děti vytrhají různé geometrické tvary: kruh, ovály a nalepí z nich panáčka.

Bodové hodnocení:

5 bodů - vytrhané tvary jsou téměř shodné se vzorem. Poznáme jednotlivé geometrické tvary, práce s lepidlem je čistá. Dítě bylo při práci s papírem zručné.

4 body – vytrhávání nečiní velké potíže, dítěti stačí připomenout, jak trhat, dítě je poměrně zručné, ale tvary nejsou přesné, došlo k malým odchylkám, práce s lepidlem není úplně čistá

3 body - dítě potřebuje poradit, ukázat jak má trhat, tvary se podobají vzorům, práce není tak precizní a čistá

2 body - dítě potřebuje dopomoci, ukázat, jak má postupovat ve vytrhávání, v lepení není tak zručné, potřebuje více času, práce není čistá

1 bod - dítě vytrhává, nehledíme na tvar, nemusí se podobat žádnému z geometrických tvarů, zvládne lepení s pomocí

0 bodů - dítě neumí trhat, lepení je pro něj obtížné, nezvládne vůbec vytrhávání, lepení

Obrázek 22: jemná motorika, trhání, vzor

Pravolevá orientace

Ukaž na sobě:

Zvedni pravou ruku.

Levou ruku na pravé ucho.

Postav se na levou nohu.

Poškrab se levou rukou na pravém stehně.

Dej pravou patu na levé koleno.

Ukaž na druhém:

Ukaž pravou rukou pravou ruku.

Ukaž levou rukou pravé oko.

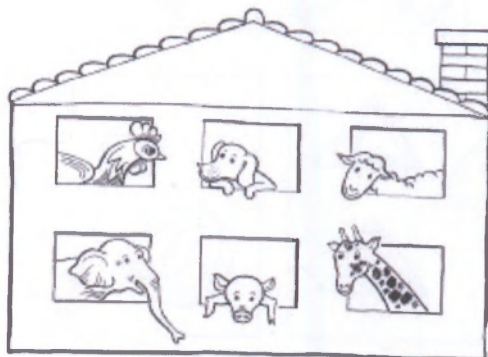
Šlápní levou nohou na levou nohu.

Ukaž pravou rukou levé ucho.

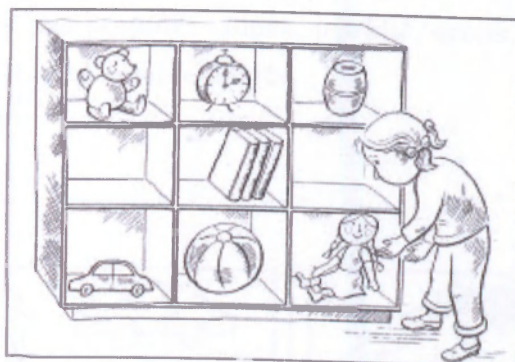
Orientace v prostoru

Řekni, kdo bydlí vlevo dole, vpravo nahoře, vpravo dole, mezi kohoutem a ovečkou, uprostřed dolního patra.

Obrázek 23: orientace v prostoru

Ukaž a řekni přesně, kde je pokladnička, panenka, medvídek, knížky, autíčko, budík, míč.

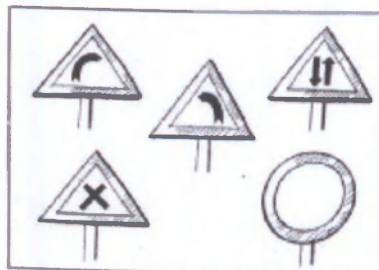
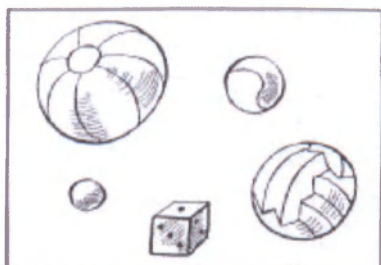
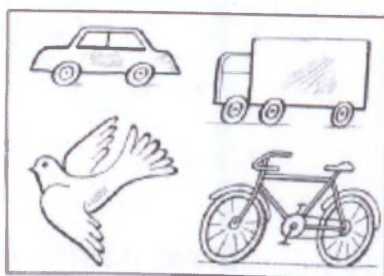
Myšlení

Co do řady nepatří

Zakroužkuj na obrázcích, co tam nepatří a proč.

Bodové hodnocení:

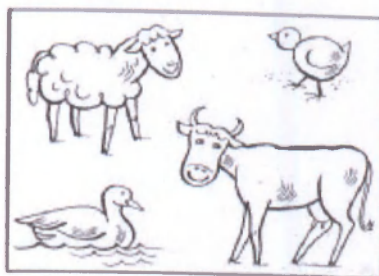
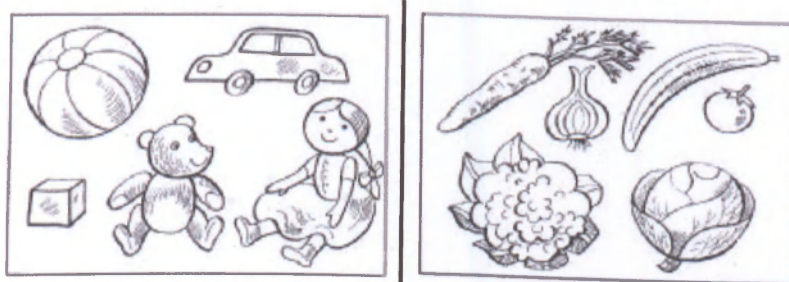
3 obrázky, za každý správně určený 1 bod, možnost dosáhnou 3 bodů.

Třídění

Roztříd' jednotlivé obrázky na skupiny: tulipán, petrklíč, narcis, sněženka, jabloň, hrušeň, švestka, třešeň, okurka, ředkvička, mrkev, rajče

Zobecnění

Grafomotorické předpoklady:

Pracovní list: Obtáhni podle vzoru

17.1. Výsledky kontrolních testů

Jméno	Slovní zásoba	Orientace v prostoru *	Vyslovnost	Artikulační	Sluchová analýza na slabiky	Sluchová analýza na hlásky	Sluchová analýza slova	Sluchová syntéza slova	Sluchová diference	Zrakové vnímání	Zraková paměť	Jemná motorika	Pravolevá orientace	Orientace v prostoru	Co do řady nepatří	Třídění	Zobecnění	Grafomotorika	Počet bodů
Adriana	5	7	5	2	3	5	6	3	4	4	4	4	5	4	3	3	3	5	75
Barbora	4	7	5	2	3	5	7	4	4	2	4	2	3	3	2	3	3	3	66
Filip T.	5	6	5	1	3	5	9	8	3	5	4	2	4	3	3	3	3	4	76
Kateřina	5	6	5	2	3	5	6	4	5	5	5	3	3	3	2	3	2	4	71
Matěj	4	6	3	0	3	4	4	1	5	2	4	2	3	2	3	3	2	3	54
Michaela	4	6	3	0	3	5	3	5	4	4	4	3	2	3	3	3	2	4	61

Tabulka 3 : výstupní šetření

Popis výsledků

Adriana

Adriana získala v kontrolním testu 75 bodů, zlepšila se o celých 19 bodů.

Za pět týdnů různých cvičení se podařilo rozvinout analýzu i syntézu. Došlo ke zlepšení sluchové diferenciaci. Zrakové vnímání je dobré, pozná otočený předmět mezi jinými, rozlišila i zrcadlově otočené tvary. Úchop tužky je vynikající, podařilo se nám odstranit držení tužky příliš dole. V testech obstála výborně v pravolevé orientaci, v prostoru se orientuje dobře. Třídění a zobecnění zvládá bezchybně.

Barbora

Bára splnila test na 75 bodů, zlepšila se o celých 29 bodů. Bára již vyslovuje správně všechny hlásky, doučila se hlásku ř. Zlepšily jsme dýchání, Bára se nadechuje úsporněji, mluvní projev je plynulý. Podařilo se rozvinout sluchovou syntézu, Bára spojí z hlásek zatím kratší slovo. Správně přiřadila dva shodné obrázky. Došlo ke zlepšení zrakové paměti, u Báry se jednalo hlavně o to, že se nedokázala soustředit, soustředěnost je nyní lepší. Bára určí pravou a levou stranu. Odpoví, co je na obrázku vlevo dole, vpravo nahoře. Správně určila polohu jednotlivých obrázků, určila, kde je pokladnička, panenka, medvídek, knížky, autíčko, budík, míč. Rozvinulo se myšlení, dokázala věci roztřídit, dokáže zobecnit. Došlo ke zlepšení grafomotoriky, ruka je uvolněnější, stále je však třeba opravovat úchop, Bára natáčí papír různými směry. Jemná motorika je lépe rozvinuta, s vytrháváním si poradila sama, i když nedokáže pečlivě vytrhat kruh ani ovál, práce s lepidlem není čistá, Bára se však dokáže lépe na činnost soustředit.

Filip

Filip měl z kontrolních testů 76 bodů, došlo ke zlepšení o 21 bodů. Sluchová analýza a syntéza jsou již dobře rozvinuty. Výslovnost je již úplná, Filip se naučil vyslovovat ř. Filip obdržel za sluchovou analýzu a syntézu téměř plný počet bodů. Potíže přetrvávají ve sluchovém rozlišení. Zrakové vnímání je nyní dobře rozvinuté, Filip označí dva shodné tvary. Ruka je uvolněnější. Zlepšila se také pravolevá orientace, Filipovi však stále dělá potíže určit pravou a levou stranu zrcadlově na druhé osobě. Orientace v prostoru je dobrá, i když Filip potřebuje více času na odpověď.

Kateřina

Káťa měla z kontrolních testů 71 bodů, oproti vstupnímu šetření dostala o 16 bodů více. Kateřinin projev je plynulejší. Zdá se, že odbourala ostych, dokáže vyprávět i před menší skupinou dětí. Analýza i syntéza jsou rozvinuty. Bez obtíží spojila dva shodné tvary, pracovala samostatně. Myšlení je na takové úrovni, že dokáže třídít a zobecnit. Kačka má uvolněnější ruku, je třeba upozorňovat na správný úchop, trhání zvládla dobře, nepotřebovala pomoci. Práce však není tak čistá a precizní.

Matěj

Matěj dostal z kontrolních testů 54 bodů, ke zlepšení došlo, zlepšil se o 15 bodů. Výslovnost je neúplná o hlásky r, ř. Matěj navštěvuje stále logopeda. Bez problémů již rozloží slovo na slabiky. Začíná se rozvíjet analýza, kratší slova vyhláskuje, syntéza je v prvopočátku. V rozlišení tvarů se stále vyskytují chyby, nerozliší obrázky podle vertikální a horizontální osy. Matěj udělal velký pokrok v pravolevé orientaci, nespole si levou a pravou stranu vůči sobě, v posuzování vůči někomu dělá chyby. Orientace v prostoru je slabší. Třídění a zobecnění zvládá. Grafomotorický projev je lepší. Jemná motorika je stále ještě málo rozvinuta, vytrhávání zvládá, ale panáček, kterého má vytrhat se nepodobá vzoru, práce s lepidlem není čistá.

Michaela

Míša obdržela z kontrolních testů 61 bodů, zlepšila se oproti vstupnímu šetření o 18 bodů. Výslovnost se obohatila o hlásku r. Sluchovou analýzu na slabiky zvládá dobře, bezpečně pozná první hlásku na začátku slova. Sluchová analýza a syntéza se začínají rozvíjet. Zlepšila se zrkoví paměť. Problém činí pravolevá orientace. Míša zvedla správně pravou ruku, postavila se na levou nohu. Reagovala správně na pokyn: dej pravou ruku na pravé ucho, dej pravou patu na levé koleno. Zrcadlově ukázala pravou rukou, šlápní levou nohou na levou nohu, ostatní úkoly udělala chybně. Vnímá správně vztahy v prostoru, určila správně, co je vpravo nahoře, vlevo dole, uprostřed. Sama určí, kde je pokladnička, panenka, medvídek, knížky, autíčko, budík, míč. Třídění je v pořádku. Dokáže zobecnit.

Výsledky a diskuse výsledků

Hypotéza se potvrdila. Můžu říci, že z výsledků výstupního šetření je vidět, že u všech dětí došlo ke zlepšení jednotlivých dovedností.

Slovní zásoba

Ve vstupních testech dosáhlo šest vybraných dětí 86,66% maxima. Během pěti týdnů se zlepšily, nebo zůstaly na stejné úrovni, ani v jednom případě nedošlo ke zhoršení. Konečné výsledky byly pro tuto dovednost 90%. Je třeba si uvědomit, že slovní zásoba je ovlivněna podnětností prostředí a myslím si, že právě v raném věku ji je třeba rozvíjet, především předčítáním a povídáním si s dětmi. V této dovednosti nebyly pokroky velké, protože rozvoj slovní zásoby je dlouhodobější záležitostí.

Orientace v prostoru

Ve vstupních testech dosáhly děti 85,7% maxima. Ve vstupních testech vyšly u dětí jen drobné nedostatky, potřebovaly si v některých případech ujasnit použití vhodné předločky. Výstupní testy ukázaly zlepšení dvou dětí, Kateřina získala 6 bodů jako ve vstupních testech. Konečné výsledky odpovídaly 90,5% maxima.

Výslovnost

Ve výstupních testech dosáhly děti 80% maxima. V průběhu pěti týdnů došlo ke zlepšení ve dvou případech. Michaela si výslovnost obohatila o r, Filipova výslovnost je již úplná, nyní vyslovuje i ř. Jak už jsem se zmínila různé dovednosti potřebují různě dlouhou dobu na zlepšení. Výslovnost je někdy dlouhodobější záležitostí. Záleží na tom, jestli děti navštěvují logopeda a zda s nimi rodiče doma řeč trénují. Také záleží, kdy se s dítětem začalo k logopedovi docházet. Je důležité, aby se výslovnost do vstupu do školy zlepšila.

Artikulace

Ze vstupních testů odpovídala úspěšnost u vybraných dětí 41,7% maxima. Došlo pouze ke zlepšení, konečný stav odpovídal 58,33% maxima.

Sluchová analýza na slabiky

Výsledky ze vstupního šetření odpovídaly 94,5%maxima, během pěti týdnů zvládly všechny děti rozložit slovo na slabiky a konečné výsledky odpovídaly 100% úspěšnosti. Rozložit slovo na slabiky je základ, je to minimum ve sluchové analýze, které by měl každý předškolák ovládat.

Sluchová analýza slova- poznat hlásku na začátku slova

Tato dovednost dosáhla velké úspěšnosti již ve vstupním šetření, vybrané děti dosáhly 96,7% úspěšnosti, ve výstupním šetření získaly všichni maximální počet bodů, disciplína byla splněna na 100%. Předpokládá se, že každý předškolák pozná minimálně první hlásku na začátku slova, obtížnější je poznat hlásku na konci slova, ještě obtížnější uprostřed slova.

Sluchová analýza slova

Tento úkol byl pro všech šest dětí ve vstupních testech velice obtížný. Dovednost byla splněna pouze na 16,7%. Nepředpokládá se, že tuto dovednost splní každé předškolní dítě na 100%. Během pěti týdnů vlivem zrání a také díky cvičení sluchového vnímání došlo k výraznému zlepšení. V závěrečných testech dosáhla tato dovednost 58,33% úspěšnosti. U všech dětí došlo alespoň k částečnému rozvinutí sluchové analýzy.

Sluchová syntéza

Složit slovo z jednotlivých hlásek, které slyší bylo pro děti ještě obtížnější než rozložit slovo na hlásky. Při vstupních testech splnily dovednost pouze na 5%. Ve výstupních testech byla úspěšnost 42,7%. Domnívám se, že velkým úspěchem je, že se sluchová syntéza rozvinula alespoň trochu u všech dětí, když některé děti složí pouze tříslabičné slovo.

Sluchová diferenciac

Při vstupních testech byla disciplína splněna na 70%. Ve výstupních testech splnily dovednost na 83,33%. U tří dětí došlo ke zlepšení. U dvou dětí nedošlo ke zlepšení, ale ani

ke zhoršení. U těchto dětí by bylo vhodné podrobnější vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně, aby se vyloučila porucha učení.

Zrakové vnímání

Ve vstupním šetření dosáhly děti 46,7% maxima. Pět dětí prokázalo v kontrolních testech zlepšení, pouze jeden chlapec získal o jeden bod míň oproti vstupnímu šetření, dětem jsem dala těžší variantu, proto nelze mluvit o výrazném zhoršení. Ve výstupním šetření dosáhly děti 73,33% maxima.

Jemná motorika

Ve vstupních testech zvládly děti disciplínu na 62,5%, U dvou dětí došlo ke zlepšení, jedno dítě se zhoršilo, domnívám se, že to bylo způsobeno nezájmem o činnost, ostatní děti obdržely stejný počet bodů jako ve vstupních testech. Konečné výsledky této disciplíny odpovídaly 66,66% maxima.

Pravolevá orientace

Tato dovednost byla velice náročná. Při vstupních testech dosáhly pouze 23,33% maxima a při výstupních 66,66% maxima. Pravolevá orientace patří k dovednostem, které se za poměrně krátkou dobu dají dobře zlepšit, pokud není u dětí například zkřížená laterality, která může pak v pravolevé orientaci způsobovat nejasnosti. Všechny děti udělaly v orientaci vpravo a vlevo velký pokrok, k výraznému zlepšení došlo u pěti dětí.

Orientace v prostoru

Ve vstupním šetření dosáhly děti 43,33% maxima. Během pěti týdnů došlo ke zlepšení u třech dětí, nikdo se nezhoršil. Konečné výsledky odpovídaly 60% maxima.

Co do řady nepatří

Ve vstupních testech odpovídaly výsledky 66,66% maxima. U tří dětí došlo ke zlepšení. Konečné výsledky odpovídaly 88,88% maxima. Tato dovednost se zlepšila vlivem zrání, dozráním myšlenkových operací.

Třídění

Ve vstupních testech dosáhly děti 77, 77% maxima, během pěti týdnů došlo k maximálnímu zlepšení, všechny děti dokáží třídít podle různých kritérií, dosáhly plného počtu bodů. Třídění by nemělo dělat předškolním dětem potíže.

Zobecnění

Výsledky vstupního šetření odpovídaly 61,11% maxima. Během zařazování koupenzačnických cvičení došlo ke zlepšení u tří dětí a konečné výsledky odpovídaly 83, 33% maxima.

Grafomotorické předpoklady

Vstupní testy dosáhly u vybraných šesti dětí 60% maxima, výstupní testy dopadly lépe, děti dosáhly 76,66% maxima. Ke zlepšení došlo u tří dětí.

Závěr

Cíl, který jsem si pro svou diplomovou práci stanovila, jsem splnila. Děti, jejichž výsledky vzešly z testu jako nedostačující, jsem dopřipravila. Přípravu ovlivnilo zranění centrální nervové soustavy, které podpořilo zlepšení řeči, sluchové analýzy a syntézy, myšlenkových operací srovnávání, třídění, zobecňování.

Jak jsem očekávala, pokrok byl u každého dítěte jiný. Míru zlepšení ovlivnil intelekt, u dětí s nižším intelektem docházelo ke zlepšení podstatně pomaleji, i když se jednalo o děti po odkladu školní docházky, se kterými se soustavně a dlouhou dobu pracuje. Vliv na zlepšení měla docházka do mateřské školy. V případě, že jsem s dítětem mohla pracovat pravidelně, mohla být naše spolupráce efektivní a přinést dobré výsledky. Výsledky ovlivnila i spolupráce s rodinou, která ode mne dostala doporučení, co procvičovat.

Děti jsem připravovala, jak už jsem zmínila, prostřednictvím kompenzačních cvičení. Se sestavováním jsem neměla obtíže, využila jsem odborných znalostí a na základě nich jsem vybrala vhodná cvičení, přiměřená předškolnímu věku. Čerpala jsem z různých publikací a sešitů pro předškolní přípravu. Jednotlivé dovednosti jsem rozvíjela hravou formou, jelikož hra by měla v předškolním věku dominovat.

Došlo ke zlepšení všech dovedností, které vzešly u dětí jako nedostatečně rozvinuté. Největší pokrok jsem zaznamenala v pravolevé orientaci, orientaci v prostoru, myšlenkových operacích třídění a zobecnění, sluchovém vnímání. Pět týdnů stačilo na to, aby některé dovednosti děti perfektně zvládaly, nyní stačí pouze procvičovat, jedná se o pravolevou orientaci, třídění, zobecnění, orientaci v prostoru, správný úchop, uvolněnost ruky, zrakové vnímání. U jiných dovedností nemůžeme očekávat velké zlepšení ihned, jedná o dlouhodobější záležitost, to platí pro slovní zásobu, jemnou motoriku, grafomotoriku, ale i výslovnost a sluchovou analýzu na hlásky a sluchovou syntézu.

V rozvoji řeči jsme nacvičovali správnou výslovnost v souladu s péčí logopeda, u některých dětí však zůstala výslovnost neúplná, tyto děti budou dále logopeda navštěvovat. Děti se zdokonalily ve vyprávění, mluví ve větách, nesprávné použití tvarů slov se vyskytuje ojediněle. Podařilo se mi odbourat ostych, který některé děti měly z vyprávění před ostatními. Děti se naučily pracovat s dechem, mluvený projev je plynulejší. Úplně každý rozdělí slovo na slabiky a pozná bezpečně hlásku na začátku slova. U všech dětí došlo během pěti týdnů k rozvinutí sluchové analýzy na hlásky a syntézy.

V grafomotorice jsem dosáhla úspěchů ve správném úchopu, všech šest dětí drží správně tužku. Hodně jsem zařazovala uvolňovací cvičení, ve skupince jsem měla i leváka, zvláště jemu jsem věnovala individuální péči.

Moje pětítýdenní práce v mateřské škole byla velice příjemná, myslím si, že byla přínosem především pro děti, kterým jsem, doufám, ulehčila nástup do školy. Já jsem nabyla nové zkušenosti, co se týče přípravy dětí na školu. V budoucnu bych se chtěla k této činnosti vrátit. Přemýšlím o dalším studiu a pak práci v pedagogicko- psychologické poradně.

Moji diplomovou práci mohou využít učitelky mateřských škol i učitelky prvních tříd, rodiče předškolních dětí, kteří by měli zájem dozvědět se základní informace o školní zralosti a připravenosti. Testy, jež jsem sestavila, mohou využít učitelky mateřských škol i rodiče k orientačnímu zjištění školní připravenosti. Doporučila bych využití příloh jako pracovních listů. Práce má přinést rodičům informaci, že nestačí pouze příprava mateřské školy, ale je třeba věnovat se dětem i v rodině.

English summary

First school days, school maturity difficulties and initial literacy disposal.

Reading and writing skills are part of the initial literacy. These are the first and the essential skills acquired by student of first class. This dissertation attends difficulties of pre-school preparation for initial literacy.

The dissertation has been divided into 2 main parts, the theoretical one and the practical one. The theoretical part concerns dilemmas of school entering, school maturity, readiness for school, development of laterality, abeyance of the school attendance and premature accession of school.

I have focused on reading and writing preparation period and on possibilities of learning ability interference discovering at children of pre-school age. The practical part has been concentrated on work with children which had shown insufficient reading and writing readiness. These children had been chosen acc. to results of test which I have elaborated. The test has verified the level of skills requested to be managed for reading and writing. I was investigating the level of thinking, language, visual perception, perception of position, perception of relations, audition perception, memory and attention.... I have compiled compensation exercise for the chosen children and I was working with them intensively for 5 weeks.

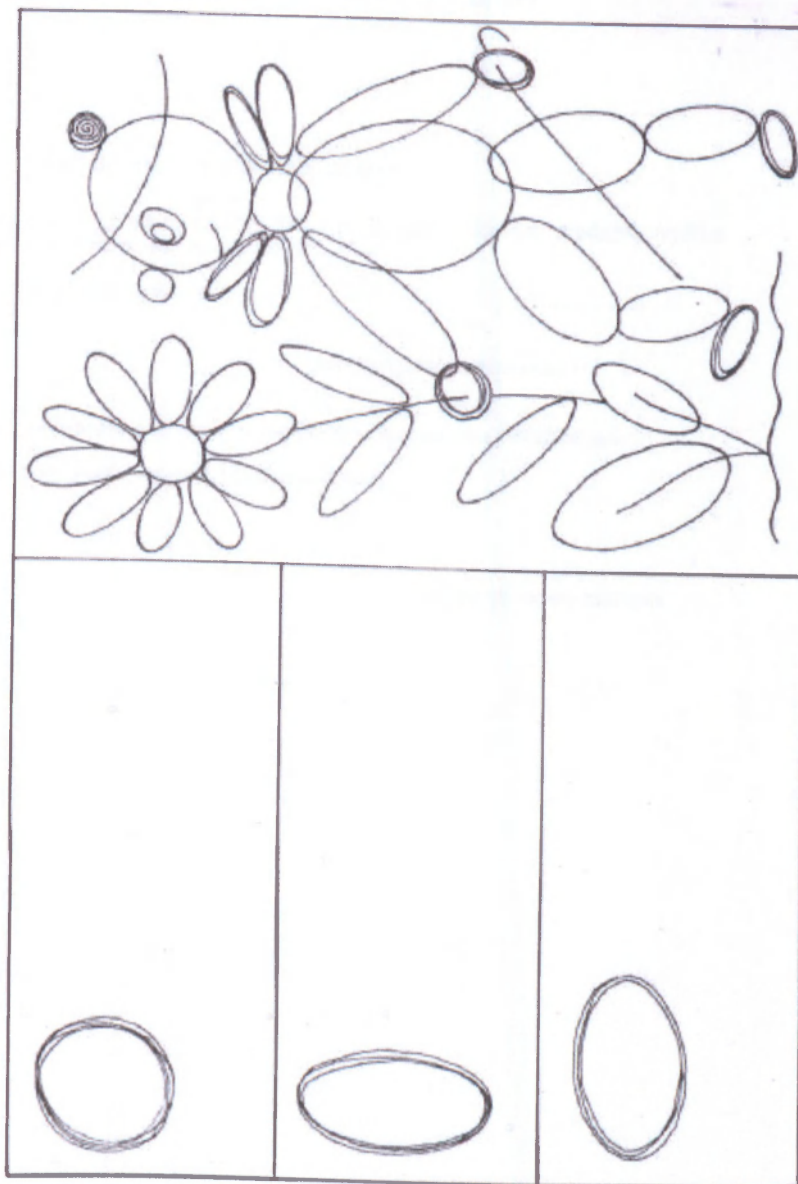
This dissertation could be used by teachers of nursery schools as by teachers of first classes; for orientation analysis of school maturity might be used the test I have prepared. I would recommend the dissertation mainly to parents of pre-school children interested in basic information about school maturity and readiness.

Použitá literatura:

- Bednářová, J.: Kreslení před psaním, Pedagogicko-psychologická poradna Brno, Brno 1998
- Bednářová, J.: Na návštěvě u malíře - 3. díl, Computer Press, Brno 2006
- Čáp, J.: Psychologie výchovy a vyučování, Polygrafia, Praha 1993
- Doležalová, J.: Prvopočítační psaní, Gaudeamus, Hradec Králové 1996
- Healey, Jane M.: Leváci a jejich výchova, Portál, Praha 2002
- Charvátová - Kopicová, V., Boháčová Š.: Šimonovy pracovní listy 6, logopedická cvičení 1, Portál, Praha 2007
- Charvátová - Kopicová, V., Boháčová Š.: Šimonovy pracovní listy 7, logopedická cvičení 2, Portál, Praha 2007
- Charvátová - Kopicová, V., Boháčová Š.: Šimonovy pracovní listy 8, rozvoj logického myšlení, Portál, Praha 2007
- Klégrová, J.: Máme doma prvňáčka, Praha 2003
- Křivánek, Z., Wildová R.: Didaktika prvopočítačného čtení a psaní, Pedagogická fakulta UK v Praze, Praha 1998
- Kutálková, D.: Logopedická prevence, Portál, Praha 1996
- Kolláriková, Z., Pupala B.: Předškolní a primární pedagogika, Portál, Praha 2001
- Lausterová, U.: Moje nejmilejší hračky, Dialog, Liberec 1999
- Looseová, A., Piekertová, N., Dienerová G., Grafomotorika pro děti předškolního věku, Portál, Praha 2001
- Matějček, Z.: Dyslexie – Specifické poruchy čtení, HŠH, Jinočany 1995
- Pišlová, S., Filčík G.: Brzy půjdu do školy, SPN, Praha 1998
- Santlerová, K.: 100 didaktických her ve výuce čtení a psaní, Brno 1993
- Santlerová, K.: Metody ve výuce čtení a psaní, Paido, Brno 1995
- Toman, J.: Vybrané kapitoly z didaktiky čtení a literární výchovy 1, české Budějovice 1990
- Trpišovská, D.: Vývojová psychologie pro studenty učitelství, 1998
- Tymichová, H.: Nauč mě číst a psát, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1992
- Zelinková, O.: Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program, Portál, Praha 2001
- Zlomiš si jazýček, Pansofia
- Žáčková, H., Jucovičová D.: Děti s odkladem školní docházky a jejich úspěšný start ve škole, nakladatelství D +H, Praha 2005

Přílohy

Příloha 1: grafomotorický list, u zápisu

Zdroj: Fakultní základní škola Jindřišská

Příloha 2: přihláška k zápisu

Přihláška k zápisu povinné školní docházky

Žadatel:

.....
/ jméno, příjmení, bydliště zákonného zástupce /

Dle § 36 odst. 4 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

p ř i h l á š k u j í svoji dceru / syna /

.....
/ jméno, příjmení, bydliště dítěte /

k zápisu k povinné školní docházce se zahájena ve školním roce 2007/2008 do:

Základní školy Jenišovice, okres Jablonec nad Nisou

.....
podpis zákonného zástupce

v dne

Zdroj: Fakultní základní škola Jindřišská

Příloha 3: dotazník školní zralosti

Jméno a příjmení žaka:

Narozen:

Bydliště:

Z uvedených projevů podtrhněte ty, které se u dítěte projevují.

- Neorientuje se v základních údajích: jméno - věk - bydliště
- Nechce odejít od rodičů, brání se, pláče.
- Nenavazuje kontakt, nemluví, je házlivé, omezena slovní zásoba
- Chování - bez zábran přílišná uvolněnost - strach - neklid - odmítá pracovat
- Snadno se rozptýlí, je nesoustředěné.
- Bez pomoci není schopno plnit příkazy
- Pterušíje práci, odmítá pracovat, vstává z místa, zpívá si, breptá.
- Celkově se jeví se jako příliš dětské, hravé, rozumově opožděné
- Má potíže s vyjadřováním, má malou slovní zásobu
- Má problémy s výslovností: r, f, sykavky, k, b, d, m, n.
- Špatný řečový projev - není plynulý, zadržává, kokta, mluví překotně
- Má problémy s gramatikou - nesprávný slovosled, časování, skloňování
- Má problémy s určováním geometrických tvarů.
- Má problémy s určováním barev
- Problémy s prostorovou orientací: vlevo - vpravo, vzadu - vpředu, nahore - dale
- Problémy v matematických pojmech méně-více, učení počtu, číselnou řadu uvadí do
- Při kreslení - kreslení levou rukou, nesprávné držení tužky, celková neobratnost v jemné motorice
- Tempo práce - pomalé - zbrkle
- Jiné výraznější projevy:

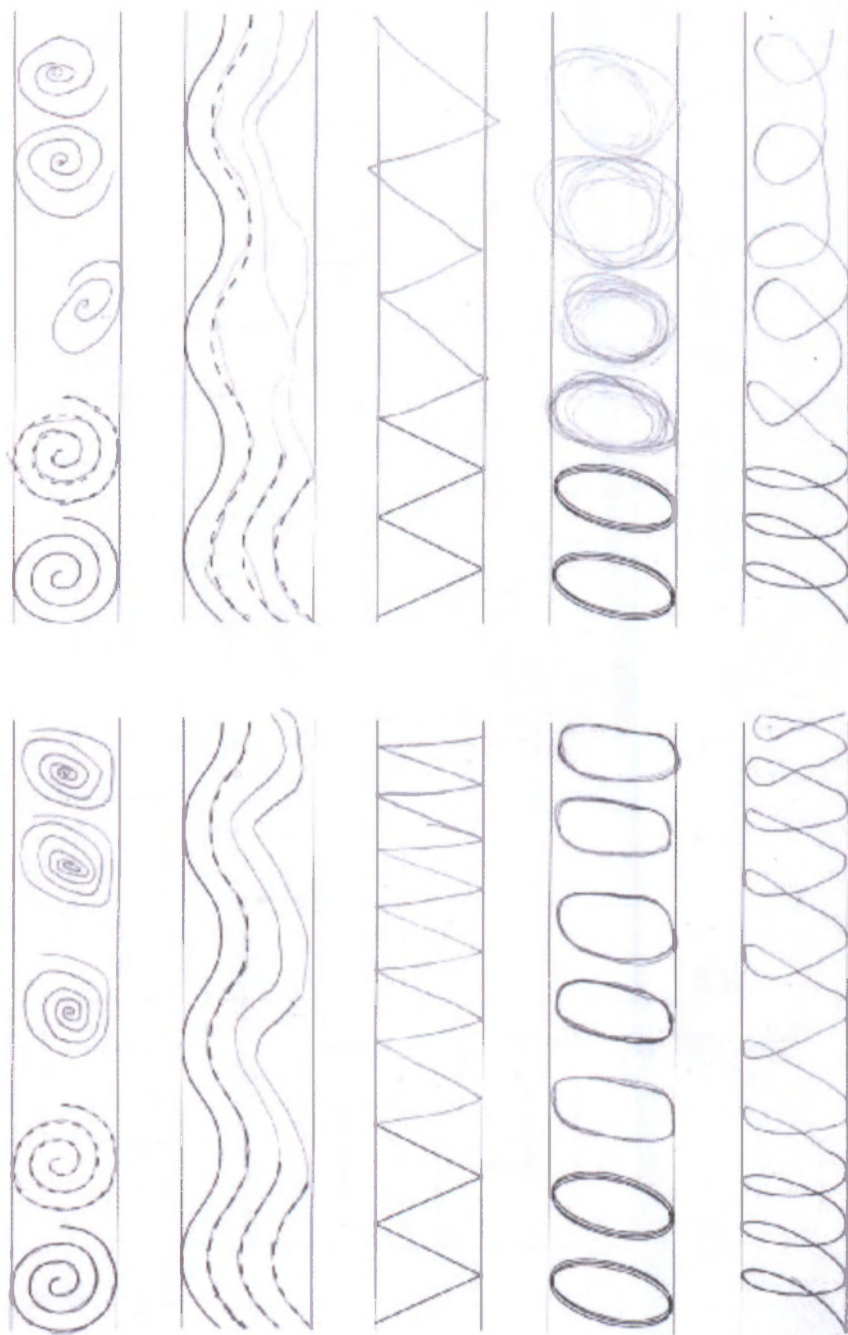
Datum:

Vyplnil(a):

(Na zadní stranu dotazníku necháme dítě namalovat lidskou postavu, pokud je podezření na výskyt některé vady, vyplníme s dítětem celý Jiráskův-Kernův dotazník)

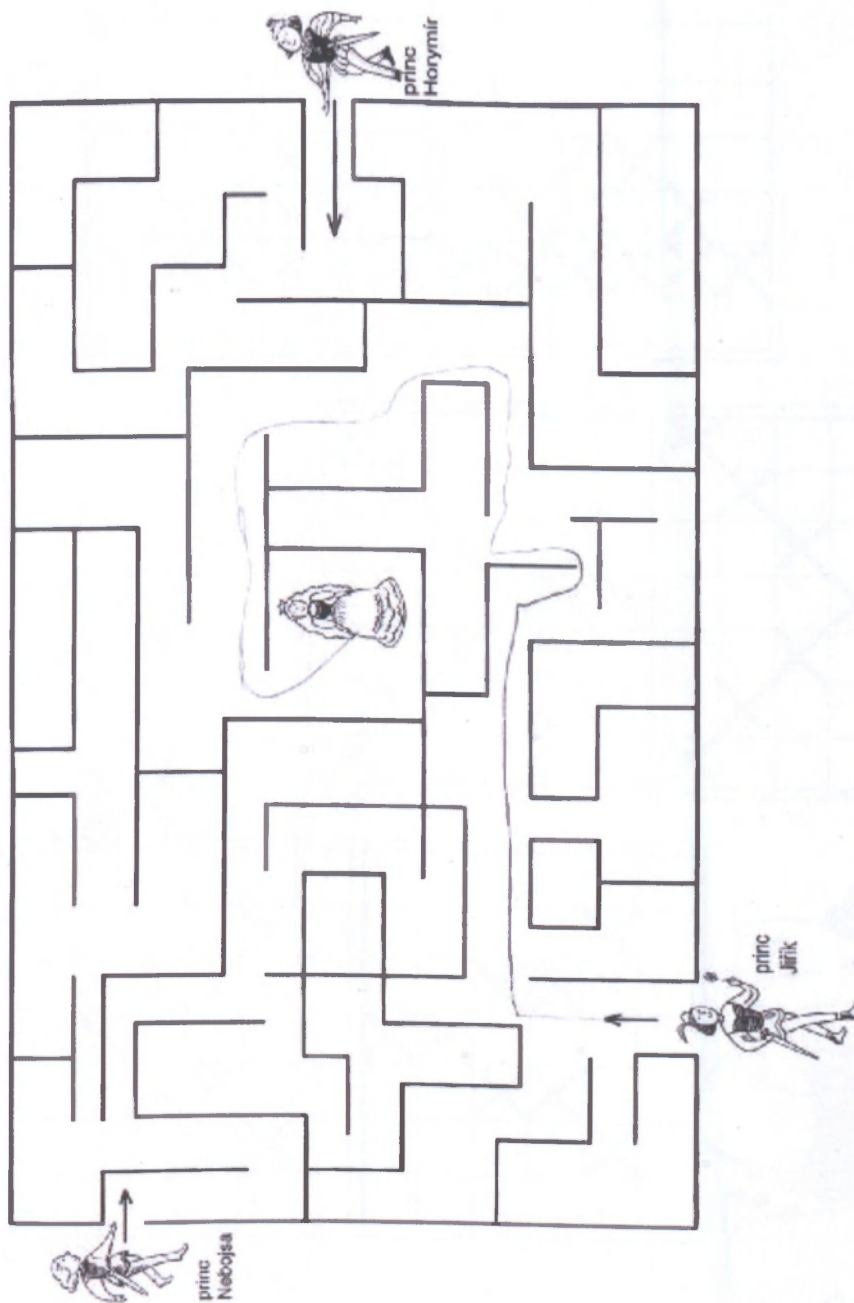
Zdroj: Základní škola Jenišovice

Příloha 4: grafomotorický list

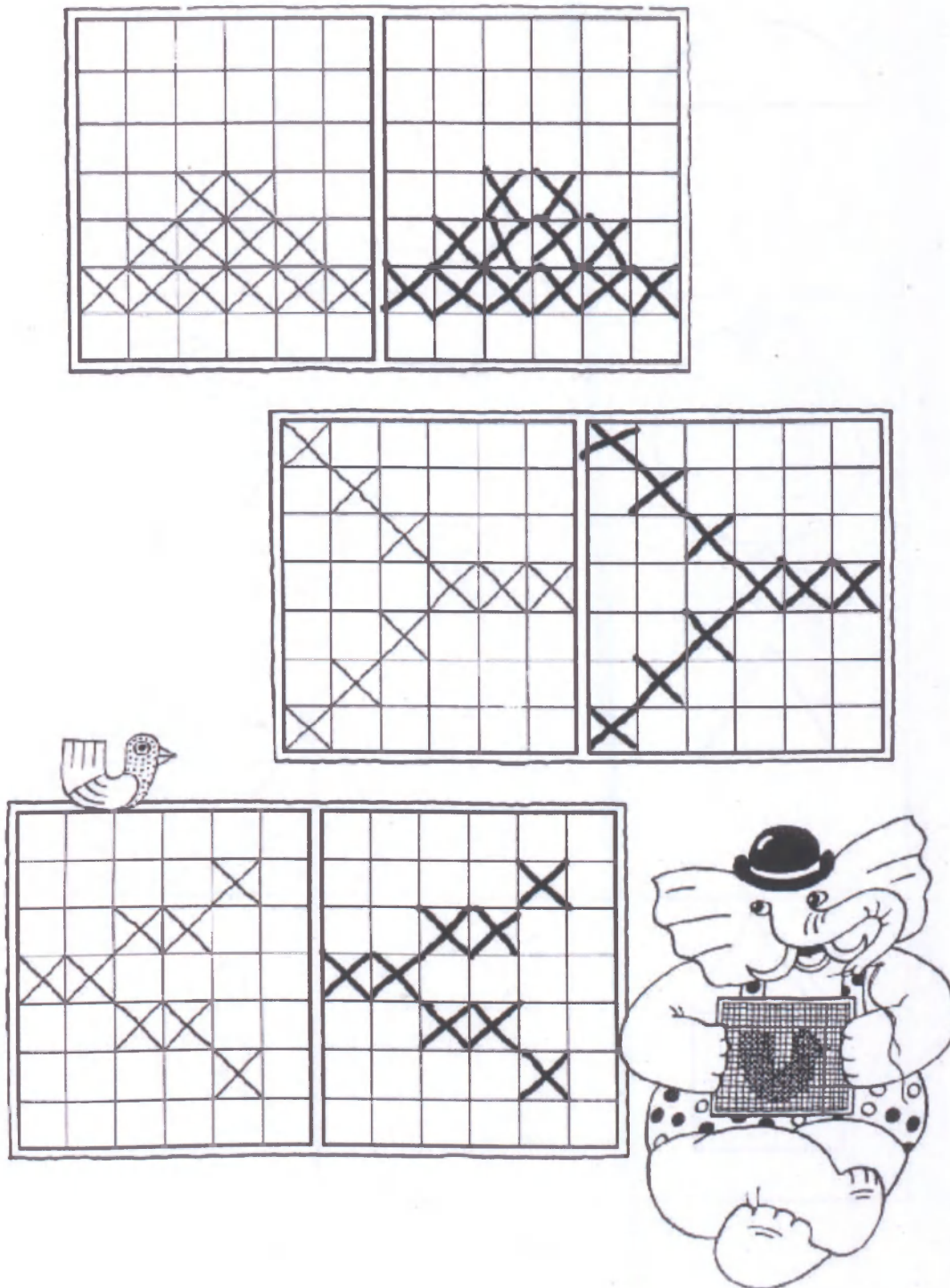

Zdroj: Adriana, Matěj

Příloha 5: bludiště

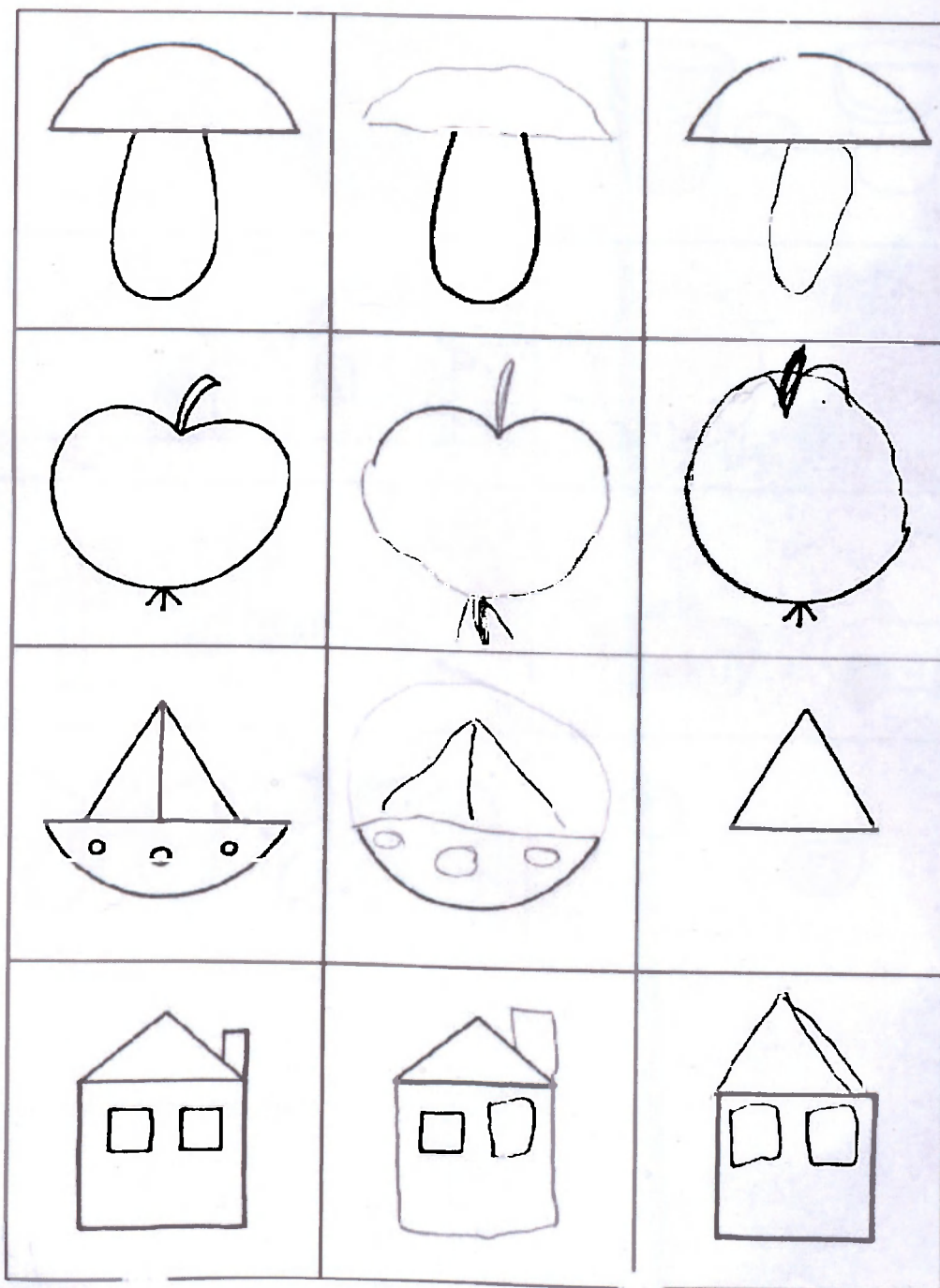

Příloha 6: čtvercová síť

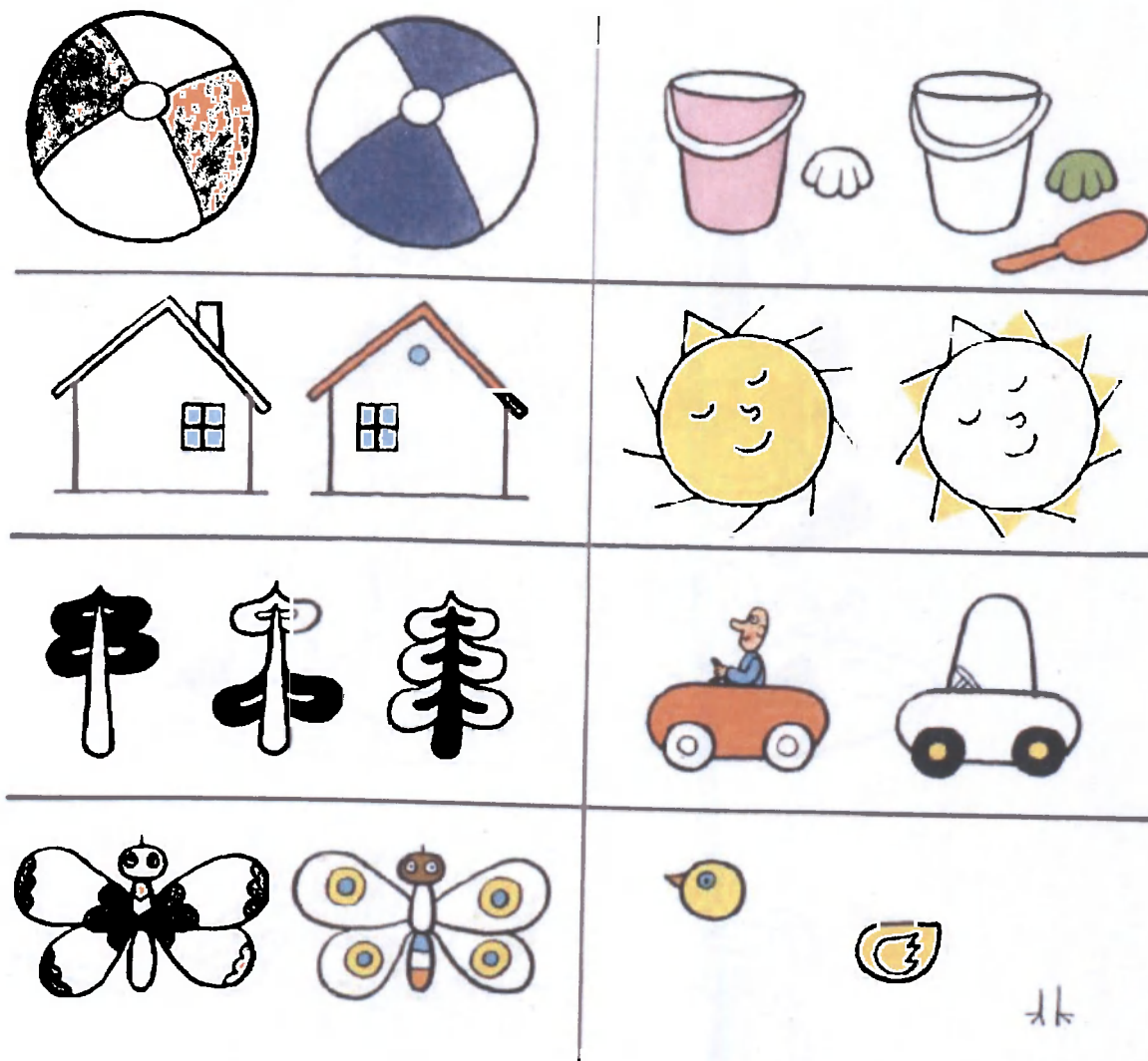
Zdroj: Kreslení před psaním 17 (Kateřina)

Příloha 7: procvičování zrakové analýzy a syntézy

Zdroj: Šimonovy pracovní listy 8 - Rozvoj logického myšlení

Příloha 8: zrakové vnímání

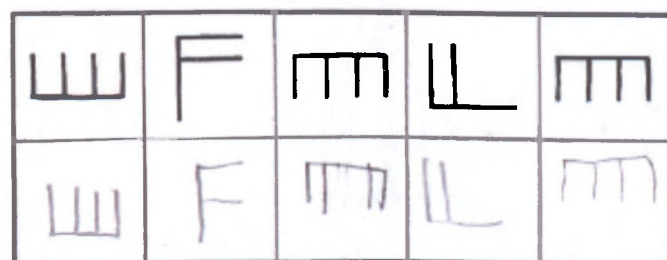
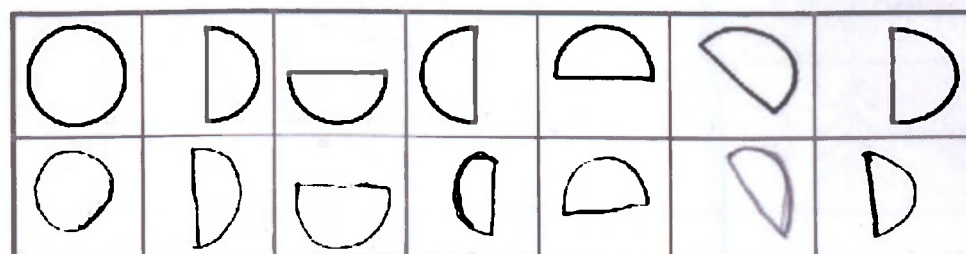
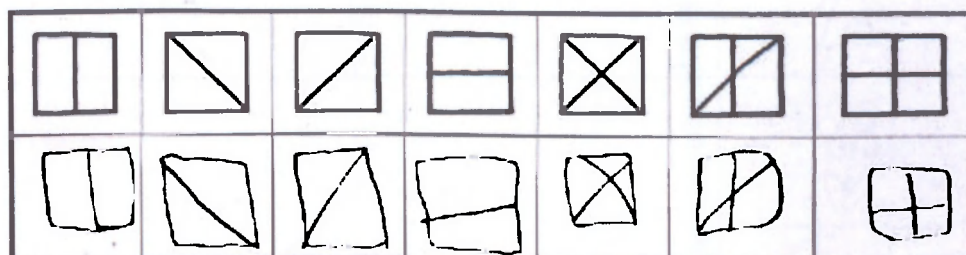
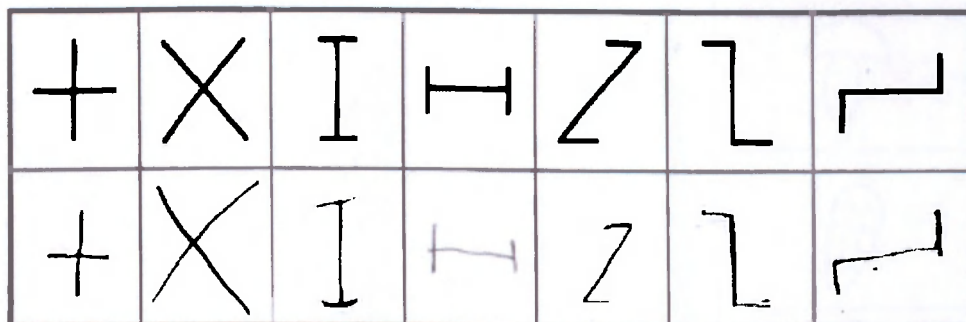
Zdroj: Brzy půjdu do školy str. 30

Příloha 9: zrakové vnímání

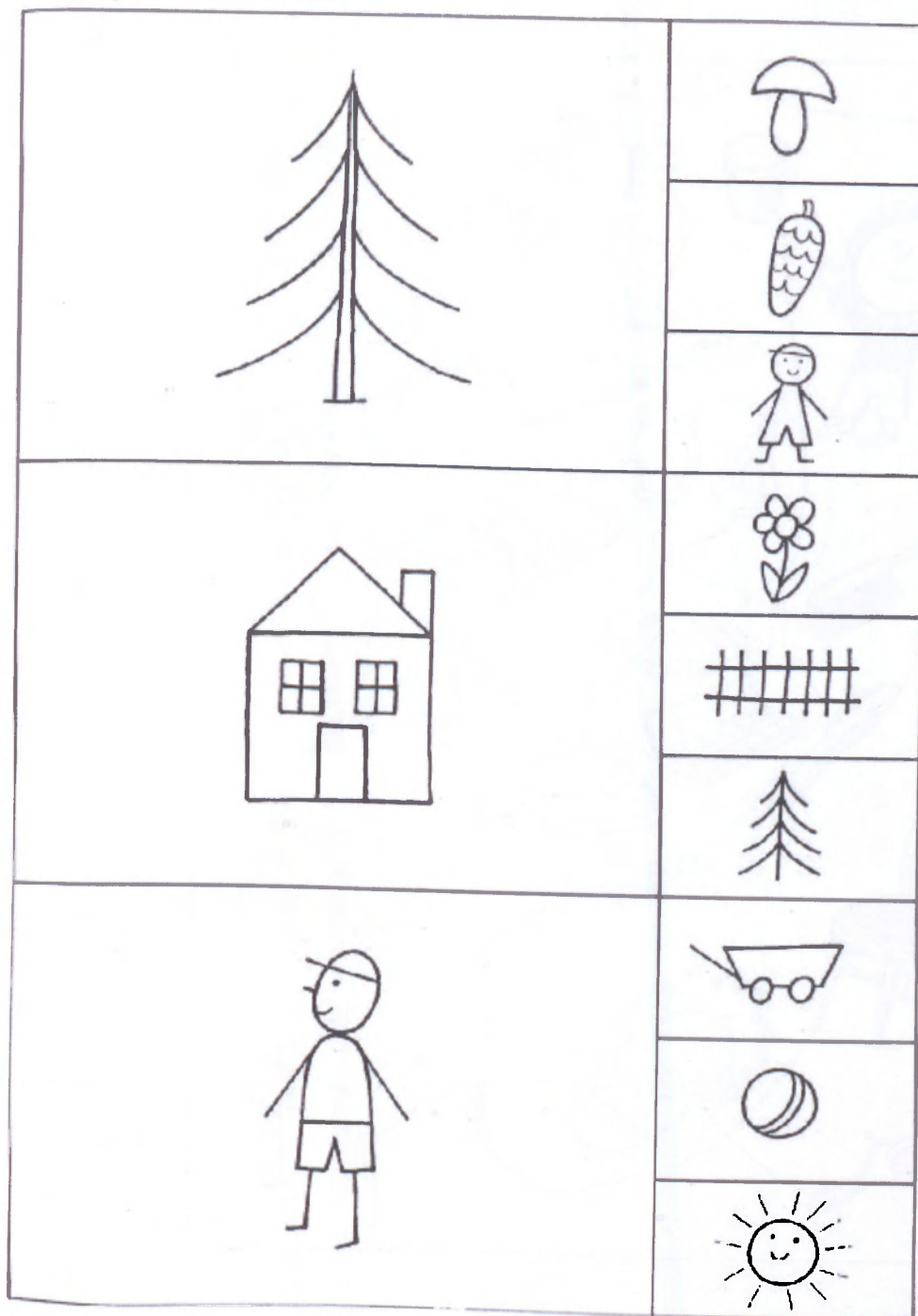
Zdroj: Kreslení před psaním 28

Příloha 10: rozlišování polohy v prostoru

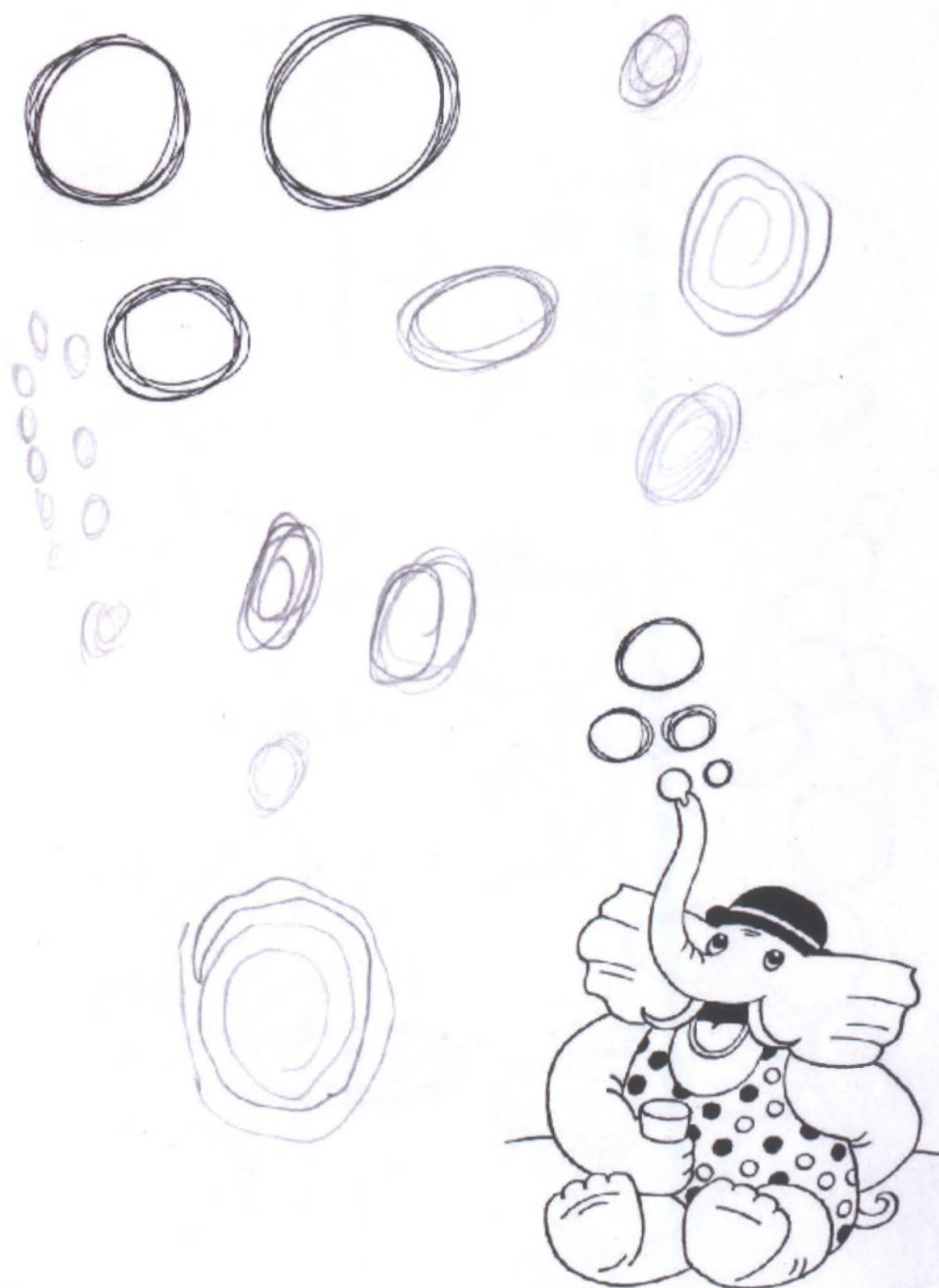
Zdroj: Kreslení před psaním 14

Příloha 11: pravo – levá orientace

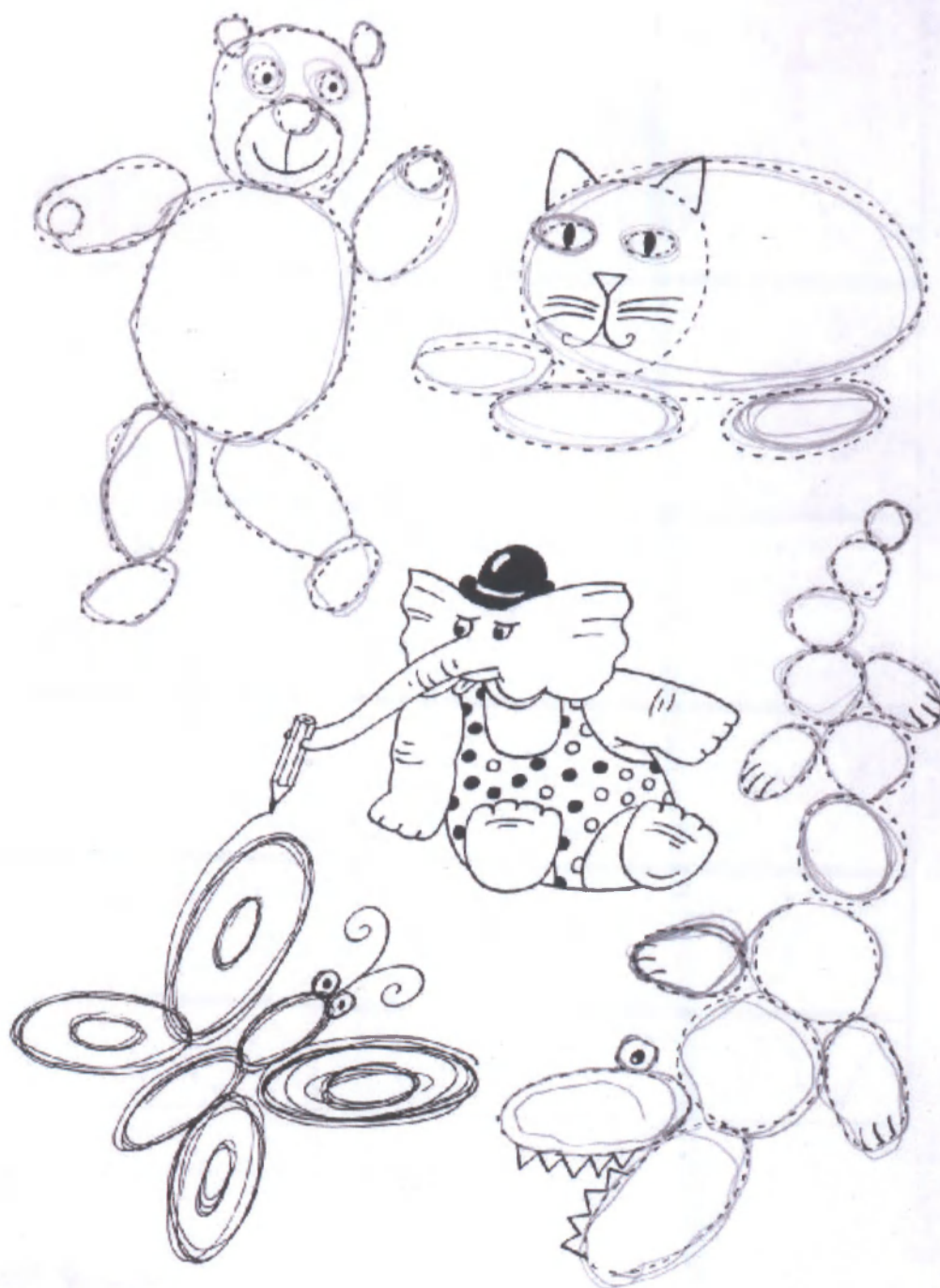
Zdroj: Šimonovy pracovní listy 8-Rozvoj logického myšlení

Příloha 13: grafomotorika

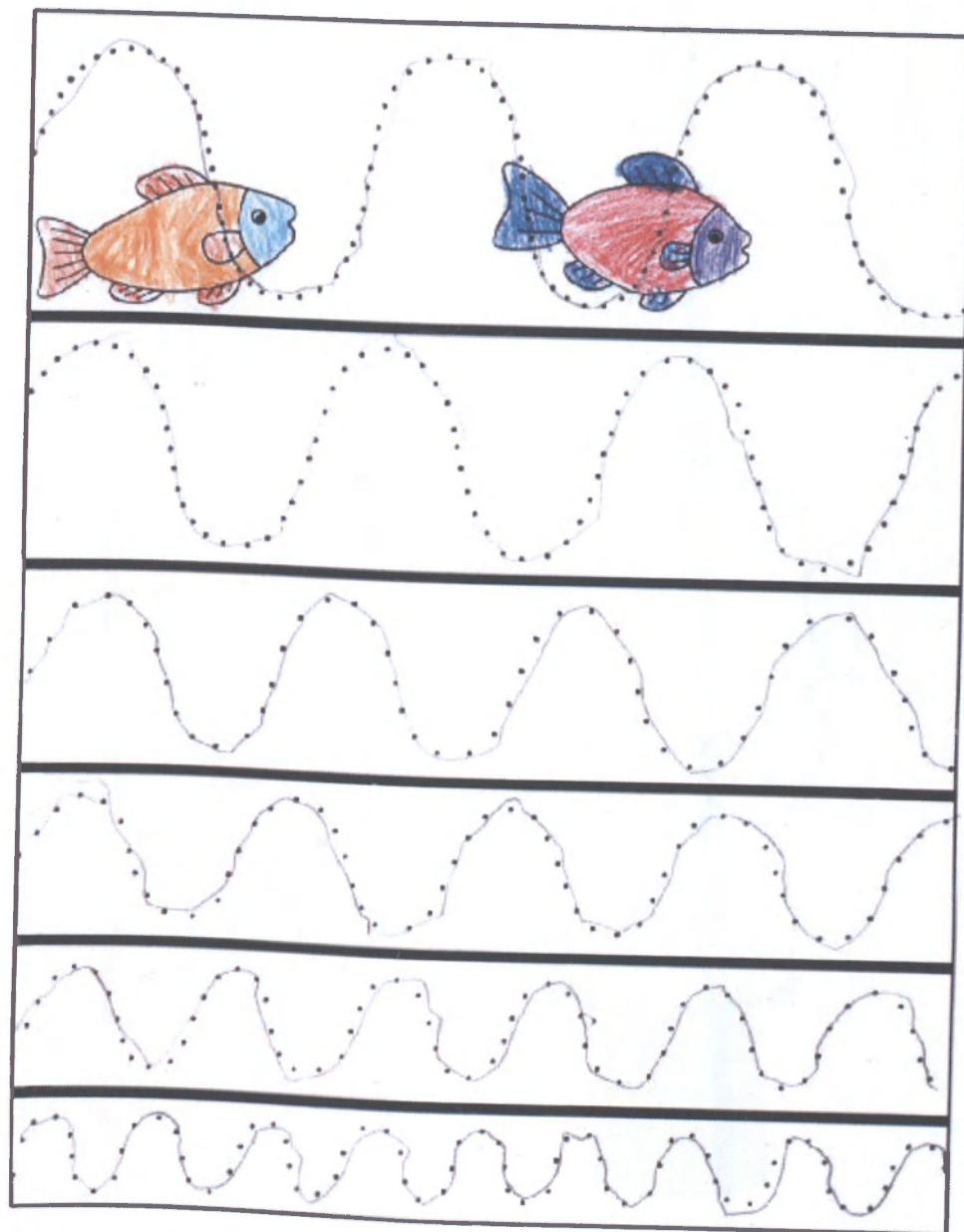
Zdroj: Kreslení před psaním 2 (Matěj)

Příloha 14 : grafomotorika

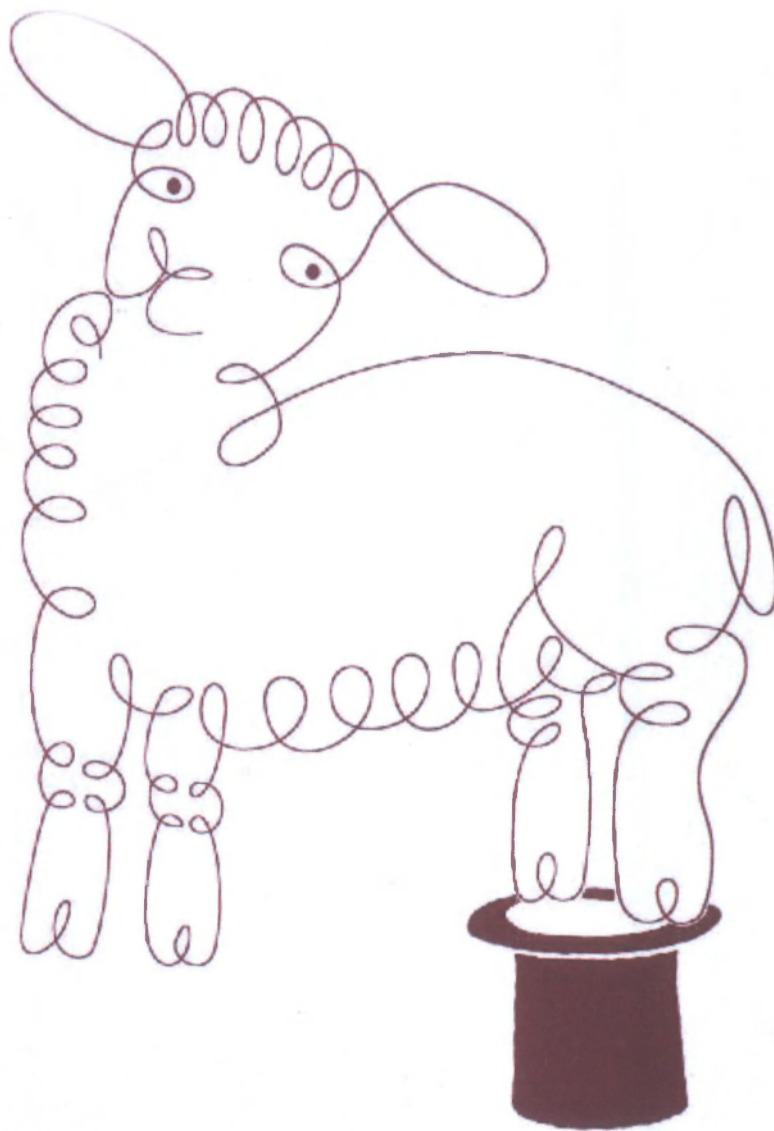
Zdroj: Kreslení před psaním 4 (Matěj)

Příloha 15: grafomotorika

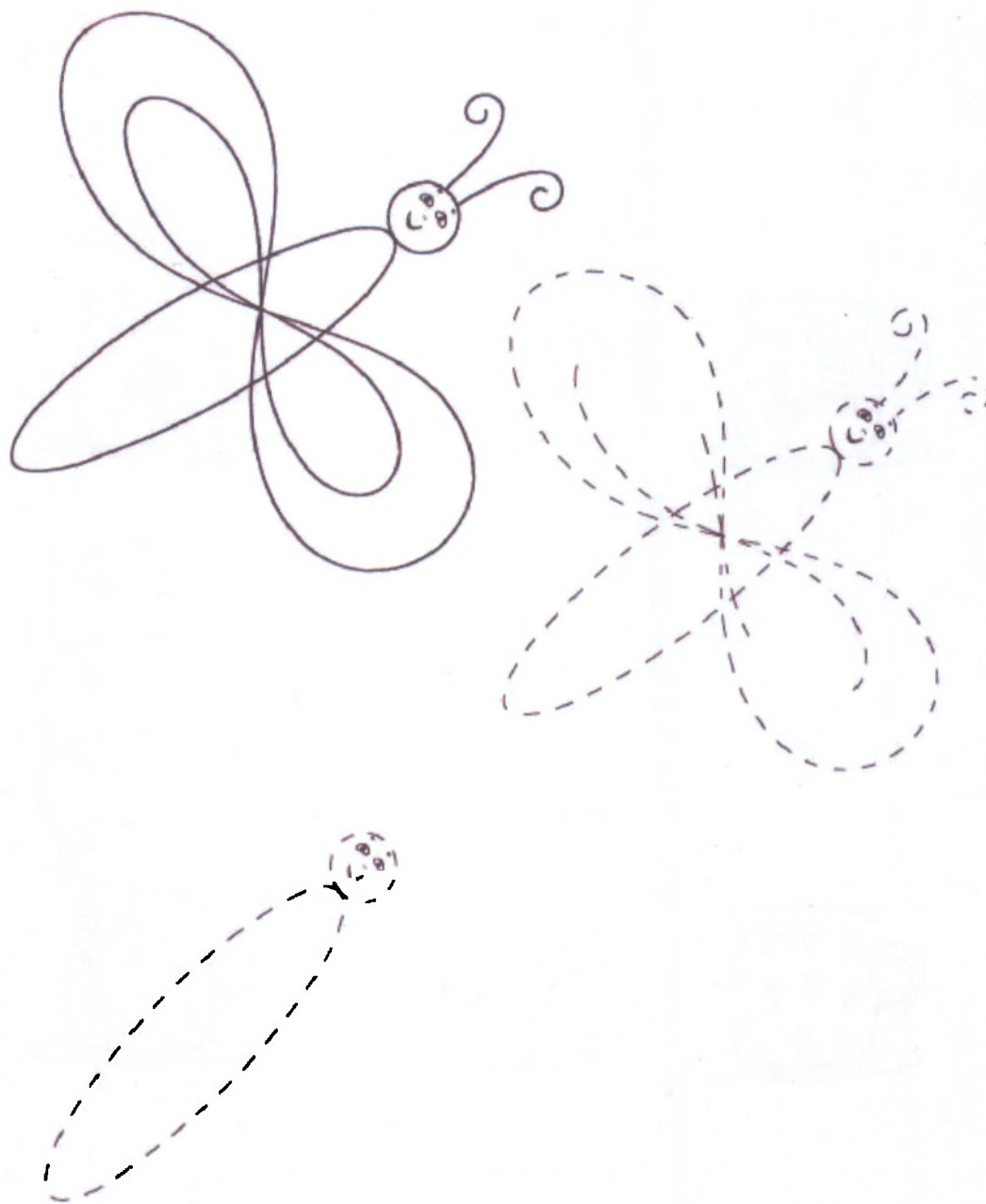
Zdroj: Moje nejmilejší hračky str. 16 (Bára)

Příloha 16: grafomotorické cvičení

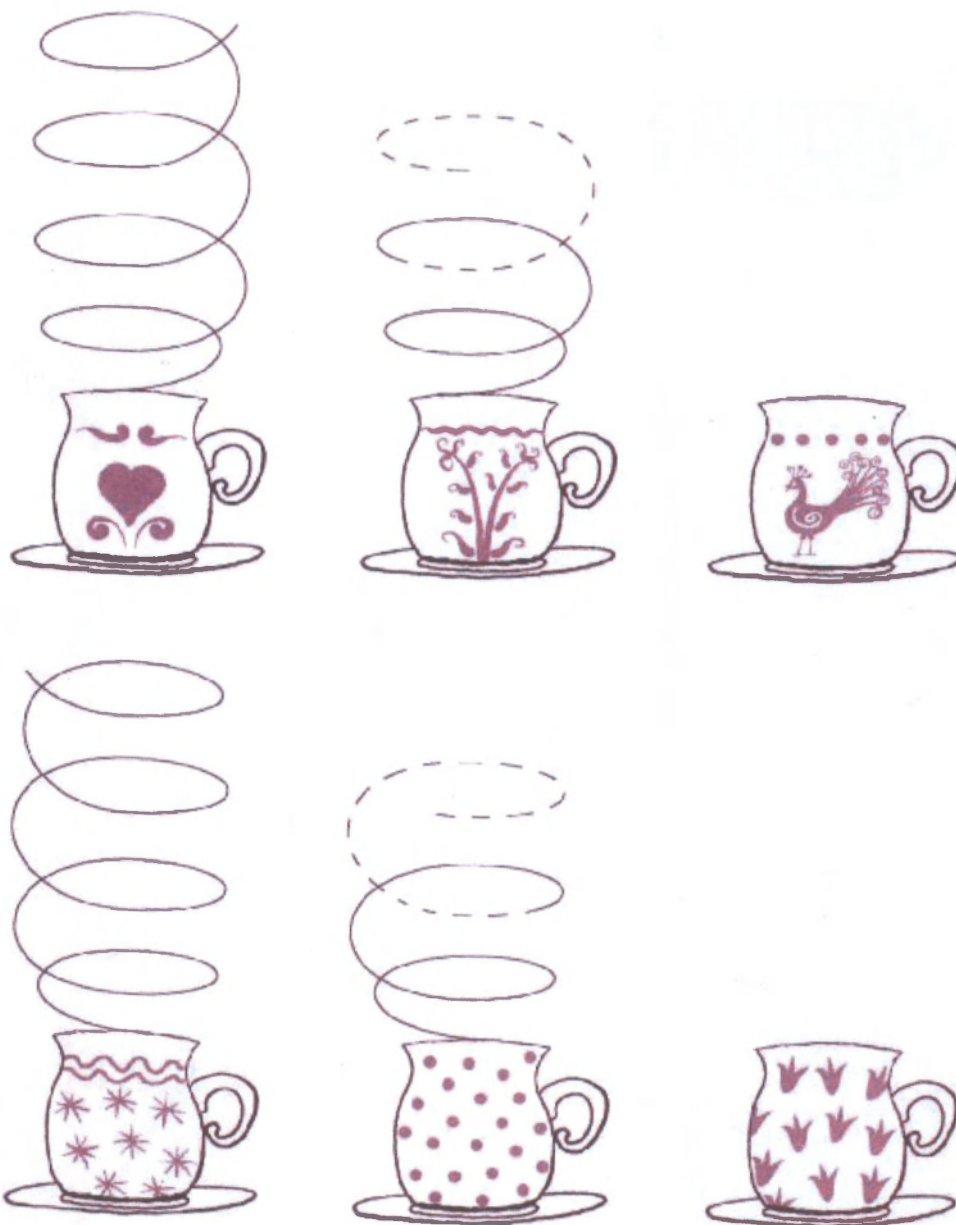
Zdroj: Na návštěvě u malíře str. 44

Příloha 17: grafomotorické cvičení- motýli

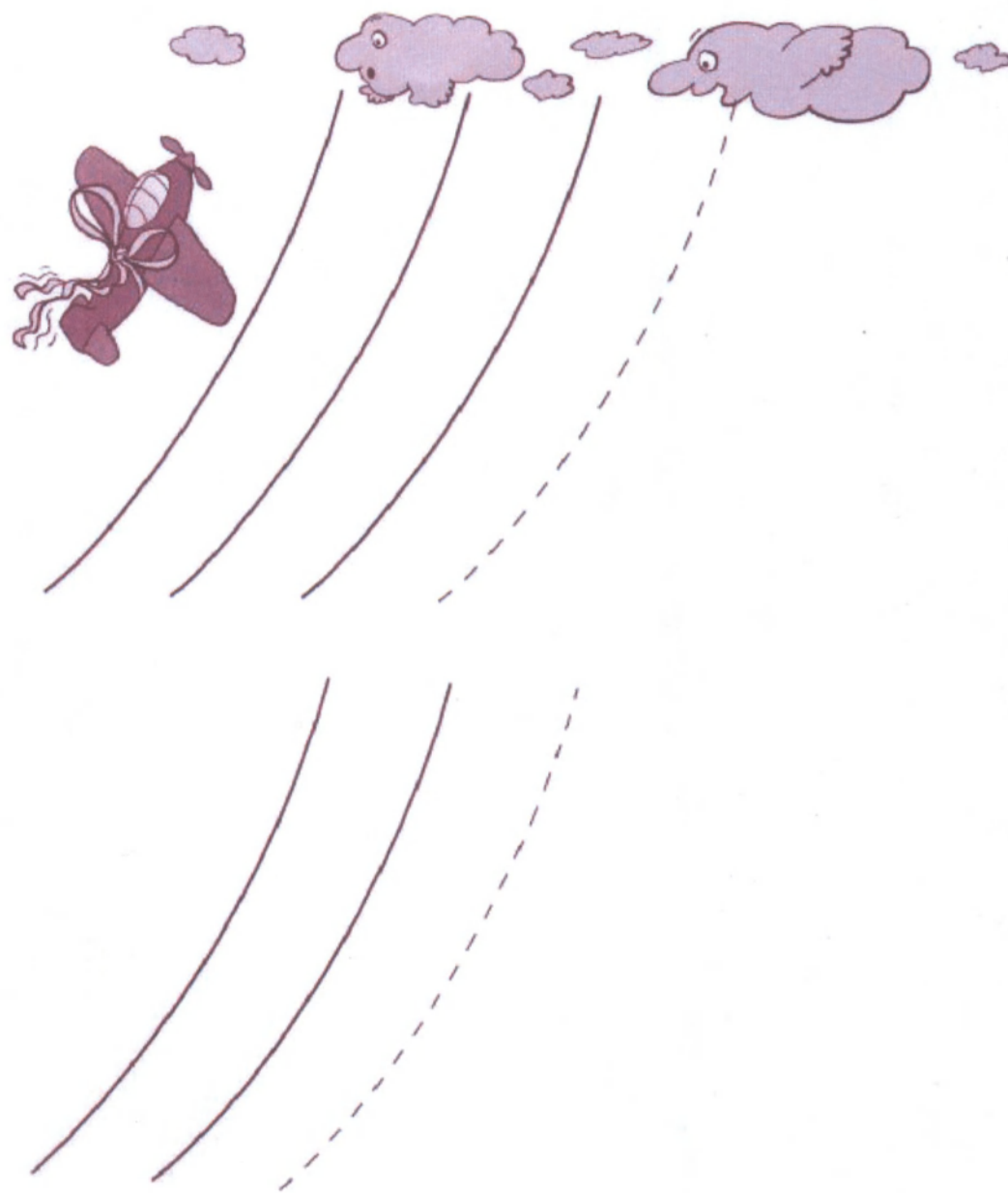
Zdroj: Na návštěvě u malíře str. 31

Příloha 18: grafomotorické cvičení- smyčky

Zdroj: Na návštěvě u malíře str. 19

Príloha 19: grafomotorické cvičení-šikmé čáry

Zdroj: Na návštěvě u malíře str.16

